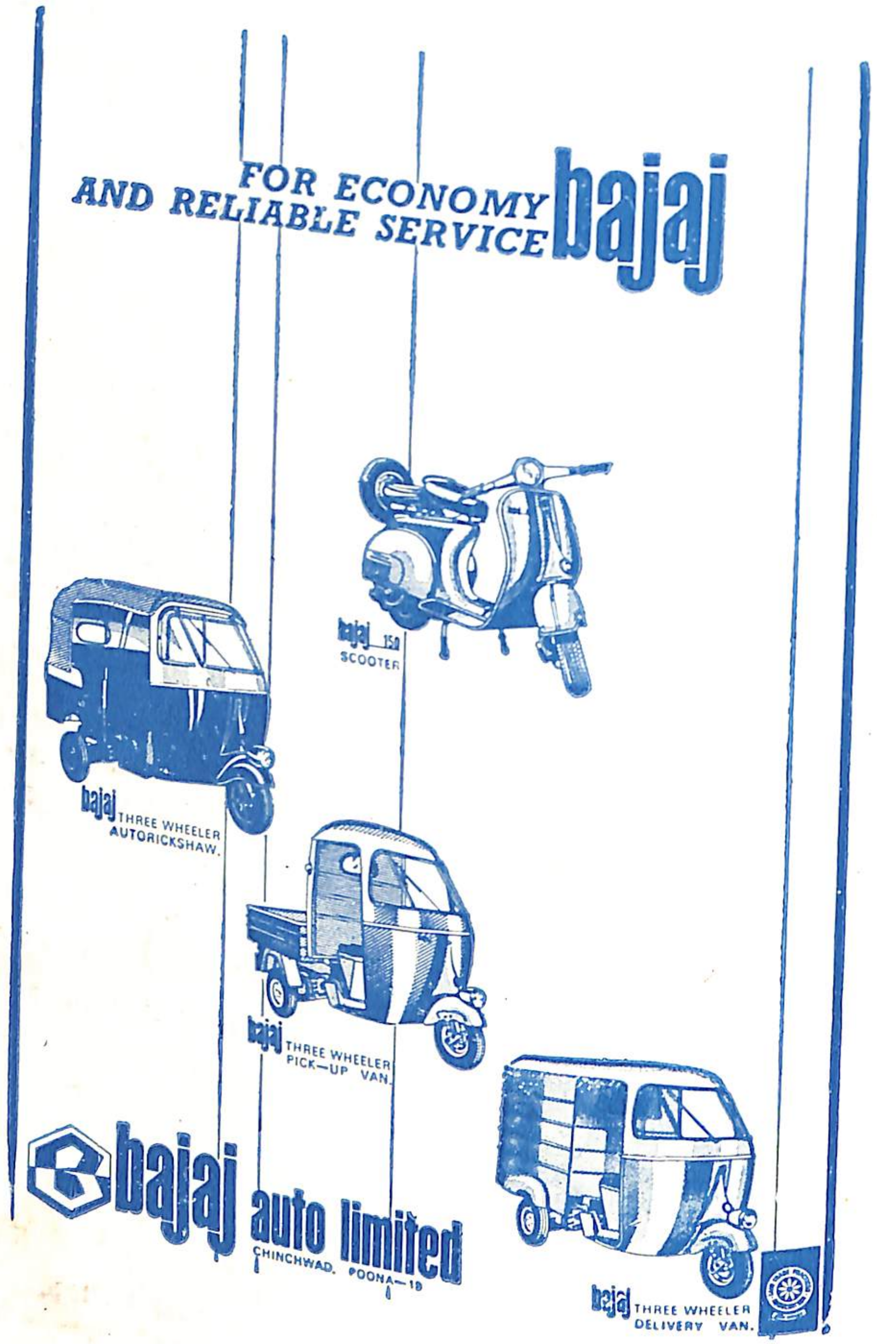

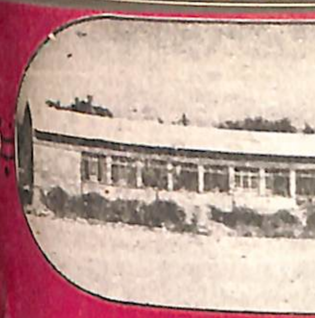

1178

अंक १२ वा

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती

नियतकालिक

मार्च १९७४

विद्यार्थी प्रतिनिधी : व्ही. एस. भोसले : प्रमुख संपादक : प्रा. दयाराम पाटील

पुणे विद्यापीठ रौप्य महोत्सव

१९४९–१९७४

भारतातील एक अग्रगण्य विद्यापीठ असा पुणे विद्यापीठाचा लौकिक प्रस्थापित झालेला आहे. अव्वल इंग्रजी अमदानीपासून पुणे शहरास एक महत्त्वाचे शैक्षणिक केंद्र म्हणून मान्यता प्राप्त झालेली होती. पुण्याचा समावेश जेव्हा मुंबई विद्यापीठात होता तेव्हाही पुण्याची मोठमोठी महाविद्यालये आणि संशोधन संस्था यांना मुंबई विद्यापीठातही मानाचे स्थान होते.

परंतु जसजसा शिक्षणाचा प्रसार होत गेला तसतशी वेगवेगळ्या विद्यापीठांची स्थापना करण्याची गरज भासू लागली, आणि त्या ऐतिहासिक विकासक्रमातच सन १९४९ मध्ये पुणे विद्यापीठाचा जन्म झाला.

१९४२ मध्ये या प्रश्नाचा सर्वांगीण अभ्यास करून याबाबत सरकारला शिफारस करण्यासाठी नेक नामदार डॉ. बाबासाहेब जयकर यांच्या अध्यक्षतेखाली एका समितीची स्थापना झाली. या समितीचा अहवाल १९४३ मध्ये मुंबई सरकारला सादर करण्यात आला आणि अखेर १९४७ मध्ये मुंबई विधानसभेने पुणे विद्यापीठाचे विधेयक संमत केल्यानंतर सदर विधेयकाचे पुणे विद्यापीठ कायद्यात रूपांतर झाले.

मुंबई राज्याचे त्यावेळचे मुख्यमंत्री व शिक्षणमंत्री नामदार बाळासाहेब खेर यांच्या विशेष प्रयत्नाने दिनांक १५ एप्रिल १९४८ या दिवशी पुणे विद्यापीठाचे पहिले कुलगुरु म्हणून नेक नामदार मु. रा. ऊर्फ बाबासाहेब जयकर यांची मुंबई सरकारने नेमणूक केली आणि पुण्याच्या प्राच्यविद्या संशोधन मंदिराच्या परिसरात असलेल्या निझामाच्या अभ्यागत गृहात विद्यापीठाचे कार्यालय त्याच दिवशी सुरू झाले.

गेल्या २५ वर्षांत पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांच्या संख्येत स्थिर स्वरूपाची सतत वाढ होत आली आहे. तसेच पदव्युत्तर पातळीवरील संशोधन आणि अध्यापन या विषयांच्या सोयी अधिकाधिक करण्यात आल्या आहेत.

या महोत्सवाच्या निमित्ताने विद्यापीठाने अनेक शैक्षणिक प्रकल्प हाती घेण्याचे ठरविले आहे व त्यासाठी लागणारा सुमारे ५० लक्ष रुपयांचा रौप्य महोत्सव निधी उभारण्याचा संकल्प केला आहे. या निधीचा विनियोग पुढील काही प्रकल्पांसाठी व्हावयाचा आहे.

(१) संशोधन व विकास संस्थेची स्थापना,
(२) विज्ञान व तंत्रज्ञान सापेक्ष संग्रहालयाची स्थापना,
(३) शर्करातंत्रविषयक काचविज्ञान, सेमीकंडक्टर्स व स्फोटके यांच्या पदव्युत्तर अभ्यासक्रमाचा प्रारंभ,
(४) खुला रंगमंच व प्रेक्षागृहाची निर्मिती,
(५) पोहण्याचा तलाव व क्रीडांगण विस्तार,
(६) पदव्युत्तर संमिश्र अभ्यासक्रम,
(७) बायोमेट्री विषयाचा पदव्युत्तर अभ्यासक्रम,
(८) ऑपरेशनल रीसर्च पदव्युत्तर अभ्यासक्रम,
(९) कॉम्प्युटर केन्द्र.

या प्रकल्पांमुळे विद्यापीठाच्या शिक्षणाची कक्षा अधिकाधिक व्यापक होणार असून विद्यार्थी व अभ्यासकांना त्याचा भरपूर लाभ होणार आहे. शिवाय महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांबरोबरच अन्य अभ्यासकांना सहाय्य करणाऱ्या या केंद्रामुळे महाविद्यालयाच्या परिसरातील सांस्कृतिक जीवन समृद्ध होईल अशी अपेक्षा आहे. या रौप्य महोत्सवाच्या निमित्ताने विद्यापीठाच्या निरनिराळ्या क्षेत्रांत उन्नती करण्याचा विद्यापीठाचा मानस आहे.

" सङ्गरीं वीराग्रणी जे धैर्यमेरू संकटीं
जन्मले या भारती
राष्ट्रचक्रोद्धारणीं कर्णापरी ज्यांना मृती
गाउं त्यांना आरती "

– महाराष्ट्रकवी यशवंत

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी पुणे

सिद्धिरनेकान्तात्

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती

नियतकालिक

मार्च १९७४

संपादक–मंडळ

प्रभारी प्राचार्य डॉ. जे. के गोधा	अध्यक्ष
प्रा. दयाराम पाटील	प्रमुख संपादक
प्रा बी. बी. पाटील	
प्रा. आर् एच्. चाफेकर	
प्रा. एस् आर्. नवाथे	
प्रा. व्ही. व्ही. उपाध्ये	
प्रा. डॉ. एस्. एन्. पुराणिक	
प्रा. नी. श. लोंढे	
प्रा. डॉ. कृ. सं. सुर्वे	
प्रा. व्ही. ए. वकील	
प्रा. जे. बी. मगदूम	विद्यार्थी प्रतिनिधी
श्री. व्ही. एस्. भोसले	

विद्यार्थी - प्रतिनिधी

१९७३-७४

१) जनरल सेक्रेटरी	:-	निकम नंदकुमार श्रीरंगराव	टी वाय्.बी.ए.
२) इंडियन गेम्स्	:-	जमदाडे सोपान महादेव	एस्.वाय्.बी ए.
३) बॉलगेम्स् व क्रिकेट	:-	मठ सुधीर रामाचार्य	एस्.वाय्.बी.कॉम्.
४) ॲथलेटिक्स	:-	दामोदरे यशवंत रामचंद्र	टी.वाय्.बी.एस्सी.
५) वादविवाद	:-	बांदल सूर्यकांत दत्तात्रय	एस्.वाय्.बी.ए.
६) नियतकालिक	:-	भोसले विठ्ठल सखाराम	टी.वाय्.बी.कॉम्.
७) सहल	:-	चव्हाण प्रताप शंकरराव	एफ्.वाय्.बी.ए.
८) ग्रंथालय	:-	बागवान अब्दुलकरीम हसनभाई	एफ्.वाय्.बी.ए.
९) विद्यार्थिनी प्रतिनिधी	:-	कु. उपाध्ये संध्या वसंत	एफ्.वाय् बी.ए.
		कु. देवकाते कमल संभाजी	टी वाय् बी.ए.

महाविद्यालयीन जर्नल व स्टेशनरी यासाठी

फेडरल को-ऑप. स्टोअर्स

पुणे विद्यापीठ

गणेशखिंड : पुणे - ७

॥ सिद्धिरनेकान्तात् ॥

संपादकीय

महाविद्यालयाचे एक तप :

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालयाची एका तपाची वाटचाल सर्वांच्या दृष्टीसमोर आहेच. या एका तपाच्या वाटचालीत महाविद्यालयाने शैक्षणिक दृष्टया सर्वांगीण प्रगती केली असून पुणे विद्यापीठात एक प्रगतीशील महाविद्यालय म्हणून लौकिक संपादन केला आहे. बारा वर्षातील महाविद्यालयाच्या समग्र प्रगतीचे चित्र जनता-जनार्दना समोर आहेच.

विद्यापीठ परीक्षा निकाल मार्च-एप्रिल १९७३.

वर्ग	परीक्षेस बसलले विद्यार्थी	प्रथम वर्ग	द्वितीय वर्ग	पास वर्ग	एटी केटी	पासाचे शेकडा प्रमाण
पी. डी. आर्टस	२८८	४	१४३	७१	–	७५·६
पी. डी. सायन्स	९०	१७	३२	१०	–	६५ ६
पी.डी. कॉमर्स, नवा अभ्यासक्रम	९३	४	४०	२६	–	७५·२७
पी डी कॉमर्स, जुना अभ्यासक्रम	२	–	१	१	–	१०० ००
एफ्. वाय बी. ए.	१६८	–	–	१४३	९	८५ १२
एफ. वाय. बी. एस्सी.	६४	९	२५	४	८	५९ ३७
एफ्. वाय. बी. कॉम.	१०९	–	–	६६	१६	६०·५
एस्. वाय. बी. एस्सी.	२६	–	–	१९	६	७६·००
एस्. वाय. बी. कॉम.	५८	–	–	२८	२७	४८·२८
टी. वाय. बी. ए.	१०२	–	३६	३५	–	६९·६
एस. वाय., टी. वाय. बी.कॉम	६३	–	१४	३	–	२८·५
टी. वाय. बी. कॉम.	२७	–	१८	३	–	७७·७
टी वाय. बी. एस्सी.	१८	१४	३	–	–	९४·४
एम. ए (मराठी)	१०	–	६	४	–	१००·००
एम. ए. (सी व डी ग्रुप)	४	–	१	–	–	२५·००
एम्. कॉम्.	९	–	४	१	--	५५·६

टीप :- १) एस्. वाय्. बी. ए. चा रिझल्ट नसतो.
२) एफ्. वाय्. बी. ए. व बी कॉम्. चे वर्गांना क्लास जाहीर केला जात नाही.
३) श्री. भाटिया जगन्नाथ देवकीनंदन या आपल्या कॉलेजच्या विद्यार्थ्यांचा पी. डी. कॉमर्स (जुना कोर्स) मध्ये पुणे विद्यापीठात पहिला नंबर आलेला आहे.

आमचे प्राचार्य

प्राचार्य एस्. जी. भोरे हे दीर्घ मुदतीच्या रजेवर गेल्यामुळे त्यांच्या जागी प्रभारी प्राचार्य म्हणून प्रा. डॉ. जे. के. गोधा यांची नियुक्ति झाली आहे.

त्यांच्या कुशल मार्गदर्शनाखाली महाविद्यालयाचे कामकाज व्यवस्थित चालले आहे.

आमचे प्राध्यापक

आमच्या महाविद्यालयातील प्राध्यापक आपल्या अध्ययनकार्यांबरोबरच शैक्षणिक क्षेत्रात अन्य स्वरुपाची आवश्यक ती सेवा संधी मिळेल तेव्हा करीत असतात यावर्षी पुढील प्राध्यापकांनी विविध प्रकारचे कार्य केले आहे.

प्रा. दयाराम पाटील

दिनांक ५।९।७३ - कोऱ्हाळे बु. ता. बारामती येथे गणेशोत्सवात 'संघटनचे महत्त्व' या विषयावर भाषण.

दिनांक २।१०।७३ - एस्. एस एम्. हायस्कूल माळेगांव येथे म. गांधी जयंती निमित्त व्याख्यान

दिनांक २१ व २२।१।७४ - पुणे विद्यापीठ बहि:शाल मडळाच्या वतीने श्रीरामपूर, जिल्हा अहमदनगर येथे 'महाराष्ट्रातील विचारवंतांची परंपरा' या विषयावर व्याख्यान

दिनांक २६।१।७४ - म. गांधी बालक मंदिर, बारामती येथे ध्वजवंदन व पारितोषिक वितरण

प्रा. डॉ. एस्. एन्. पुराणिक

यांचे पुढील संशोधनपर लेख प्रसिद्ध झाले —

१] वारली – एक बदलती वन्य जमात !
समाजप्रबोधनपत्रिका - फेब्रुवारी १९७४

2] Administration and Politics in the Context of Panchayat Raj.
'The Indian Journal of Public Administration' March 1974

प्रा. डॉ. के. एम्. सुर्वे

दिनांक ४।९।७३ - महाराष्ट्र विद्यालय, पणदरे येथे गणेशोत्सवानिमित्त 'हमारे धार्मिक उत्सव और विज्ञान' या विषयावर भाषण

दिनांक ५।९।७३ - एम्. ई. एस्. हायस्कूल, बारामती येथे 'धर्म और विज्ञान' या विषयावर भाषण

दि. २२।९।७३ - कर्मवीर भाऊराव पाटील जयंती-निमित्त न्यू इंग्लिश स्कूल, कोऱ्हाळे येथे 'जनतेचे ज्ञानदीप अण्णा' या विषयावर भाषण

प्रा. व्ही. व्ही. आचार्य

'The Current Price Situation in India' या विषयावरील निबंध स्पर्धेत त्यांना गोखले इन्स्टिटयूट ऑफ इकॉनॉमिक्स अँड पॉलिटिक्स, पुणे-४ या संस्थेकडून पन्नास रुपयाचे पारितोषिक मिळाले.

या वर्षी पुढील सहकारी आम्हाला लाभले, त्यांचे आम्ही हार्दिक स्वागत करतो.

श्री. लेकावळे व्ही. एल. हे पुढील शिक्षणासाठी ग्वाल्हेरला गेले.त्यांचे जागी शारिरीक शिक्षण विभाग प्रमुख म्हणून श्री. ए. एस्. मेहेर यांची नियुक्ति झाली आहे.

राज्यशास्त्रासाठी - प्रा. डॉ. एस. एन. पुराणिक व प्रा. व्ही. डी. काकडे

अर्थशास्त्रासाठी - प्रा. ए. बी. देसाई, प्रा. व्ही. व्ही. आचार्य

इंग्रजी विभागात प्रा. पी. एन्. कुलकर्णी

प्रायोगिक मानसशास्त्र विभागासाठी प्रा.कु.सुरेखा घाटे

मराठी विभागात प्रा. आर. टी. शहा

अकौंटन्सी व कॉस्टींगसाठी प्रा. एस. एन. देशपांडे

पुढील प्राध्यापक अन्यत्र गेले, त्यांना आम्ही सुयश चिंतितो प्रा. व्ही. के. देव, प्रा. नायगांवकर, प्रा. मोरगांवकर प्रा. उपासनी आणि प्रा. शिंदे

आमचे विद्यार्थी

कु. रेखा भागवत एम्. ए. मराठी, द्वितीय वर्ष यांना पुणे येथील एकता मासिकाने युवकांच्यासाठी आयोजित केलेल्या 'हे युवक काय देशाचा इतिहास घडवतील' या विषयावरील निबंध स्पर्धेत शंभर रुपयाचे पहिले पारितोषिक मिळाले. तसेच अभिनव भारत मंदिर, नाशिक या संस्थेने कवि गोविंदांच्या जन्मशताद्विनिमित्तच्या निबंध स्पर्धेत पंचाहत्तर रुपयांचे प्रथम पारितोषिक मिळाले

श्री. सदानंद करंदीकर एम्. ए. मराठी, द्वितीय वर्ष यांच्या पुढील कविता 'जिप्सी' या नियतकालिकात प्रसिद्ध झाल्या आहेत.

जुलै १९७३ - अक्षर वाङ्मय, फिनिक्स पाखरे

जानेवारी ७४ - पण....

फेब्रुवारी ७४ - पारावरचा मुंजोबा, साक्ष

अन्य वाङ्मयीन लेख वेळोवेळी प्रसिद्ध झाले आहेत.

अनिल गलांडे द्वितीय वर्ष बी. ए.

'पंचदीप' मासिकातून पुढील कविता प्रसिद्ध झाल्या आहेत.

१ मे ७३ - हे नभांनो, हरितक्रांती

१५ ऑगस्ट ७३ - सिंचन

१४ नोव्हेंबर ७३ - क्रांती, शांतिदूत

कु. सुषमा देशपांडे एस्. वाय्. बी. ए. व श्री. सुशीलकुमार राणे

नाट्य साधना, बारामती या संस्थेने यावर्षी महाराष्ट्र राज्य अनागरी स्पर्धेत सादर केलेल्या - 'हॅलो मी बोलतोय' या नाटकाला प्रथम पारितोषिक मिळाले. तसेच आमच्या या विद्यार्थ्यांना अभिनयाची गुणवत्ता प्रमाणपत्रे मिळाली याबद्दल त्यांचे हार्दिक अभिनदन!

महाविद्यालयाची नियोजित इमारत–

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या दिवसेंदिवस वाढणाऱ्या संख्येमुळे उपलब्ध इमारती अपुऱ्या पडू लागल्या म्हणून संस्थेने नियोजित इमारतीच्या बांध–कामाची योजना हाती घेतली आहे.

या नियोजित इमारतीचा भूमिपूजन समारंभ दि. २।९।७३ रोजी राज्यमंत्री ना. श्री. शरद्चंद्र पवार आणि सौ. प्रतिभाताई पवार यांच्या शुभहस्ते पार पडला.

या इमारतीच्या बांधकामासाठी लागणारी रक्कम उभी करण्याच्या दृष्टीने संस्थेने ठेवी स्वीकारण्याची योजना तयार केली असून त्यात प्राध्यापकही सहभागी होणार आहेत. या योजनेत मा. ना. श्री. शरद्चंद्र पवार यांनी स्वत:चे पाच हजार रुपये बिनव्याजी ठेव म्हणून इमारतीच्या बांधकामासाठी दिले आहेत. तसेच श्री. गरगटे, बारामती यांनीही पाच हजार रुपये ठेव म्हणून इमारतीच्या बांधाकामासाठी दिले असून अनेक मान्यवरांनी ठेवी देण्याचे आश्वासन दिले आहे.

विद्याप्रतिष्ठान–

गतवर्षी विद्याप्रतिष्ठान या संस्थेने आमच्या महाविद्यालयातील दुष्काळग्रस्त विद्यार्थ्यांसाठी दोन्ही वेळ पोटभर जेवण्याची विनामूल्य व्यवस्था केली होती. या योजनेचा अडीचशे विद्यार्थी फायदा घेत होते. हीच योजना यावर्षी देखील जून १९७३ ते १५ ऑक्टो. १९७३ पर्यंत सुरू होती. त्यातही २५० विद्यार्थी सह–भागी झाले होते. गतवर्षी व यावर्षी मिळून विद्या–प्रतिष्ठान या संस्थेने आमच्या विद्यार्थ्यांची निकडीची गरज लक्षात घेऊन दीडलाख रुपये विद्यार्थ्यांच्या भोजनव्यवस्थेसाठी खर्च केले. विद्याप्रतिष्ठानचे हे कर्तृत्व व दार्तृत्व खरोखरच असामान्य आहे. याला तोड नाही असे म्हणावे लागेल.

या कामी त्यांना माळेगाव सहकारी साखर कारखाना व भवानीनगर येथील छत्रपति सहकारी साखर कारखाना यांनी बहुमोल साहाय्य केले. यास्तव आम्ही विद्याप्रतिष्ठानचे अध्यक्ष मा. ना श्री. शरद्चंद्र पवार, उपाध्यक्ष व बारामती नगर परिषदेचे लोकप्रिय अध्यक्ष श्री. विनोदकुमार गुजर, विद्याप्रतिष्ठानचे चिटणीस श्री. शरद वाडकर, खजिनदार, श्री. खुशालचंद छाजेड, विद्याप्रतिष्ठान संस्थेचे सर्व सदस्य तसेच माळे–गाव व भवानीनगर येथील सहकारी साखर कारखा–न्याचे चेअरमन, सर्व सदस्य यांचे आम्ही अत्यंत ऋणी आहोत. असेच सहकार्य त्यांनी यापुढेही आम्हास द्यावे अशी विनंती आहे.

विद्याप्रतिष्ठान संस्थेच्या वतीने विद्यार्थी विद्यार्थिनींच्या वसतिगृहाची योजना–

बारामती येथील तुळजाराम चतुरचंद कॉलेजच्या परिसरात विद्याप्रतिष्ठान या संस्थेने विद्यार्थिनींचे वसतिगृह बांधण्याची योजना तयार केली असून त्याची सुरुवात म्हणून–

ना. शरद्चंद्र पवार आणि सौ. प्रतिभाताई पवार यांच्या शुभहस्ते या वसतिगृहाचा भूमिपूजन समारंभ सोमवार ता. ५–११–७३ ला सकाळी सव्वादहा वाजता पार पडला.

सुरवातीलाच– अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे खजिनदार श्रीमान् माणिकलाल तुळजाराम शहा (वाघोलीकर) यांनी अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या गव्हर्निंग कौन्सिलने विद्याप्रतिष्ठान या संस्थेला विद्या-र्थिनींचे वसतिगृह बांधण्यासाठी संस्थेची जागा देण्याचा ठराव एकमताने मंजूर केला असून तो विद्याप्रतिष्ठानचे अध्यक्ष ना. शरद्चंद्र पवार यांनी स्वीकारावा अशी विनंती केली.

त्यानुसार ना. पवार यांनी अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचा हा ठराव स्वीकारल्याचे जाहीर करून

विद्याप्रतिष्ठान ही संस्था बारामती तालुक्यातील महाविद्यालयीन व विद्यालयीन क्षेत्रातील अडी–अडचणींची सोडवणूक करण्याच्या उद्देशानेच कार्य करीत आहे. ग्रामीण भागातील गरीब व होतकरू विद्यार्थ्यांचे शिक्षण आर्थिक अडचणीमुळे थांबू नये, ह्या दृष्टीने लक्ष देते व आवश्यक ती मदत करते. त्यापैकीच हे एक कार्य आहे. बारामती येथे विद्यार्थिनींचे वसतिगृह नव्हते. त्यामुळे उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थिनींची विशेषत: ग्रामीण भागात राहणाऱ्या विद्यार्थिनींची कुचंबणा होत असे. ही अडचण लक्षात घेऊन विद्याप्रतिष्ठानने अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या सहकार्याने हे पाऊल उचलले आहे. विद्यार्थिनींची सोय असलेले व अद्यावत सुखसोईनीं युक्त असलेले हे वसतिगृह लवकरच पूर्ण होणार आहे. या वसतिगृहाने विद्यार्थी–विद्यार्थिनींची उच्च शिक्षण घेण्याची एक महत्त्वाची अडचण नाहीशी होईल.

महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग फेडरेशन लि. मुंबई ने दिलेली रु. ११,००१ ची देणगी–

महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग फेडरेशन लि. मुंबई या संस्थेने गतवर्षी बारामती येथील जिनिंग फॅक्टरीतील फेडरेशनने खरेदी केलेल्या कापसाला दि. ३।२।७३ रोजी अचानक आग लागली. त्यावेळी आमच्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी आग विझविण्यात मोलाची कामगिरी केली. विद्यार्थ्यांनी केलेली ही कामगिरी लक्षात घेऊन फेडरेशनचे अध्यक्ष माननीय दे. भ. श्री. रत्नाप्पाण्णा कुंभार यांनी रु. ११,००१ (अकराहजार एक) ची देणगी आमच्या संस्थेला देऊन उपकृत केले.

आमच्या विद्यार्थ्यांच्या कार्याची माननीय रत्नाप्पाण्णांनी जी दखल घेतली त्यावद्दल आम्हाला धन्यता वाटते.

पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु रँग्लर ग. स. महाजनी यांची भेट--

२३।६।७३ रोजी महाविद्यालयाचा अकरावा वर्धापन दिन कुलगुरु डॉ. ग. स. महाजनी यांच्या अध्यक्षतेखाली मोठ्या उत्साहाने साजरा करण्यात आला. त्यावेळी केलेल्या भाषणात महाविद्यालयाच्या सर्वांगीण प्रगतीबद्दल कुलगुरूंनी समाधान व्यक्त केले आणि विद्यार्थ्यांना आपल्या कर्तव्याची जाणीव करून दिली. आपल्या जीवनात ज्यांचे ज्यांचे म्हणून ऋण असते त्याचे स्मरण आपण सतत ठेवावे. विद्यार्थ्यांनी हे ऋण फेडावे. ज्या संस्थेने आपले व्यक्तित्व घडविले त्यावद्दल कृतज्ञता बाळगावी. या महाविद्यालयाने गौरवास्पद यश मिळविले आहे. त्याचा उत्तरोत्तर असाच उत्कर्ष होत जावो अशी सदिच्छा कुलगुरूंनी व्यक्त केली.

पुणे विद्यापीठ आंतर महाविद्यालयीन व विभागीय सामने –

आंतर महाविद्यालयीन व विभागीय खो-खो [मुले-मुली] व मैदानी स्पर्धा झाल्या दि ५ डिसेंबर ते १० डिसेंबर १९७३ यावर्षीच वरील सामने भरविण्याची फार मोठी जबाबदारी आमच्या महाविद्यालयाने स्वीकारली होती. त्यासाठी खेळाचे मैदान तयार करण्याचे फार मोठे काम होते ह्या सामन्यासाठी चारशे मिटर्सचा सहा लेन्सचा स्टॅन्डर्ड ट्रॅक तयार करण्यात आला होता.

या कामासाठी माळेगांव सहकारी साखर कारखान्याने आठ दिवस आपला रोलर देऊन आम्हास बहुमोल सहाय्य केले याबद्दल आम्ही मॅनेजिंग डायरेक्टर श्री. धर्माधिकारी साहेब, चेअरमन साहेब; सचालक व सर्व सभासदांचे अत्यंत ऋणी आहोत.

सोमेश्वर सहकारी साखर कारखान्यानेही आपला रोलर ग्राऊंडच्या कामासाठी दहा दिवस देऊन आम्हास उपकृत केले आहे. त्यास्तव आम्ही चेअरमन साहेब श्री. मुगुटराव काकडे मॅनेजिंग डायरेक्टर श्री. भोसले साहेब, मुगुटराव महाविद्यालयाच्या प्राचार्या सौ. सुशीलाताई आठवले यांचे आभारी आहोत.

भवानीनगर येथील श्री छत्रपति सहकारी साखर कारखान्यानेसुद्धा आपला रोलर एक आठवडा देऊन फारच मदत केली, याबद्दल आम्ही सचालक श्री. आप्पासाहेब पवार कारखान्याचे चेअरमन व सर्व सभासद यांचे हार्दिक आभार मानतो आणि पुढेही असेच सहकार्य त्यांनी द्यावे अशी विनंती करतो.

श्री. राजाभाऊ उंडे यांनीही आम्हास मौलिक सहाय्य केले. बारामती नगर परिषदेने उत्तम सहकार्य दिले, याबद्दल नगर परिषदेचे अध्यक्ष श्री. विनोदकुमार गुजर, उपाध्यक्ष श्री. श्रीपालशेठ मुथा व नगर परिषदेचे सर्व सदस्य या सर्वांचे आम्ही अत्यंत आभारी आहोत.

बारामती येथील मिशन संस्थेच्या प्रमुख मिस् हॅशल स्कूज यांनी बहुमोल मदत केली. तसेच एम्. ई. एस्. हायस्कूल, मिशन हायस्कूल, शाहू हायस्कूल, राधेश्याम टेक्निकल हायस्कूल यांनी आवश्यक ते सहकार्य देऊन आमचे कार्य यशस्वी केले याबद्दल आम्ही सर्वश्री बी. जी. घारे, वाघमोडे, बनजवडे, गायकवाड या सर्वांचे आभारी आहोत.

येथील डेप्युटी इंजिनिअर श्री. थोरात साहेब, सर्वश्री. हेरेकर, डफळ, बिधरी यांनीही योग्य ते सहाय्य आम्हास केले.

या सर्व मान्यवर संस्था व व्यक्तींच्या सहकार्यामुळेच हे सामने आम्ही यशस्वी करू शकलो. या सर्वांचे आम्ही मनःपूर्वक आभार मानतो

विविध विषयांच्या अध्यापनाची सोय--

जून १९७४ पासून आमच्या महाविद्यालयात टी. वाय् बी. ए. साठी हिन्दी (स्पेशल) तसेच एस्. वाय्. बी. ए. साठी मिलिटरी स्टडी या विषयांच्या अध्यापनाची सोय उपलब्ध करून देणाच्या दृष्टीने प्रयत्न चालू आहेत.

मान्यवरांचा सन्मान--

दि. २६ जानेवारी १९७४ रोजी प्रजासत्ताक दिनाच्या शुभप्रसंगी राष्ट्रपतींनी विविध क्षेत्रातील व्यक्तींना त्यांच्या त्या त्या क्षेत्रातील कर्तृत्वाबद्दल बहुमान जाहीर केले आहेत. त्यात डॉ. हसमुख धीरजलाल सांकलिया, संचालक, डेक्कन कॉलेज पुणे, डॉ. वसंत शंकर हुजूरबाजार, प्रमुख गणित शास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ प्रसिद्ध शिक्षण तज्ज्ञ, श्री. जयंत पांडुरंग नाईक ह्यांना पद्मभूषण ही बहुमानाची पदवी देऊन त्यांचा शिक्षण क्षेत्रातील कामगिरीबद्दल गौरव केला. तसेच पुणे विद्यापीठातील रसायनशास्त्र विभागाचे प्रमुख डॉ. ह. जी. अर्णीकर यांना महाराष्ट्र शासनाने त्यांच्या शिक्षण क्षेत्रातील बहुमोल कामगिरीबद्दल राज्य पुरस्कार देऊन गौरव केला.

या बद्दल या सर्व मान्यवरांचे आम्ही हार्दिक अभिनंदन करीत आहोत.

ऋणनिर्देश--

या अंकाची निर्मिती करताना आमचे प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा यांचे मौलिक मार्गदर्शन लाभले. संपादक मंडळातील प्रा. बी. बी. पाटील यांनी सर्व प्रकारचे मार्गदर्शन केले तर प्रा. रघुनाथराव चाफेकरांनी जाहिरात विभागाचे प्रमुख म्हणून उत्तम सहकार्य केले. प्रा. शरद नवाथे यांनी सजावट, फोटोंची मांडणी या संदर्भात सहकार्य दिले. प्रा. डॉ. सुर्वे यांनी सर्व प्रकारचे साहय केले. या शिवाय प्रा. उपाध्ये प्रा. डॉ. पुराणिक, प्रा. लोंढे; प्रा. वकील, प्रा. जे. बी. मगदूम, प्रा. किणिगे व विद्यार्थी प्रतिनिधी श्री. व्ही. एस्. भोसले व जनरल सेक्रेटरी नंदकुमार निकम यांचे उत्तम सहकार्य मिळाले.

विद्यार्थी बंधु - भगिनींनी साहित्याचा विपुल पुरवठा केला. लोकसंग्रह कारखाना, पुणे यांनी सुंदर मुखपृष्ठ व ब्लॉकनिर्मिती करून दिली, तर ज्योती प्रेस फलटणचे श्री. शहा बंधू यांनी सुंदर व सुबक छपाई करून दिली. याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोत. जाहिरातदारांनी जाहिराती देऊन आमच्यावरील लोभ कायम ठेवला. या सर्वांचे मी मन:पूर्वक आभार मानतो. या सर्वांनी आमच्यावर असाच लोभ ठेवावा ही विनंती.

आपला

दिनांक १५।३।७४

दयाराम पाटील

प्रमुख संपादक

पुणे विद्यापीठ रौप्य महोत्सव निधी

या वर्षी पुणे विद्यापीठाचा रौप्य महोत्सव साजरा करण्यात येत आहे.

पुणे विद्यापीठाने भारतातील एक अग्रगण्य विद्यापीठ म्हणून आपला लौकिक प्रस्थापित केलेला आहे.

मराठी साहित्य आणि संस्कृतीच्या विकासासाठी महाराष्ट्रात पुणे विद्यापीठाची स्थापना झाली आणि विद्यापीठाने हे कार्य मोठ्या जिद्दीने केले. १९४८ पासून १९५६ पर्यंत डॉ. बाबासाहेब जयकर यांच्या कुशल नेतृत्वाने ही वाटचाल झाली आणि हीच कुलगुरूंची तेजस्वी परंपरा डॉ र. पु. परांजपे, प्रा. द. गो. कर्वे, प्रा. म. म. दत्तो वामन पोतदार, डॉ. न. वि. गाडगीळ, डॉ. हु. वि. पाटसकर, डॉ. बा पां. आपटे, डॉ. ग. स. महाजनी ह्यांच्या रूपाने चालू राहिली.

आज रँग्लर, ग स. महाजनी सारख्या मान्यवर कुलगुरूंच्या कारकीर्दीत हा महोत्सव साजरा होत आहे, ही मोठी आनंदाची गोष्ट आहे. या प्रसंगी विद्यापीठाने महत्त्वाच्या विविध योजनांचे संकल्प सोडले असून त्या संकल्पांना मूर्त स्वरूप आणण्यासाठी विद्यापीठाने रौप्यमहोत्सव निधी उभारला आहे. या निधीला आमच्या संस्थेच्या वतीने पुढीलप्रमाणे सहाय्य करण्यात आले आहे.

	रु.	पैसे
महाविद्यालयातील प्राचार्य व प्राध्यापक वर्ग	६११	०७
विद्यार्थी–विद्यार्थिनी		
लेखनिक	१५२६	००
सेवक वर्ग	२७	७७
अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या लोकल–कमिटीचे सभासद	३०	००
विद्यार्थी व प्राध्यापक यांनी गावातील नागरिकांकडून मिळविलेली रक्कम	२६१	००
	१३३	००
	२५८८	८४

या शिवाय अनेकांत एज्युकेशन सोसायटीचे सेक्रेटरी व पुणे विद्यापीठ कोर्टाचे सभासद डॉ. वर्धमान कोठारी यांनी विद्यापीठ कोर्टाच्या बैठकीसाठीं मिळणाऱ्या भत्त्यात स्वतःची रक्कम टाकून एक हजार एक रुपये विद्यापीठास दिले आहेत.

—०—

विद्यार्थी प्रतिनिधी मंडळ–

या वर्षीच्या विद्यार्थी प्रतिनिधी मंडळाने महाविद्यालयास एक मोठा आरसा भेट म्हणून दिला. तसेच जनरल सेक्रेटरी श्री. नंदकुमार निकम यांनी नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांचे एक भव्य छायाचित्र महाविद्यालयास भेट दिले आहे.

'Central At Your Service'

If you have plans to start.

1) A SMALL SCALE INDUSTRY OR
2) If you are a Professional like an Engineer, a Chartered Accountant, a Lawyer, a Doctor etc. or
3) A Small ARTISAN or a small Retail Trader or
4) A POST GRADUATE STUDENT wanting to pursue studies in Scientific Technology, Industrial or Commercial subject in India or abroad or

WE CAN HELP YOU. — —

5) If you have children for whose MARRIAGE; EDUCATION EXPENSES you wish to provide or
6) If you have a few years left to RETIRE and want to enter our DOUBLE Benefit Scheme [Retirement Benefit Scheme] or
7) If you are an AGRICULTURIST, who can also assist you in innumerable ways.
8) If you are going on a BUSINESS TRIP OR A HOLIDAY, why not carry our Travellers Cheques which are issued FREE of commission.
9) If you are a housewife, we can also help you by providing easy loans for purchase of household goods like Sweing Machine, Furniture, Transistor, Cooking Utensils Fans etc., Subject to certain rules.
10) To ex–servieman disabled during recent Indo–Pak conflict and widows dependents of Jawana killed in action 'CENTRAL' will allow 1/2% higher rate of interest on their deposits from 1st January 1972.

WE HAVE MANY–MANY SCHEMES–WHY NOT CALL ON US TODAY?

11) All you need is Rs. 5/– to open all HSS Accounts.
12) Even children above 14 can open HSS ACCOUNTS and independently operate them.
13) We can also pay your monthly interest on your deposits kept with us.
14) Please remember your earnings upto Rs. 3,000/– by way of interest from Bank Deposits is EXEMPT FROM INCOME TAX

(a) Also your deposits upto Rs. $1\frac{1}{2}$ lacs are axempt from Wealth Tax.

SERVING the Country with over 1047 branches.
THE BANK that goes out to peoples and places.
CALL on us today to solve your problems

Central Bank of India.
H. O. Mahatma Gandhi Road, Bombay.

बारामती नगरपरिषदेच्या विद्यमाने
तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय द्वारा आयोजित

कविवर्य मोरोपंत आंतरमहाविद्यालयीन वाद व वक्तृत्व स्पर्धा

बारामती नगरपरिषदेने दिलेल्या अनुदानानुसार यंदा आमच्या महाविद्यालयामार्फत प्रसिद्ध मराठी कवि मोरोपंत ह्यांचे स्मरणार्थ वाद व वक्तृत्व स्पर्धा सुरू करून दोन्ही संस्थांनी अत्यंत प्रशंसनीय कार्य केले आहे दोन्ही स्पर्धांसाठी दोन वेगळ्या ढाली तयार करण्यात आल्या व रु. २००० फिक्स डिपॉझिटमध्ये गुंतवून प्रथम व द्वितीय क्रमांकांच्या बक्षिसांची व्यवस्थाही केली

या स्पर्धांचे हे पहिलेच वर्ष असले तरी महाराष्ट्रातील महाविद्यालयांकडून बराच प्रतिसाद मिळाला. सातारा, पुणे, मुंबई, रत्नागिरी, नासिक, जामनेर, सासवड, अमरावती, नागपूर, औरंगाबाद, जयसिंगपूर व बारामती येथील एकूण वीस स्पर्धकांनी वाद स्पर्धेत व चोवीस स्पर्धकांनी वक्तृत्व स्पर्धेत भाग घेतला होता. या स्पर्धा दि. १३ जाने. १९७४ रोजी आमच्या महाविद्यालयात भरविण्यात आल्या. मा. श्री. जे. पी. बुधवंत, प्रांत ऑफिसर बारामती ह्यांनी स्पर्धांचे उद्घाटन केले. सकाळच्या वादस्पर्धांचे सूत्रसंचालन प्रा. डॉ सुर्वे ह्यांनी व दुपारच्या वक्तृत्व स्पर्धांचे सूत्रसंचालन श्री. कमलाकांत ढवाण–पाटील ह्यांनी केले. परीक्षक म्हणून पुणे येथील फर्ग्युसन कॉलेजचे राज्यशास्त्र विभागाचे प्रमुख प्रा. डॉ. वि. मा. बाचल, बारामती येथील ख्यातनाम वकील श्री द. स करंदीकर व मुधोजी कॉलेज, फलटण येथील मराठी विभागाचे प्रमुख प्रा. डॉ. ह. बा. कुलकर्णी हे लाभले होते.

दोन्ही स्पर्धा अत्यंत चुरशीच्या झाल्या. मुंबईच्या आर. ए. पोदार मेडिकल कॉलेजच्या श्री. सुभाष गोविंदराव आफळे श्री. जीवन अविनाश मोहाडीकर ह्या विद्यार्थ्यांनी संघाच्या गुणानुक्रमाने प्रथम क्रमांक मिळवून वादस्पर्धेसाठी असलेली ढाल जिंकली व त्याच कॉलेजच्या श्री. सुभाष गोविंदराव आफळे ह्यांनी वक्तृत्वाची ढाल वैयक्तिक प्रथम क्रमांकाच्या गुणाधिक्याने जिंकली. याउलट सर्वाधिक रोख बक्षिसे पटकावण्याचा मान औरंगाबाद येथील आंबेडकर लॉ कॉलेजचे विद्यार्थी श्री. विनायक किशनराव चौधरी ह्यांना मिळाले.

ह्या स्पर्धांसाठी बारामतीतील प्रतिष्ठितांनी वैयक्तिक बक्षिसे स्पर्धांचे आयोजन झाले, त्याचवेळी जाहीर केली होती. त्यांचे वितरण पुढीलप्रमाणे झाले–

वादासाठी

१) श्री. वि. रं. गुजर ह्यांनी ठेवलेले प्रथम क्रमांकाचे बक्षिस रुपये एकशे एक मात्र श्री. विनायक किशनराव चौधरी (औरंगाबाद) ह्यांना मिळाले.

२) सौ. मृणालिनी मोतीलाल शहा ह्यांनी ठेवलेले द्वितीय क्रमांकाचे बक्षिस रु. एक्कावन्न मात्र श्री. विजय बसंत भिडे (र. प. गोगटे कॉलेज, रत्नागिरी) ह्यांनी मिळविले.

वक्तृत्वासाठी

१) वक्तृत्व स्पर्धेत गुणानुक्रमाने प्रथम क्रमांक मिळविणारे श्री. सुभाष गोविंदराव आफळे (मुंबई) यांना श्री. श्रीपाल छगनलाल मुथा यांनी जाहीर केलेले रु. एकशे एक मात्रचे बक्षिस मिळाले.

२ वक्तृत्व स्पर्धेत गुणानुक्रमाने द्वितीय क्रमांक मिळविणाऱ्यास श्री. मोतीचंद फुलचंद शहा (मुंबईकर) ह्यांनी देऊ केलेले रु. एक्कावन्न चे बक्षिस श्री. जीवन अविनाश मोहाडीकर ह्यांना देण्यात आले.

३) खास मोरोपंतांवरील विषयावर बोलणाऱ्यांपैकी श्री. विनायक केशवराव चौधरी ह्यांना श्री. खुशालचंद रतनचंद छाजेड ह्यांनी जाहीर केलेले रु. एकशे एक मात्र चे बक्षिस देण्यात आले.

ह्या पूर्व निर्धारित पारितोषिकांव्यतिरिक्त उत्स्फूर्त अशी काही बक्षिसे ऐन वेळी देण्यात आली. सौ पद्माताई करंदीकर ह्यांनी सर्व स्त्री–स्पर्धकांना मिळून रु. पन्नास ची रोख बक्षिसे दिली; तर श्री. द. स. करंदीकर, वकील ह्यांनी श्री. विनायक चौधरी ह्यांना रु वीस चे रोख बक्षिस दिले, तालुका पंचायत सदस्य श्री. कमलाकांत ढवाण–पाटील ह्यांनी मोरोपंतांवरील विषयावर भाषण देणाऱ्या कु. संजीवनी साठे (बारामती) हीस एक्कावन्न रु. चे व श्री. नारायण खटके ह्यांना पंचवीस रुपयांचे अशी रोख बक्षिसे दिली; तर श्री. श्रीपाल मुथा, उपनगराध्यक्ष, ह्यांनी कु. ज्योत्स्ना जितमल छाजेड (नासिक) हीस पंचवीस रु. चे रोख बक्षिस दिले.

ही सर्व बक्षिसे व ढाली त्याचदिवशी स्पर्धा संपल्यानंतर सौ. स्मीताताई गुजर ह्यांचे शुभहस्ते वितरित करण्यात आल्या. ह्या प्रसंगी मा वि. रं. गुजर नगराध्यक्ष. बारामती नगर परिषद ह्यांनी अध्यक्षपद भूषविले होते. बारामतीतील विविध थरातील प्रतिष्ठित नागरिकांनी व विद्यार्थ्यांनी स्पर्धांना उपस्थित राहून स्पर्धकांना प्रोत्साहन दिले यंदा स्पर्धेस मिळालेले यश पाहता पुढील काही वर्षातच स्पर्धा चांगल्याच नांवारूपाला येतील ह्याची खात्री वाटते.

स्पर्धांच्या यशात आमच्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य, प्राध्यापक, विद्यार्थी–प्रतिनिधी व विद्यार्थी ह्यांनी केलेले बहुमूल्य साह्य व मार्गदर्शन ह्यांचा वाटा नि:संशय फार मोठा आहे.

सर्वांचे हार्दिक आभार

प्रा. डॉ. कृ. मं. सुर्वे
कार्याध्यक्ष
कविवर्य मोरोपंत आंतरमहाविद्यालयीन
वाद व वक्तृत्व स्पर्धा

मोरोपंतांचे कवित्व

मोरोपंतांचे कवित्व केवळ द्राक्षपाकाच्याच वर्गात येणार नाही. साऱ्या महाराष्ट्र कवीत त्यांचे काव्य समजण्यास अंमळ श्रम लागतील खरे, तरी जो बहुश्रुत आहे, म्हणजे ज्यास संस्कृत शब्द बरेच माहीत असून समाजाची मोडणी समजली आहे; आणि प्रस्तुत कवीची पद्धती ज्यास थोडीशी ठाऊक झाली आहे, त्यास म्हणजे हरएक आर्येशी अर्थबोध होण्याकरितां थबकून रहावे लागेल असे मुळीच नाही. बहुतेक आर्या त्यास वाचता, वाचता सहज उलगडतील. क्वचित् ठिकाणी मात्र कि जेथे यमकामुळे, प्रासामुळे वगैरे वाक्याची रचना अंमळ अव्यवस्थित झाली असेल, तेथे थोडासा विचार करावा लागेल; तरी ज्याप्रमाणे सूर्याच्या आढ आलेला ढग त्याच्या बिंबावरून निघाला असता अंधार जाऊन एकदम चक्क होते किंवा धुराचा भफकारा वर निघून जाऊन अग्नीची ज्वाला प्रगट होते; त्याप्रमाणे वरील ठिकाणी एकदम अर्थव्यक्ति झाली असता मनास चमत्कार व आल्हाद होतो !

'मोरोपंतांची कविता'
'निबंधमाला'
विष्णुशास्त्री चिपळूणकर
पृष्ठ ८८६

पटेल हिरालाल गोविंद सॉ मिल

टिंबर मर्चन्ट अॅण्ड फर्निचर वर्क्स

गुनवडी रोड, बारामती - जि. पुणे

☎ ३८२

-: आमच्याकडे :-

इमारतीस लागणारे सागवानी कापीव लाकूड

सागवानी गोलटे, बल्लीस

लालटेक, जव्हारटेक इ. जंगलवूड व

ऑर्डरीनुसार फर्निचर्स

योग्य दरांत खात्रीशीर मिळेल.

जन्मशताब्दीनिमित्त

आदरांजली

महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे यांना अभिवादन--

महर्षी वि. रा. शिंदे हे महाराष्ट्रातील थोर विचारवंत व समाज सुधारक होते. नवमहा–
राष्ट्राच्या निर्मितीत त्यांचा फार मोठा वाटा आहे. त्यांची जन्मशताब्दी महाराष्ट्रभर साजरी होत
आहे आजच्या काळात त्यांची स्मृती जागविणे आणि समाज प्रबोधनाच्या दृष्टीने महाराष्ट्रीय
समाज एकात्म करण्याची अत्यंत निकड आहे.

महर्षी शिंदे यांच्या स्मृतीला आमचे नम्र अभिवादन !

राजकवि भा. रा. तांबे यांची जन्मशताब्दी–

मराठी काव्यात आपल्या प्रसन्न आणि नादमधुर भावकाव्याने मराठी रसिकांना लुब्ध कर
णारे राजकवि भा. रा. तांबे यांची जन्मशताब्दी महाराष्ट्रात साजरी होत आहे. त्यांच्या मधुघट,
मरणात खरोखर जग जगते, रुद्रास आवाहन, जन पळभर म्हणतील हाय हाय, सहज तुझी
हालचाल, नववधू प्रिया... आदि भावकविता प्रसिद्ध आहेत. महाराष्ट्राबाहेर ग्वाल्हेर येथे
राहूनही त्यांच्या काव्याने मराठी मने जिंकली. मराठी कवितेला त्यांनी दिलेले भावकवितेचे
लेणे ही त्यांची खास देणगी होय.

त्यांच्या स्मृतीला आमचे विनम्र अभिवादन !

स्वातंत्र्य शाहिरांना आदरांजली–

गोविंद त्रिंबक तथा आबा दरेकर हे कवी गोविंदांचे नाव. स्वातंत्र्यवीर सावरकरांच्या
सहवासात कवि गोविंद स्वातंत्र्याचे शाहीर बनले. घरची गरीबी आणि रोगाने शरीराला प्राप्त
झालेला कायमचा पंगुपणा असे असतांनाही त्यांची प्रतिभा आणि सत्यशील बुद्धी सतेज राहिली.
त्यांचे काव्य म्हणजे उज्ज्वल, उदात्त व गंभीर भावनाविष्कार होता. लोकमान्य
टिळकांवरील कवितात त्यांची भावना व्यक्त झाली आहे.

‘ मुक्या मनाने किती उधळावे शब्दांचे बुडबुडे
तुझे पवाडे गातील पुढती तोफांचे चौघडे ’

असे लोकमान्यांचे वर्णन करणाऱ्या कवीला त्याने केलेले हे काव्य तंतोतंत लागू पडते.

कवी गोविंदांना आमची भावपूर्ण आदरांजली.

श्रद्धांजली

गेल्या वर्षभरात आपल्या महाराष्ट्रातील अनेक नामवंत साहित्यिकांना, देशभक्तांना आणि संशोधकांना आपण मुकलो आहोत.

महाराष्ट्रातील आणि देशातील अनेक नामवंत व्यक्तींचे जीवन अनंतात विलीन झाले आहे. या नर–रत्नांना कठोर नियतीने आपल्यापासून हिरावून नेले आहे.

मध्यमवर्गीय समाजाची जीवनचित्रे रेखाटणारे श्री. वि. वि बोकील, मराठी लघुकथेचे शिल्पकार दिवाकर कृष्ण, मराठीतील उदारमतवादी टीकाकार दि. के. बेडेकर, 'महाराष्ट्राचे महामंथन' या ग्रंथाचे लेखक व प्रसिद्ध कामगार नेते लालजी पेंडसे, केन्द्रीय कायदा, न्याय, व कंपनी व्यवहार खात्याचे राज्य मंत्री आनंदराव चव्हाण, राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाचे सरसंचालक गोळवलकर गुरुजी, गोव्याचे मुख्यमंत्री श्री. भाऊसाहेब बांदोडकर, प्रबोधनकार ठाकरे, प्रसिद्ध मराठी संशोधक अ. का. प्रियोळकर, कवि गिरीश, के. नारायण काळे, प्रभातकार श्री. वालचंद कोठारी, केन्द्रीय मंत्री मोहन कुमार मंगलम् आणि माजी केन्द्रीय अर्थमंत्री श्री. टी. टी. कृष्णम्माचारी, प्रसिद्ध शास्त्रज्ञ श्री. सत्येन बोस, अभिनयकुशल श्री. बलराज साहनी, दलित सेवक श्री. वि. नि. उपाध्ये, डॉ. वि. पां. दांडेकर या मान्यवरांना देश मुकला आहे.

या सर्वांना आमची भावपूर्ण श्रद्धांजली !

आमचा विद्यार्थी

कुमार सुवीर गायकवाड

आमच्या महाविद्यालयातील एफ्. वाय्. बी. ए. च्या वर्गातील विद्यार्थी कु. सुवीर मल्हारराव गायकवाड हा रविवार दिनांक २४।२।७४ रोजी अकल्पित देवाघरी गेला त्याच्या अकाली निधनाने त्याच्या कुटुंबियांवर दुःखाचा डोंगर कोसळला. सुवीर हा नम्र, हुशार आणि मनमिळावू विद्यार्थी होता. त्याच्या निधनाने सर्वत्र हळहळ व्यक्त केली जात आहे. आम्ही सर्व त्याच्या कुटुंबियांच्या दुःखात सहभागी आहोत. ईश्वर मृतात्म्यास शांती देवो !

माझे मनोगत !

विद्यार्थी बंधु भगिनींनो–

आपल्या महाविद्यालयाचा हा बारावा अंक आपणा सर्वांच्या हाती देताना मला अतिशय आनंद होत आहे.

सध्याची आपल्या देशाची परिस्थिती अत्यंत बिकट आहे. महागाई आणि टंचाई यांच्या युगात आपण वावरत आहोत. महागाईच्या दुष्टचक्रातून अजूनही आपण मुक्त झालो नाहीत. अशा परिस्थितीत कागदाची दुर्मिळता आणि मुद्रण साहित्याची महर्गता लक्षात घेतली म्हणजे हा अंक काढणे मोठे अवघड काम होते. परंतु गेल्या अकरा वर्षांच्या परंपरेत खंड पडू नये म्हणून नेहमीप्रमाणे नियतकालिक प्रसिद्ध करायचे आम्ही ठरविले आणि अत्यंत सुटसुटीत असा अंक आज आम्ही प्रसिद्ध करीत आहोत.

नियतकालिकात प्रसिद्धीसाठी विद्यार्थी बंधु भगिनींनी विपुल साहित्य आम्हास दिले, परंतु त्यातील अगदी निवडकच साहित्य आम्ही प्रसिद्ध केले. याची जाणीव आम्हाला आहे. परंतु मर्यादित जागेत सर्वांनाच स्थान देणे कठीण असते याची जाणीव सर्वांनाच आहे.

या छोटचा अंकात जे लेख व कथा निवडण्यात आल्या आहेत, ज्या कविता प्रसिद्ध करण्यात आल्या आहेत, हे साहित्य वाचून वाचक निश्चितच संतुष्ट होतील असे वाटते. वैचारिकतेबरोबरच मनोरंजनाचा भागही आम्ही साधला आहे. ह्या अंकाच्या निर्मितीसाठी प्रा. दयाराम पाटील यांनी खूपच मेहनत घेतली. व त्यांना प्रा. बी. बी. पाटील, प्रा. चाफेकर, प्रा. नवाथे, प्रा. डॉ. सुर्वे, प्रा. डॉ. पुराणिक, प्रा. उपाध्ये, प्रा. जे. बी. मगदूम, प्रा. वकील, प्रा. लोंढे यांनी सर्व प्रकारचे सहाय्य केले.

प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा यांचेही बहुमोल मार्गदर्शन आम्हास मिळाले. जनरल सेक्रेटरी श्री नंदकुमार निकम यांचेही मौलिक सहाय्य मला मिळाले सर्वच विद्यार्थी प्रतिनिधींनी मला सर्व प्रकारचे सहाय्य केले. विद्यार्थी बंधु–भगिनींनी मला नियतकालिक विभागासाठी निवडून देऊन माझ्यावर जो विश्वास दाखविला त्याबद्दल मी सर्वांचा आभारी आहे.

व्ही. एस्. भोसले
मॅगेझिन सेक्रेटरी

निरा कॅनॉल्स सोसायटचांचा सहकारी खरेदी विक्री संघ लि., बारामती

फोन नं.
बारामती– ३३९

(स्थापना १९२६)
वर्ग 'अ'

फोन नं.
निरा शाखा ४०

निरा डाव्या कालव्या खालील परिसराचे आशास्थान

भाग भांडवल	रु. १०,०२,६००
गंगाजळी	रु. ९,७८,०००
इतर निधी	रु. ४,८५,०००
ठेवी	रु. ६,१६,०००

संघाची वैशिष्टचे

१) सर्वोदय मिश्र खताचे उत्पादक
२) जिनिंग प्रेसिंग फॅक्टरी
३) एकाधिकार खरेदी योजनेखाली महाराष्ट्र राज्य मार्केटिंग फेडरेशन लि; मुंबईचे सब् एजंट

★ विविध विभागाद्वारे शेतकऱ्यांची सेवा सतत चालू ★

मा. गुलाबराव मारूतराव रणवरे
मॅनेजिंग डायरेक्टर

मा. मुगुटराव साहेबराव काकडे (देशमुख)
चेअरमन

स्वस्तिक टी कार्पोरेशन

स्टेशन रोड, बारामती.
येथे सर्व प्रकारचा उत्तम सी. टी. सी. चहा मिळेल.

स्वस्तिक टी कार्पोरेशनचा चहा
★ **नेहमी वापरा.** ★

With best compliments from—

ANMOL PRAKASHAN

647, Budhwar Peth.
POONA-2

आमचा स्वाभिमान, आमची प्रतिष्ठा !

जनरल सेक्रेटरी

श्री. नंदकुमार निकम

नियतकालिक सेक्रेटरी

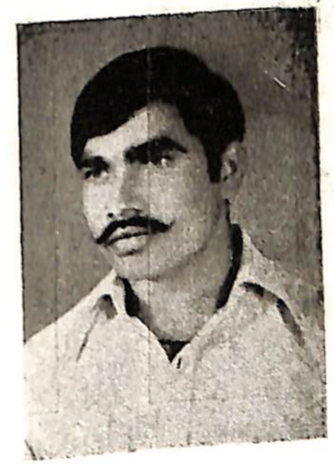

श्री. व्ही. एस्. भोसले

प्राचार्यांच्या समवेत विद्यार्थी–प्रतिनिधी

पहिली रांग– (डावीकडून) कु. कमल देवकाते, श्री. वाय्. आर्. दामोदरे, श्री एन्. एस्. निकम, प्राचार्य डॉ. गोधा, श्री. व्ही. एस्. भोसले, कु. संध्या उपाध्ये.
मागे (डावीकडून) – श्री. एस्. आर्. मठ, श्री. ए, एच्. बागवान, श्री. एस्. एम्. जमदाडे, श्री. एम्. डी. बांदल

मार्च १९७३ च्या विद्यापीठ परीक्षेतील उज्ज्वल यशाचे मानकरी

(प्री - प्रोफेशनल मध्ये प्रथम श्रेणी)

यु. जी. अजोतिकर

ए. आर्. देशपांडे

बी. व्ही. लकडे

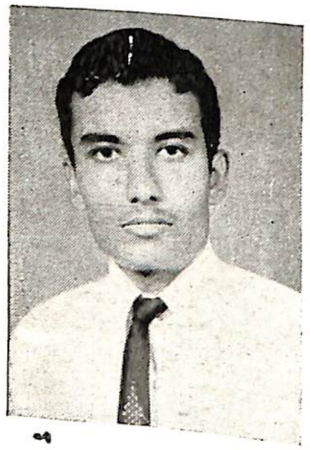
आर्. एस्. वालेकर

कु. संध्या शहा

एच्. बी. बोराटे

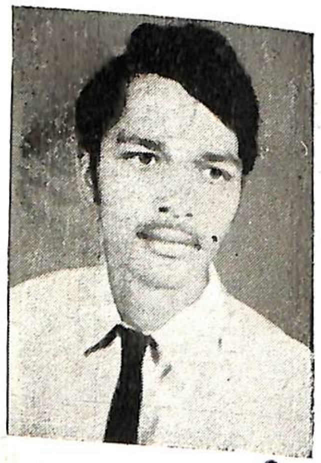
ए. व्ही. निरगुडकर

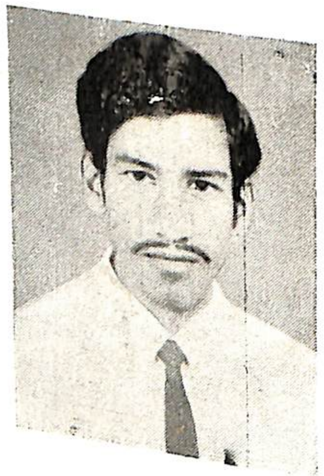
ए. एम्. जाधव

व्ही. एन्. जाधव

मार्च १९७३ च्या विद्यापीठ परीक्षेतील उज्ज्वल यशाचे मानकरी

(बी. एस्सी. मध्ये प्रथम श्रेणी)

एम्. एस्. बोराटे

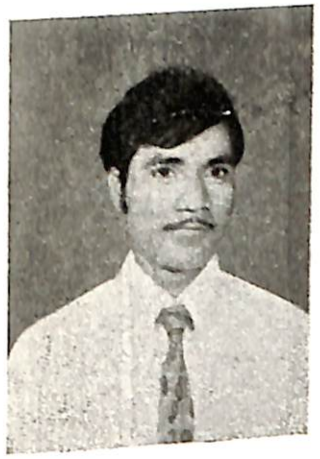
एच् एस्. तांबे

एन्. एस्. चोपडे

सी. बी. खानावरे

पी. व्ही. कुलकर्णी

ए. जी. पवार

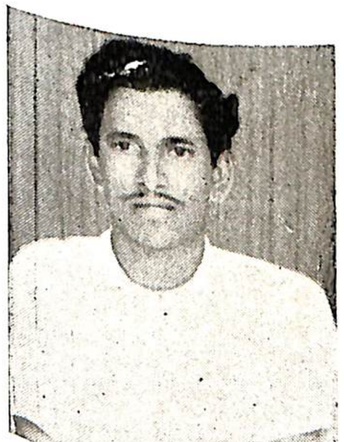
एस्. आर्. रायकर

बी. एस्. यादव

आर्. एम्. मुथा

(बी. एस्सी. मध्ये प्रथम श्रेणी - पुढे चालू)

एम्. टा. खकाटे

ए. आर्. देवकाते

एम्. एन्. दरेकर

स. एस्. भोसले

ए. एल्. लोंढे

पुणे येथील 'एकता' मासिकाने आयोजित केलेल्या "हे युवक देशाचा काय इतिहास घडवितील ?" या विषयावरील निबंध स्पर्धेत रु. १०० चे प्रथम पारितोषिक मिळाले.

अभिनव भारत मंदिर नासिक या संस्थच्यावतीने कवि गोविंद जन्म शताद्विनिमित्त घेतलेल्या निबंध स्पर्धेत ७५ रुपयाचे पारितोषिक मिळाले.

कु. रेखा भागवत

महाविद्यालयाच्या नियोजित इमारतीचे

भूमिपूजन

(दि. २ सप्टेंबर १९७३)

← मा. श्री. शरद्चंद्र पवार व सौ. प्रतिभाताई पवार–भूमिपूजन करताना

श्री. माणिकलाल शहा (वाघोलीकर) → स्वागत करताना

← सौ नलिनीबाई शहा- ५००० रुपयांचा चेक देताना.

श्री. विनोदकुमार गुजर →

(11)

विविध कार्यक्रम

वर्धापन दिन

डॉ. कोठारी - कुलगुरु महाजनींचा सत्कार करताना

-- डॉ. महाजनी --

म. गांधी जयंती – श्री. एस्. एम्. जोशी

म फुले पुण्यतिथी- प्राचार्य बॅ. पी. जी. पाटील

लो. टिळक पुण्यतिथी -- डॉ. सुधाकर भोसले

कविवर्य मोरोपंत आंतर महाविद्यालयीन

वाद व वक्तृत्व स्पर्धा

(दि. १३ जानेवारी १९७४)

← प्राचार्य डॉ. गोधा नगराध्यक्ष श्री. वि. रं. गुजर हयांचेकडून ढालीचा स्वीकार करीत असताना

उद्घाटक प्रांत ऑफिसर श्री. बुधवंत हयांचा → सत्कार करताना श्री. निकम

← श्री. स्मीताबाई गुजर हयांचे हस्ते पारितोषिक स्वीकारताना श्री. विनायक चौधरी (लॉ कॉलेज, औरंगाबाद)

वादस्पर्धेतील विजेता संघ (श्री. आफळे व → श्री मोहाडीकर, पोदार मेडिकल कॉलेज, मुंबई) ढालीचा स्वीकार करताना

दक्षिण भारत सहल

१ नोव्हेंबर ते १६ नोव्हेंबर १९७३

म्हैसूर– चामुंडी हिलवर

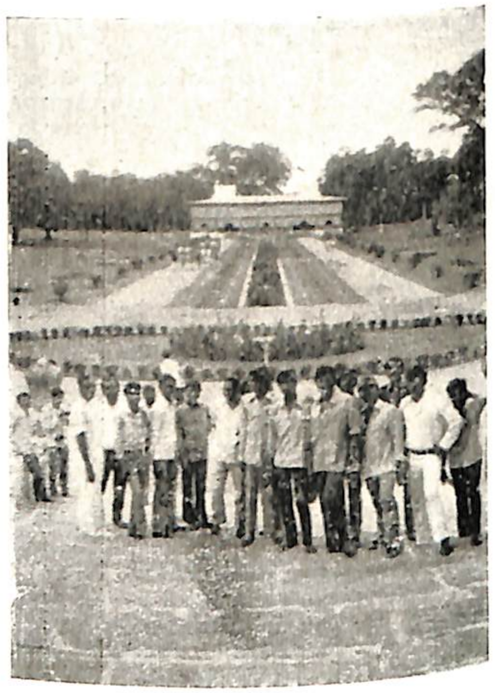

समर पॅलेस– श्रीरंगपट्टम्

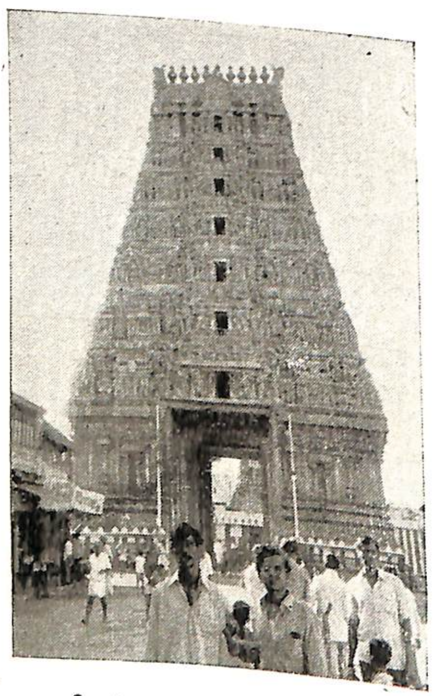

श्री रंगनाथ मंदिराचे प्रथमद्वार
(त्रिचनापल्ली)

जगमोहन पॅलेस श्रीरंगपट्टम्

विविध गुणदर्शन

← ' आळीमिळी गुपचिळी ' मधील एक दृश्य ....

चंद्रकांत– हा घे नेकलेस तुझ्या मनोनिग्रहाबद्दल .... →
(आळीमिळी गुपचिळी)

← भांगडा नृत्य

आर्केस्ट्रा →

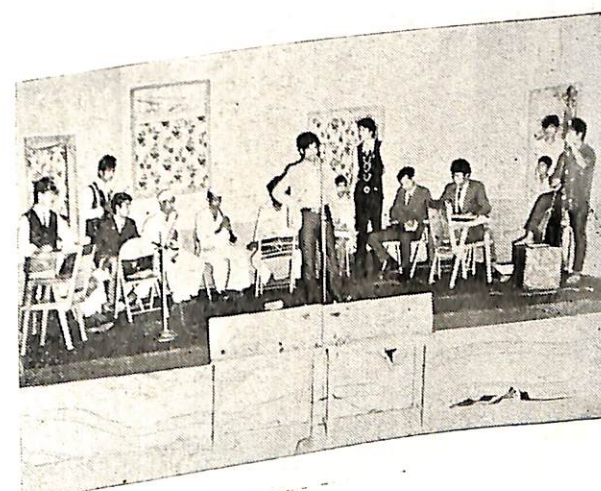

विविध–गुण–दर्शन

← " Antonio : Grieve not that I'm fallen to this for you "

(The Merchant of Venice)

" Portia : It droppeth as gentle rain from heaven, upon the place beneath " →

(The Merchant of Venice)

← मुलगा– बिस्किटं छान आहेत हं ! (झुलता पूल)

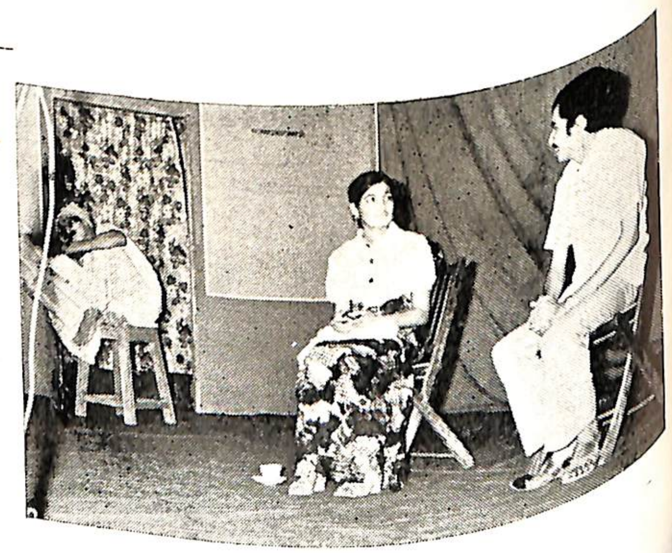

'झुलता पूल' मधील आणखी एक दृश्य →

मराठी विभाग

साहित्याचे कार्य-

" मानवी स्वभावाचे मर्म शोधीत शोधीत वाचकाला सत्याकडे
नेणे हे साहित्याचे काम. हे सत्यहि कलात्मक सत्य असते. (साहित्य–
काराला भासलेले सत्य असते). अंतिम सत्य नव्हे. अशा सत्याच्या
दर्शनाने साहित्याच्या आस्वादकाला एक आनंद होतो. त्याच्या मनाचे
उन्नयन होते. साहित्याच्या निर्मितीने त्याच्या निर्मात्याला एक अना–
मिक आनंद होतोच, पण वाचकालाही एक शुद्ध आनंद मिळावा
लागतो. अशा शुद्धानंदाचे दान करणारे साहित्य हे माझ्या मते चांगले
साहित्य. वाचकाचे जे केवळ मनोरंजन करते त्या साहित्याला मी
गौण म्हणेन आणि जे साहित्य वाचकाच्या मनाची पातळी आहे
त्याच्या खाली आणते ते हीन साहित्य."

"प्रसाद नांवाचां गुण कवितेच्या क्षेत्रातून पूर्णपणे अंतर्धान होतो
की काय असे वाटू लागले आहे. छंदोबद्धता तर केव्हाच लोपली आहे.
लयीचा बडिवारहि कोणाला राहिलेला नाही. अर्वाच्य शब्दांच्या
उपयोगाबाबत एक दुसऱ्यावर ताण करतो आहे. सारीच कविता एका
छापाची झाली आहे. परंपरागत कवितेला बाजूला सारून अट्टाहासाने
पुढे येणारी कविता अशी आहे, हमरंगी. तिचे नवेपण फार लौकर
जुने झाले असेच म्हणावे लागेल. या नव्या कवितेकडेहि सहानुभूतीने
पाहिले पाहिजे, ही गोष्ट खरी आहे. पण तसे पाहण्याचा प्रयत्नही
निराशाजनक ठरतो. नवकवितेतला दुर्बोधतेचा विशेष या अभिनव
कवितेने आणखी मोठ्या प्रमाणावर आत्मसात केला आहे."

ग. दि. माडगूळकर

यवतमाळ साहित्य संमेलन अध्यक्षीय भाषणातून–

शिक्षणाचे ध्येय–

शिक्षणातून संस्कारित झालेली नवी पिढी सर्व अर्थांनी स्वतःच्या पायावर उभी राहणारी पाहिजे. शिक्षण संपताच प्रामाणिकपणे व कार्यक्षमतेने अर्थोत्पादन करण्याची संधी प्रत्येकास उपलब्ध झाली पाहिजे. विनारोजगार रिकामा राहणारा तरुण म्हणजे मानवी संपत्तीचा दुरुपयोग होय. देशाच्या आर्थिक विकासासाठी कोणकोणत्या क्षेत्रात किती प्रकारचे व किती लोक केव्हा लागणार आहेत, या संबंधीचे नियोजन–म्हणजेच मनुष्यबळाचे नियोजन-व्यवस्थित करून त्याप्रमाणे डॉक्टर्स, स्थापत्यविशारद, वकील, तंत्रज्ञ, कुशल कामगार इत्यादी लोक किती लागणार आहेत, हे ठरविता आल्यास त्याप्रमाणे तितके लोक तयार करणाऱ्या संस्था व तितकी सुविधा निर्माण झाली पाहिजे. शेतकरी, सैनिक व कामगार यांची संख्याही अजमाविता येईल. या विविध क्षेत्रांतील कामाकरिता कोणत्या प्रकारची पात्रता व विद्या लागेल व ती संपादन करण्याकरिता कोणत्या प्रकारचे तात्त्विक व पुस्तकी शिक्षण आणि कोणत्या प्रकारचे प्रात्यक्षिक शिक्षण लागेल, याची सर्वोच्च पातळीवरून आखणी करता येईल. अन्यथा, आज ज्या प्रकारच्या कामाला मागणी आहे, उदाहरणार्थ टंकलेखक, लघुलिपीलेखक, तंत्रज्ञ, डॉक्टर्स त्या कामाला पुरेशी माणसे मिळत नाहीत, अशी परिस्थिती सदैवच राहील.

राष्ट्रीय आणि सामाजिक जबाबदाऱ्या ओळखून त्या नीट पार पाडणाऱ्या तरुणांची फळी शिक्षणसंस्थांनी तयार केली पाहिजे. या दृष्टीने नियोजित विषयातील ज्ञानाखेरीज चारित्र्यसंपन्न होईल अशा गुणांची जोपासना करणारे संस्कार शैक्षणिक संस्थानी विद्यार्थ्यांवर केले पाहिजेत. आळस टाकून उद्योगाची कास धरणारे महत्वाकांक्षी तरूण विद्यापीठातून बाहेर पडले पाहिजत. नवे तरूण सुदृढ शरीर प्रकृतीचे आणि त्याचबरोबर सुदृढ मनाचेही असले पाहिजेत. सभोवतालच्या जगातील बदलत जाणाऱ्या तांत्रिक, राजकीय व सामाजिक शक्तींचा आपल्यावर व आपल्या देशावर काय परिणाम होईल हे त्यांना ओळखता येण्याची नवी दृष्टी निर्माण झाली पाहिजे.

या दृष्टीने आजच्या शैक्षणिक संस्थांनी अजून खूपच काहीतरी करावयास हवे आहे.

–डॉ. प्र. चिं. शेजवलकर
प्रसाद जानेवारी १९७४ पृष्ठ ५३

काव्यसुमने

एवढे करू नकोस

गीत जरी लिहीलेस तू
अमर गीत लिहू नकोस
अमरगीत जरी लिहिलेस तू
माझ्यासाठी लिहू नकोस
कादंबरी जरी लिहिशील तू
कटु प्रसंग लिहू नकोस
कटु प्रसंग जरी लिहिलेस तू
साज त्याला घालू नकोस
वृक्ष जरी झालास तू
वेल मला करू नकोस
वेल जरी केलीस मला तू
वृक्षावरी चढवू नकोस
मनोराज्ये जरी केलीस तू
राजा तू होऊ नकोस
राजा जरी झालास तू
राणी मला करू नकोस
मजवरी जरी रागवलास तू
खरा राग आणू नकोस
खरंच जरी रागवलास तू
सोडुनी मला जाऊ नकोस

तानाजी जरे
एस्. वाय्. बी. ए.

वेडा रे !

छेडता तार काळजाची
सूर तुझेच निघती
होऊनी धुंद गातो गाणी
बोल तुझेच असती

माळावरचीच वाट
पाऊले चालती
झाडाच्या तळी, तळ्याच्या काठी,
पहुडता सुखासनी
घेत विश्रांती,

ज्ञाताच्या पलीकडे
डोळे तुला शोधती . . .
वेडा रे मी !
असतो तुझ्याच संगती
माझे हात असतात
तुझ्याच हाती . . .

सातव एस्. एन्.
टी. वाय्. बी. एस्सी.

सौंदर्य

सौंदर्याचा पुरस्कार
आणतो जीवनात बहार
क्षणात जर खुडली पाकळी
तर उदास भासते कळी
टिचकी मारता दवबिंदूस
नाजुकता होते खलास
पंख तुटता फुलपाखराचे
तर स्वातंत्र्यच गमावते
रम्य पिसाराच नसता तर मोर
कधीच भासला नसता थोर

कु रजनी दाते
टी. वाय्. बी. ए.

जीवनप्रवाह

मी तुजसाठी, तू मजसाठी
ही रीत असे जगण्यासाठी ।।धृ.।।
  कसे काय जहाले या रीतीला, हे न कळे
  तुझे माझे जीवन असे वेगळे
एक मार्ग दुसऱ्या मार्गाहूनि वेगळा
तुझ्या—माझ्या जीवनाचा खेळहा निरांळा
  उर दाटोनी येतो त्या स्मृतीनी
  केले दूर जरी आपणा, नियतीनी
काय म्हणावे अशा या नियतीला
असा आपुला जीवनप्रवाह येथेचि संपला

प्रकाश होळकर
पी. डी. आर्टस्

त्रिशंकु

सदासर्वदा, घरी दारी,
अपमान सोसतो आहे,
त्रिकाळ फिरत राहतो आहे,
शोधार्थ नोकरीच्या
जेथे जातो तेथे
कपाळी आठ्या पाहतो,
तरीही लाचारी पत्करतो,
अन्
निराश होऊन परततो
विचार करीत
हातातील प्रमाणपत्रांच्या गठ्ठ्यांचा,
आणि फक्कडसा वशिला गाठायचा ।।

कु प्रभा देशपांडे
एम्. ए. द्वितीय वर्ष

सारीपाट

सुखदुःखाच्या वाटेवर
होती जववरी तुझी साथ
सामोरे जात होतो
घेऊनी हातात हात
केली सर्व क्षणांवर मात
पण
तुलाही फुटली एक वाट
मला न सापडली तुझी कधी आडवाट
जीवनमार्गात सापडली नगरे आटपाट
पण मन नाही विसरत
जीवनाचा चुकलेला सारीपाट

दत्ता महाडिक
एफ्. वाय्. बी. ए.

समर्पण

मीरे तू खरंच महान
हरवलेस कृष्णाच्या भक्तीत अपुले ध्यान
नव्हता कृष्ण, नव्हती बासरी ।
परंतु सतत तुझ्या डोळापुढे
ती तेजोमय शामल मूर्ती हासरी ।
फसव्या जगाने ठरविले तुला वेडे ।
परंतु कसे कळावे त्यांना—
प्रीतीचे तुझ्याभोवती दरवळले होते केवडे
तूच त्याची मधुर बासरी ।
तूच त्याची प्रिया हासरी ।
प्रत्यक्षात न आलिंगले
न भेटला तुला हरी
म्हणोत सारे जग कन्हैयाचीं आवडती
राधा खरी
मी तर मानते तुलाच प्रियाची प्रणयिनी खरी
वाजते कन्हैयाची बासरी वृंदावनी ।
छुमछुम तुझ्या पैंजणाची घुमते कानी ।
त्यजिले वैभव त्यजला राणा ।
तुला तर हवा होता कान्हा ।
आळविलेस तू एकरूप भक्तीने ।
उभा ठाकला मागे कृष्ण शक्तीने
कृपेचे त्याने तुलाच दिले विशाल दान ।
मीरे तू खरंच महान ।

कु. कमल देवकाते
टी वाय्. बी. ए.

उन्मेष

नाजुकसा घ्यावा साज
  मुग्ध हास्य पांघरून ।।
मृदु संथ लहरीत
  झोके घ्यावे या पानांनी ।
हुंदडावे फुलातुनी
  स्वैर फुलपाखरांनी ।।
परी वाटते लहान
  आज सृष्टीचे अंगण ।।
नको चंद्र सूर्य आता
  थिटे सारे तारांगण ।।
आसुसल्या नजरेला
  आड क्षितिजाची मेघ ।
अंकुरल्या अंतराचे
  आहे पुढले पाऊल ।।
उसळलेल्या उन्मेषाला
  कुठे बंध कुठे हद्द ।
अंतरात खिळलेली
  विश्व विजयाची जिद्द ।।

कुलकर्णी एल्. व्ही.
पी. डी. आर्टस्

आठवण

दिवस संपत आहेत;
काम तसेच पडून आहे
काय करावे ते सुचत नाही
मन वेडे झालेले आहे

कोणासाठी ते माहित नाही
श्वासातासाला आठवण येते
कामाची का आणखी कोणाची
ते अजुनही कळत नाही
तरींसुद्धा दिवस संपत आहेत
दिवस संपणारच आहेत
हे माहित असुनसुद्धा
काम काही होत नाही
आठवण काही संपत नाही
याचा इलाज काही कळत नाही
विचाराअंती इलाज एकच दिसतो
काम झटपट करून टाकणे
मन अगदी निर्मळ ठेवणे
पण काय हो तरीसुद्धा
ती येइलच ना ? आठवण हं !

सुनील भालेराव
पी. डी. आर्टस्

विसावा

चालुन चालुन थकलोय
इतका चाललोय
शरीराला ओढ लागलीय
पैलतीराची
पण शैल तीरावरच
तुझ्यासाठी
मन शोधतंय
जागा विसाव्याची

बोराडे जी. जेस्.
टी. वाय्. बी एस्सी.

हे युवक काय देशाचा इतिहास घडवतील !

कु. रेखा भागवत
एम् ए. (मराठी) द्वितीय वर्ष

हे युवक काय देशाचा इतिहास घडवतील ! या विषयावर पुणे येथील 'एकता' मासिकाने युवक लेखन स्पर्धा आयोजित केली होती. या स्पर्धेत आमचे महाविद्यालयातील विद्यार्थिनी कु. रेखा भागवत यांनी लिहिलेला निबंध प्रथम पारितोषिकास पात्र ठरला. त्यांचा हा निबंध आक्टोबर १९७३ चे 'एकता' दिवाळी अंकात प्रसिद्ध झाला आहे. हा निबंध आमच्या नियतकालिकात प्रसिद्ध करण्यास अनुमती दिल्याबद्दल आम्ही 'एकता' मासिकाच्या संपादकांचे आभारी आहोत. – संपादक

आजचा तरुण–

भडक रंगाचा शर्ट, बेलबॉटम् पॅन्ट, गालापर्यंत वाढविलेले कल्ले, मानेवर रुळणारे केस, डोळयांवर झेपावणारी झुलपं, आणि तोंडात बेफिकिरी दर्शविणारे एखादे उडत्या चालीचे गीत·· घरात, रस्त्यात, महाविद्यालयात, प्रवासात कुठेही पावलोपावली दिसणारे आजच्या नवयुवकाचे हे रूप पाहिले म्हणजे मनात प्रश्नांची असंख्य वर्तुळे निर्माण होतात··· भविष्याच्या विचाराने मन भीतीने साशंक बनते खरोखरच स्वातंत्र्योत्तर कालात झपाट्यान अन्तर्बाह्य आमूलाग्र बदललेले हे युवक देशाचा इतिहास घडविणार काय ? ह्याचा थोडासा अन्तर्मुख होऊन विचार केला तर येणाऱ्या नकारात्मक उत्तराने मन निराशेने आणि काळजीने व्यग्र होऊन जाते.

आजच्या आशावादी युगात माझे हे विचार कदाचित् हास्यास्पद ठरतील, पण आजच्या स्वातत्र्यात वाढलेल्या युवकाच्या जीवनाचा सूक्ष्म छेद घेता प्रामुख्याने जाणवते ते हे की, आजचा युवक निरर्थक हेतूशून्य जीवन जगतो आहे, त्याची जीवननौका दिशाहीन आहे, तो चिवटपणे जगतो आहे, पण त्यामध्ये येणाऱ्या जीवनाला सामोरे जाणे एवढीच फक्त भावना आहे. स्वातंत्र्यपूर्व काळातील युवक स्वातंत्र्यप्राप्तीचे स्वप्न रंगवत होता–ते वास्तवात आणण्यासाठी धडपडत होता. नवनिर्मिती करावयाची, नवजीवन घडवावयाचे आहे ही प्रेरणा त्यांना उत्तेजित करत होती.

आजची परिस्थिती

पण आजचा तरुण देशस्वातंत्र्याच्या मोकळ्या वाऱ्यात वाढला आहे गेल्या २५ वर्षात त्याच्या वाट्याला आलेल्या संघर्षाचे स्वरूप पूर्णपणे पालटले आहे, आणि त्याचा अपरिहार्य परिणाम म्हणजे स्वातंत्र्यपूर्व काळातील ती गंभीर, भारदस्त व स्थिर जीवनदृष्टी आता पूर्णपणे बदललेली आहे. उपभोगिता, क्षणभंगुरता आणि सहजता या दृष्टिकोनातून ती आज जगाकडे पहाते आहे. साहजिकच परिस्थितीचे आवाहन आणि आव्हान पेलण्याची ताकद आजच्या तरुणांमध्ये उरलेली नाही. अशा परिस्थितीत त्यांच्याकडून कोणत्या भविष्याची अपेक्षा आपण करणार ?

आजचे जीवन

आजच्या युवकाच्या वाट्याला आलेले जीवन गुंतागुंतीचे धावपळीचे आणि गतिमान आहे. ते वरवर दिसायला संपन्न असले तरी आत्मविकासाच्या दृष्टीने

दीनवाणे झाले आहे. मानवाची पाऊले चंद्रभूमीला लागली खरी पण आज जीवनातले चांदणेच नष्ट झाले आहे. जीवनमान उंचाविण्यासाठी बुद्धिपुरस्पर माजविलेली गुंतागुंत आणि वाढवलेला खटाटोप यामुळे आमच्या जीवनात अकारण व्यग्रता आली आहे. स्वास्थ्य, एकाग्रता, अन्तर्मुखता, स्वाधीनता, सयम यांना आजचा युवक वंचित झाला आहे—थोडक्यात सांगावयाचे तर आजच्या युवकाच्या उदासीन वृत्तीला त्याच्या वाट्याला आलेले कांहीसे चाकोरीबद्ध जीवन हेही कारण असू शकेल. पण परिस्थितीपुढे हतबल होऊन आपल्यावर कांही नवनिर्मितीची जबाबदारी आहे ही जाणीव, आपल्याला एखादा मौलिक उपक्रम सिद्धीस न्यायचा आहे ही अन्त:प्रेरणा—ही आंतरिक जाणीव आजचा युवक विसरत चालला आहे. आपल्या चाकोरीबद्ध जीवनात व्यक्तिविकास त्याचबरोबर राष्ट्रविकास आणि समाजविकास हेही जीवनाचे एक महत्त्वाचे प्रयोजन आहे हा विचार बुजत चालला आहे. म्हणजेच एका–अर्थी आजचा युवक कर्तव्यपराङ्गमुख बनतो आहे. अर्थात त्याला कारण परिस्थिती—शासन कोणीही असेल तो प्रश्न वेगळा—पण देशाचा उज्ज्वल इतिहास घडविण्याची जबाबदारी ज्यांच्यावर आहे त्या युवकांच्या जीवनाचे हे चित्र मात्र खचितच मनाला निराश करणारे आहे.

अर्थात् त्यासाठी केवळ परिस्थितीला दोषी ठरवणे म्हणजे स्वत:च्या दोषांचे आणि निष्क्रियतेचे समर्थन ठरणार आहे. कारण संघर्षमय जीवन हे कांही फक्त आजच्याच युवकांच्या वाट्याला आलेले नाही. त्याकडे ती परंपराच आहे. पण परिस्थितीचा बाऊ करून आजचा युवक स्वत्व, स्वत:ची अस्मिता, स्वत:ची संस्कृती हरवून बसलेला दिसतो.

आजची संस्कृती–

खरं म्हणजे आमच्या संस्कृतीचा वारसा अमोल आहे, की ज्या संस्कृतीकडे, आध्यात्माकडे, तत्त्वज्ञानाकडे सुबत्तेचा उबग आलेले पाश्चिमात्यही शाश्वतसुखासाठी, मन:शांतीसाठी धाव घेत आहेत. आणि इकडे आमचे भारतीय तरुण मात्र आपल्या वैफल्याचा बाऊ करून अकारण 'हिप्पी' होत आहेत वास्तविक मादक पदार्थांचे सेवन करून आत्मशांतीचा शोध घेऊ पाहणाऱ्यांच्या कृतीतील वैय्यर्थ आम्हाला जाणवायला हवे आहे—भारतीय संस्कृती, धर्म यांच्याविषयीचे प्रेम आम्ही अभिमानाने मिरवायला हवे आहे.. आध्यात्माच्या मार्गानेच आत्मशांतीचा लाभ होऊ शकेल ही श्रद्धा जोपासायला हवी आहे. पण हे सर्व हातचे सोडून आमचा आजचा युवक मात्र मृगजळाच्या मागं धावतो आहे. 'स्नेहयात्रा' या गोंडस नांवाखाली हवा तो नंगानाच घालतो आहे.. एक प्रकारे अध:पतीत होत आहे. हे सर्व पाहिले म्हणजे यातून निष्पन्न काय होणार याची केवळ कल्पनाच केलेली बरी !

पाश्चात्य विचारांचा प्रभाव–

थोडक्यात सांगायचे तर आजच्या तरुण पिढीवर पाश्चात्य संस्कृतीचा जबरदस्त पगडा बसला आहे. नुकताच स्वातंत्र्याचा रौप्यमहोत्सव जल्लोषाने साजरा करणारे आम्ही एकीकडे 'इंग्लीश कल्चर' म्हणून एखादी गोष्ट डोळे झाकून मोठ्या अभिमानाने स्वीकारतो आहोत. आमचे आणि त्यांचे हा भेदच आम्ही नाहीसा करून टाकला आहे. मागच्याच पिढीत परदेशी कपड्यांची होळी किंवा परदेशी मालावर बहिष्कार यासारख्या गोष्टी अन्त:प्रेरणेने उत्स्फूर्तपणे घडल्या. आज मात्र भारतीय संस्कृतीची रुजलेली बीजे आम्हाला मानवत नाहीत. उद्या तर ती बीजे कदाचित समूळ नाहीशी होतील. स्वसंस्कृतीच्या परंपरेबद्दलच उदासीन असणाऱ्या आजच्या युवकांकडून आम्ही कसला देशाचा इतिहास घडविण्याची अपेक्षा करणार ?

आजच्या आमच्या सर्व जीवनालाच या पाश्चात्य विचारांनी—संस्कारांनी ग्रासून टाकले आहे त्याचे प्रतिबिंब कलाक्षेत्रातही उमटलेले दिसेल. साहित्य चित्रपट—नाटके यांसारख्या कलाप्रकारांमध्ये समाजाच्या अभिरुचीचे दर्शन घडत असते— हे सर्व कलाप्रकारही आज 'आग्लाळलेले' दिसतील. विशेषत: चित्रपट ! 'मागणी तसा पुरवठा' या व्यावहारिक न्यायाने आजचे चित्रपट निर्माण होत आहेत. कलामूल्याची बूज राखलीच पाहिजे असा आग्रह त्यामागे दिसत नाही. असे चित्रपट आज 'हाऊसफुल्ल' म्हणून झळकत आहेत. खरं म्हणजे आजच्या निर्मात्यांनी जगांतील सर्व देशांत चालतील अशी खरी भारतचित्रे कां निर्माण करू नयेत ? (आजचे चित्रपट भारतीय आहेत का ?) स्वातंत्र्याच्या लढ्यावर चित्रपट कां निर्माण होऊ नयेत? बांगला देशच्या मुक्तिलढ्यात अतुल शौर्य गाजविणारे आमचे भारतीय जवान हिंदी चित्राचे नायक का होत नाहीत ? गेली २५ वर्षे आमच्या नायकांना बागेतल्या झाडांभोवती एखाद्या उडत्या चालीचे गाणे म्हणत (कामधंदा सोडून) नायिकेचा पाठलाग करायला लावण्यात काय साधले जाते ? सेक्स, 'कॅबेरे' नावाखाली नग्नता आणि तुफान हाणामारी गुन्हेगारीने भरलेल्या 'हॉलिवुड' चित्रांची नक्कल करण्यात, आणखी किती काळ आम्ही धन्यता मानणार आहोत ?

स्वप्नरंजनाचा प्रभाव-वास्तवाचा अभाव–

आजच्या युवकाला स्वप्नरंजनामध्ये गुंतवून प्रत्यक्ष वास्तवापासून पलायन करायला लावण्यात आजच्या या तथाकथित कलाप्रकारांना ('कला' असे म्हणायचे फक्त) अग्रस्थान द्यायला हवे. अर्थात् वर सांगितल्याप्रमाणे त्याला कारण आजचे युवकच ! तेव्हा अशा हीन अभिरुचीचीच जोपासना आणि संवर्धन यापुढही सतत होत राहणार असेल तर हेच युवक देशाच्या इतिहासात काही भरीव कामगिरी करणार आहेत या गोष्टीवर विश्वास कसा ठेवायचा ?

साहित्यक्षेत्रातही हेच -

साहित्य क्षेत्रातही सद्भिरुचीच अवहेलना आढळेल. वास्तविक आमच्याकडे साहित्याची - निबंध - कादबरी-नाटक - काव्य या सर्वच क्षेत्रात फार मोठी परंपरा आहें आजच्या 'नव' साहित्याकडे पाहता जाणवते ती जुन्या-नव्या दरम्यानची भयानक वैचारिक पोकळी. 'ज्ञानेश्वरी' 'गीतारहस्य' 'शतपत्रे' 'निबंधमाला' २० निबंधकाव्य-तत्वज्ञानपर ग्रंथ व दिव्यत्वालाही उजळा देणारी काव्ये निर्माण करुन आमच्या प्रतिभावत साहित्यिकांनी साहित्याला एक शाश्वत मूल्य प्राप्त करुन दिले आहे. यासारखी अक्षर साहित्यनिर्मिती करुन भावी काळाची स्फूर्तिस्थाने निर्माण करण्याचे असामान्य कर्तृत्व आजच्या तरुण पिढीकडून अपेक्षिणे धाडसाचे वाटते.

आज 'नव' साहित्याचे युग आहे की दुर्बोधता हेच ज्याचे वैशिष्ट्य आहे 'मी आणि तू' च्या निरर्थक वलयात आजची कथा काव्ये फिरत आहेत. ज्यांना साहित्तिक मूल्यही प्राप्त होत नाही असे साहित्य प्रकार 'अक्षर' कसे ठरणार ? आणि हे साहित्यिक अशी साहित्य निर्मिती करुन अभिरुचीसंपन्न अशी देशाची पिढी कशी निर्माण करणार ?

आदर्श कालचे आणि आजचे–

ज्यांच्याकडून आम्ही कांही भरीव कर्तृत्वाची अपेक्षा करतो आहोत त्या आजच्या युवकांचे आदर्श आहेत 'राजेश खन्ना' 'शत्रुघ्न सिन्हा !' अर्थात केवळ कलेतून होणारे आकर्षण क्षम्य आहे. पण आजच्या युवकाचे संपूर्ण जीवनच त्यांनी व्यापून टाकले आहे. कालच्या तरुणाला टिळक सावरकरांसारख्या नेत्यांच्या व्यक्तित्वानें, आचार-विचारांनी भारुन टाकले होते; ती त्यांची श्रद्धास्थाने होती. आजचा तरुण श्रद्धाहीन बनला आहे. कोणतेही ध्येय तो जोपासू शकत नाही, कोणतेही स्वप्न तो सत्यात उतरवू शकत नाही. आदर्श नको हाच याचा आदर्श आहे. एकंदरीत जीवनाबद्दलच तो बेफिकीर झाला आहे-अधिकाधिक बेफिकीर बनत चालला आहे. जीवनाबद्दलचा विचार त्याने गंभीरपणें कधी केलेलाच नाही. आज एखाद्या नटासारख्या 'स्टाईल' मध्ये राहण्यातच त्याला धन्यता-कृतार्थता वाटते.

फॅशनचे चक्रीवादळ–

थोडक्यात सांगायचे तर आजचा युवक 'फॅशन कॉन्शस' बनतो आहे. .आजची पिढी फॅशनच्या चक्री वादळात गरगरते आहे. .. आवर्तात सापडलेल्या पाचोळ्यासारखी ! न जाणो यापुढे ती कोणत्या थराला जाणार आहे ? यातून नकळत जाणवते की स्वकर्तृत्वाने लोकांचा आकर्षण विषय बनण्यास असमर्थ ठरलेले युवक क्षणिक प्रसिद्धीच्या झोतात येण्याचा मार्ग 'फॅशन' रुपात हाताळतात. 'घ भिद्यात, पटं छिद्यात्, कुर्याद् रासभरोहणम्' या न्यायाने 'येनकेन प्रकारेन' प्रसिद्धी मिळविण्याचा प्रयत्न व सवंग नेतृत्व मिळविण्याचा तो अट्टाहासच असतो. असा जीवनाबद्दल अत्यंत उथळपणें विचार करणाऱ्या युवकांकडून काय इतिहास निर्माण होणार ?

आजचा सुशिक्षितता–

आजचा तरुण सुशिक्षित जरूर आहे. पण सुसंस्कृत मात्र नाही. म्हणूनच चटकन् भावनेच्या आहारी जाऊन आपल्या मागण्या-हक्क यासाठी संप, मोर्चे, बंद, घेराव यासारख्या मार्गांचा अवलंब तो करतो. राष्ट्रनिष्ठा, समाजनिष्ठा, अभिमान, प्रयत्नांची परिसीमा, त्याग ही मूल्यं आजच्या युवकाच्या जीवनातून हद्दपार झालेली दिसतात. म्हणूनच आजच्या स्पर्धात्मक जगात भारतीय युवक निष्प्रभ ठरतो आहे, कोणतेही जागतिक विक्रम

अभावानेच प्रस्थापित करतो आहे.

सामाजिक, राजकीय, आध्यात्मिक, आदर्श निर्माण करण्याची भारतीय परंपरा फार मोठी आहे. ध्येयनिष्ठा आचारशुद्धता व विद्यासंपन्न नेतृत्व यांची आम्हाला केव्हाच उणीव भासली नाही पण आज आमच्याकडून तर ती परंपरा खंडित होणार नाही ना ही शंका मनास अस्वस्थ करते आहे. ज्यावेळी आम्हाला आमच्या वैचारिक दैन्याविरुद्ध उठाव करण्याची वेळ येईल तेव्हा गांधीजीसारखा एखादा सेनानी आम्हास लाभेल ? ज्या वेळी जगातील विद्वान एकाद्या विषयावर प्रमाणबद्ध चर्चा करतील, त्यावेळी त्याच तोलाचा उपन्यास करणारा एखादा टिळकांसारखा विद्याव्यासंगी आमच्यातून निर्माण होईल ? आज तरी या प्रश्नांची उत्तरे खेदाने नकारार्थी द्यावी लागत आहेत.

आजचा तरुण पदवीधर होऊनही बेकारच राहतो आहें. आपले दैनंदिन जीवनही तो यशस्वीपणें जगू शकत नाही. अशावेळी अपरिहार्यपणें येणाऱ्या वैफल्यातूनही तो काहीतरी नवनिर्मिती करेल ही अपेक्षाही चुकीची वाटते. शिवाय 'आम्हाला कोणी समजावूनच घेत नाही' ही त्याची तक्रारही दुर्लक्षून चालणार नाही. काही असो अशा परिस्थितीत आजचा युवक आपल्या स्वकर्तृत्वानें नवनिर्मिती घडवून आणेल या विषयी मनात शंका निर्माण होते हे निश्चित.

समारोप–

शेवटी 'तुका म्हणे उगी रहावे, जे जे होईल ते ते पहावे' असे म्हणून गप्प बसणें आजतरी क्रमप्राप्त आहें, पण त्याचवेळी तुकोबांचे 'बुडती हें जग न पहावे डोळा' हें उद्गार स्मरुन मन निराश होते. आजचे युवक वैफल्य सोडून जिद्द धरतील, श्रद्धायुक्त भावनेने कार्यरत राहतील तर स्व-कर्तृत्वाने देशाच्या इतिहासात स्वतःच्या पाऊल खुणा उमटवतीलही – – अशी आशा जरूर करू या ! माणसाने आशावादी जरूर असावे, पण तो आशावाद डोळस असावा एवढंच ! व्यासंगी विद्वतेचा, निष्कलंक नेतृत्वाचा व कर्तव्यनिष्ठ कर्तृत्वाचा मानदंड आजचे युवक निर्माण करतील यावर मी निदान आज तरी– विश्वास ठेवायला तयार नाही

भरघोस पिकासाठी

टाटा फायझन पेस्टिसाइडस् व रॅलीची

'झाड छाप' मिश्र खते वापरा

रॅलिच्या मिश्रखतांनी जमीनीचा कस टिकविला जातो

कमी खर्चामध्ये जास्त पीक निघते

द्राक्ष, ऊस, कापूस, धान्य, फळे, भाजीपाला वगैरे पिकांसाठी माफक किंमती

खास मिश्रखते व गुजरात फर्टिलायझरचे अमोनियम सल्फेट व युरिया

मिळण्याचे ठिकाण–

मे. छगनलाल निहालचंद मुथा

सर्व प्रकारचे बी बियाणे व किराणा मालाचे व्यापारी

बारामती – जिल्हा पुणे

फोन ३८१

सुरेंद्र ऑटोमोबाईल्स

इंडियन ऑईल कं. डिलर माळेगाव बु॥ फोन ३९

ओढ ......

महामुनी आर्. पी.

एफ्. वाय्. बी. कॉम.

प्रियकराबरोबर फिरावयाला निघालेल्या आणि अंतर राखून चालणाऱ्या प्रेयसीच्या गतीनं बॉम्बे – सिकंदराबाद अेक्सप्रेस सोलापूर प्लॅटफॉर्मला लागली. तो आला, केसावरुन कंगवा फिरवला आणि फर्स्टक्लास डब्याच्या दाराजवळ येऊन उभा राहिला.

रानवाऱ्यानं गर्द राईत शीळ घालावी तशी गार्डची व्हीसल गजबजलेल्या वातावरणात विरली. स्टेशनची स्टार्टिंग बेल खणखणली आणि गार्डच्या हातातील हिरव्या बत्तीनं संथपणे मान डोलावली आणि गाडीनं हळुवारपणे प्लॅटफॉर्म सोडायला सुरवात केली.

एवढ्यात ती पळत स्टेशनात शिरली. हळूहळू गतीमान होणारी गाडी तिनं पकडली; क्षणाचाही विलंब न लावता त्यानं तिच्या हातातील सुटकेस आत भिरकावली आणि तिला वर ओढलं . . . एक दोन मिनिटं तशीच गेली असतील कदाचित . . .

ती भीतीनं थरथरत होती. सार अंग घामानं डंवरल होतं. त्याचा एक हात तिच्या नाजूक कमरेभोवती गुंफला गेला होता आणि भ्यालेल्या हरिणीसारखी ती त्याला बिलगली होती ! गुलाब पुष्पांच्या ताटव्यांनी बहरलेली गुलाबी जॉर्जेटची साडी खांद्यावरुन ढळली होती. गोल गळ्याच्या ब्लाऊजमधून तिचे उरोज भ्यालेल्या सशासारखे थरथरत होते.

काही क्षणात तिनं स्वतःला सावरलं. कमळ पुष्पांच्या पाकळ्या उघडल्या. डोळे त्याच्यावर स्थिरावले. कमळ पुष्पांच्या पाकळ्या कृतज्ञतेच्या दंवबिंदूनी भिजून गेल्या . . .

'काय एवढी अर्जन्सी होती धावती गाडी पकडायची ! ' त्यानं वैतागून म्हटलं.

ती थोडीशी हसली. 'अहो आजच माझी रजा संपते उद्या मला ड्युटी रीझ्युम करायलाच हवी. '

'एक्सटेन्शन करायचं मग. '

'उपयोग काय ? ' तिनं प्रती सवाल टाकीत काळजीच्या स्वरात म्हटलं. मुख्यमंत्र्यांनी प्रजासमाजवादी पक्षांच्या तेलंगवादी नेत्यांची धरपकड केली आहे. म्हणूनच मी आज गाडी पकडायची एवढी धडपड केली.

'करेक्ट' ह्रिच्या बोलण्याला प्रतीसाद देत तो पुढे झाला. दरवाजा बंद करुन तिच्याकडे वळून म्हणाला 'अशांना वेळीच आळा घालण बरं.'

गार वारा त्याच्या अंगाला झोंबला . . . त्या सरसी त्याच्या शरीरावर काटा उभा राहिला. जळजळणाऱ्या डोळ्यांच्या कडा पाण्यानं भरून आल्या.

तिनं ओळखलं, खरं तर तिला मघाशीच जाणीव झाली होती की, त्याच्या अंगात ताप आहे.

पण शरीर सुखाच्या स्पर्शानं तो सारं काही विसरला होता. ह्या जाणीवेनं ती सुखावली . . लाजली.

डब्यात आल्यावर तिनं त्याच्या हातावर प्रथमोपचार पेटीतील पावडर काढून ठेवली. वॉटर बॅगमधून काढलेल्या पाण्याचा ग्लास पुढं केला.

'तुम्ही नर्स आहात का ?' आणि त्यानं प्रथमोपचार पेटीवरील वळणदार अक्षरं वाचली. कृष्णमेघांच्या आगमनानं शीतळ वाऱ्याची झुळूक अंगाला झोंबून गेली.

'वर्षा ! किती सुंदर नांव आहे'

'हो' तिच्या बोलण्यानं तो सावरला.

'सिकंदराबादच्या मुख्य विभागीय रेल्वे हॉस्पिटल मध्ये मी नर्स आहे. आणि मी नेहमी ही प्रथमोपचार पेटी जवळ ठेवत असते.'

'आज काल रेल्वेवर हल्ले होतात, विद्यार्थी संप करतात, घेराव तर रोजचाच होऊन बसलाय आणि कधी कधी आपल्यासारखे ....'

तिनं वाक्य अर्धवट सोडून मिस्कीलपणे तिरप्या नजरेने त्याच्याकडे पाहिले.

त्या तिरप्या नजरेत त्यानं खोलवर कुठंतरी पाहिलं ... आपण प्रवासात भेटलेलो दोन राहगीर आपण ऋणानुबंधांनी एकत्र आलेलो. काही तासांचाच फक्त सहवास ... तो संपला म्हणजे दिशा वेगळ्या ... क्षितीजे वेगळी पण स्मृती सुमनांचा मात्र सुवास दरवळत राहणार ... फक्त.

पण माणसं सरोवरात निर्माण होणारी प्रेमाची कंपन मात्र सांगतात ... आपली ओढ सारखीच आहे. आवडी निवडी सारख्याच आहेत. आपण एकमेकांसाठीच आहोत. फक्त एकमेकांसाठीच !

गाडीचे ब्रेक्स करकचून लागले. त्यानं स्वतःला सावरलं. हवेच्या झोतानं उडणारी केसांची झुलपं सारखी केली. प्रसंगाच्या घळईत प्रेमाचं मधुगुंजन करायला गेलेलं मन परत आलं आणि तो सीट वर येऊन बसला.

समोर बसलेला पारशी गृहस्थ आता पेंगायला लागला होता. मघाशी चोंचीत चोंच घालून प्रेम व्यक्त करणाऱ्या पक्षाप्रमाण कुजबुजणारं मुस्लीम जोडपं एकमेकांच्या अंगावर रेलू लागलं होतं ... तिला थोडं अवघडल्यासारखं झालं ... डोकं त्या तरुणाच्या खांद्यावरुन काढून घेत आळोखे–पिळोखे देत एक जोरदार जांभयी दिली आणि तिच्यात त्याला 'ती' दिसली.

तिनं पुस्तक मिटलं. त्यातली नजर काढून घेतली आणि सीटवर आदळलं तिच्या धनकृती आळसाशी स्पर्धा करण्यासाठी ते वर उफाळलं आणि त्यानं तिला विचारलं

'संपलं ?'

'नाही. आळस आलाय बाई.'

'कुठलं पुस्तक आहे ?'

'राम मनोहर लोहियांचे. भारतीय फाळणीचे गुन्हेगार ?

'वाचलं आहे मी'

'कसं वाटलं तुम्हाला'

लोहियांनी नेहरुवर स्पष्ट आरोप केला आहे. गांधीजी फाळणीला जबाबदार नाहीत असं त्यांनी लिहिलं आहे. पण आचार्य अत्र्यांनी लिहिलेली प्रस्तावना फार मार्मिक आहे !'

'मला ती प्रस्तावनाच फार आवडली'

तिनं अभिप्राय दिला.

चर्चेच्या नादात गुलबर्गा आणि शहाबाद केव्हाच निघून गेलं. गाडी 'वाडी' प्लॅटफार्मवर येऊन थांबली. त्याने उठून अॅटॅची केस घेतली तिचा निरोप घेऊन गाडीतून खाली उतरला. ती खिडकीपाशी येऊन थांबली. तोही थांबला. एका अनामिक ओढीनं दोघांना बांधून टाकलं. दोघेही अबोल होते. पत्राची भाषा नव्हती येण्याचं जाण्याचं निमंत्रण नव्हतं. होती फक्त अबोल मूक–भाषा आणि बोलके डोळे !

००००

व्हरायटी स्टोअर्स

किराणा, स्टेशनरी, कटलरी व शालोपयोगी मालाचे व्यापारी

राममंदिराजवळ, बारामती

भारतातील बेकारीचा प्रश्न–

व्ही. एस्. भोसले

टी. वाय्. बी. कॉम.

भारतातील परिस्थिती–

भारतातील ब्रिटीश साम्राज्याच्या अस्तानंतर २५ वर्षांनी १९७२ मध्ये तयार करणेंत आलेल्या ५ व्या पंचवार्षिक योजनेच्या रुपरेषेत म्हटले आहे की, अत्यंत दारुण दारिद्र्यात जगणाऱ्या लोकांची संख्या एकूण भारतीय नागरिकांच्या दोन पंचमांश ते एकद्वितीयांशच्या दरम्यान आहे. आज आपल्या देशाचा इतर देशाच्या मानानें उदा. (अमेरिका, जपान, रशिया) विचार केला असता आपल्या देशात बेकारीचे प्रमाण जास्तच आहे.

कारणमीमांसा–

भारतात बेकारीचे प्रमाण जास्त आहे. याची अनेक कारणें आपल्या डोळयापुढे आहेत आणि अशा प्रकारच्या कारणामध्ये महत्वाचे कारण कोणते असेल तर, ते म्हणजे भारताची वाढती लोकसख्या हे आहे. आपल्या भारताच्या लोकसंख्येच्या मानाने जमिनीच्या क्षेत्रफळाचा विचार केला तर उपलब्ध जमिनीचे क्षेत्रफळ फारच कमी आहे. आणि जे एकंदर क्षेत्रफळ आहे त्यापैकी सर्वच जमीन उत्पादनासाठी वापरली जात नाही. जी जमीन उत्पादनासाठी वापरली जात नाही उदा. डोंगराळ भाग, जंगल, वाळवंटी प्रदेश यातील जमीन निष्कारण पडून असल्यामुळे त्या ठिकाणी उत्पादन काढले जात नाही त्यामुळे त्याचाही बेकारी वाढण्याच्या कामी थोडा फार वाटा आहेच

भांडवलाचा प्रश्न–

दुसरे कारण सांगायचे झाले तर ते भांडवलाच्या बाबतीत सांगावे लागेल भारतातील भांडवल हे लोकसख्येच्या मानाने फारच अपुरे पडते. भांडवल अपुरे असल्यामुळे त्या भांडवलाच्या साह्याने भारतातील सर्व लोकांना मजुरी किंवा काम देता येत नाही. त्यामुळे लोकांची काम करण्याची इच्छा असूनदेखील काम मिळत नाही. त्यामुळे जी बेकारी निर्माण होते अशाप्रकारच्या बेकारीला सक्तीची बेकारी म्हणतात. त्याप्रमाणें भारताला जेवढे भांडवल उभारणें शक्य आहे. आणि आहे त्या भांडवलाचा शक्य त्याच ठिकाणी वापर केला पाहिजे. पण प्रत्यक्षात तसे आढळून येत नसल्यामुळे बेकारी निर्माण होण्यास मदत होते.

अपव्यय–

भांडवलाचा अपव्यय यालासुध्दा बेकारी निर्माण होण्याच्या कारणामध्ये स्थान आहे. खरोखर ज्या ठिकाणी भांडवल वापरण्याची गरज आहे अशा ठिकाणी भांडवल उपयोगी पडत नाही. नको त्या कारणासाठी भांडवल वापरले जाते. उदा काही कामासाठी निरनिराळ्या समित्या नेमण्यात येतात आणी त्यांचा खर्च अवाढव्य वाढतो म्हणजे त्या ठिकाणी निष्कारण भांडवलाचा अपव्यय होतो. त्यामुळे बेकारी वाढते.

शेतीप्रधान भारत–

भारत हा जरी शेतीप्रधान देश असला तरी काही ठराविक लोकांच्या हातात जमिनीची सत्ता आहे. त्यामुळे गरीब लोकांस किंवा भूमिहीन लोकांना काम मिळत नाही. आणि काम न मिळाल्यामुळे ते बेकार बनतात त्यासाठी जमिनीच्या बाबतीत कमाल जमीन मर्यादा घातली पाहिजे. ज्या लोकांकडे जास्त जमीन आहे त्या लोकांना कांही प्रमाणात जमीन ठेवून बाकीची जमीन गरीब व जमीन नसलेल्या लोकांना दिली पाहिजे त्यामुळे ते शेतीत काम करतील व शेतीपासून उत्पादन मिळवतील त्यामुळे निदान स्वतःला आवश्यक तेवढे तरी अन्नधान्य पिकवू शकतील त्यामुळे थोडीफार बेकारी कमी होईल.

परंतु या कमाल जमीन धारणेच्या मर्यादेवर अशी टीका केली जाते की, जर गरीब लोकांना व भूमिहीन लोकांना जमिनीचे वाटप केले तर त्यांच्या–जवळ जमिनीत वापरण्यासाठी भांडवल नसल्यामुळे ते जमिनीतून जास्त उत्पन्न काढू शकणार नाहीत त्याचप्रमाणे जमिनीचे अनेक लहान लहान तुकडे पडतील आणि त्यामुळे मोठ्या प्रमाणावरील शेतीचे फायदे मिळणार नाहीत. त्याच प्रमाणे गरीब लोकांना जर शेती दिली तर सुरुवातीला शेती कशी करावी याचे ज्ञान नसल्यामुळे त्याचा उत्पादनावर फार मोठा परिणाम होतो व जेवढे उत्पादन निघावयास पाहिजे तेवढे उत्पादन निघू शकत नाही. श्रीमंत लोकांच्या हातात सता असल्यामुळे निदान ते मोठ्या प्रमाणात भांडवलाचा वापर करून उत्पादन तरी काढतील. त्यामुळे थोडी बेकारी कमी होईल.

शिक्षणपद्धती–

भारतातील शिक्षणपद्धती ही अमेरिका, जपान रशिया यांच्या मानाने फारच वेगळी आहे. भारतामध्ये तरुण पिढीला जे शिक्षण मिळते ते शिक्षण अपुरे आहे. भारतात पूर्ण ज्ञान मिळू शकत नाही. आणि त्यामुळे स्वतःच्या ज्ञानावर मोठा व्यवसाय स्थापन करता येत नाही. थोडेफार लोक वगळले असता फारच थोडे लोक उद्योगधंदे चालवितात. त्यामुळे भारत हा स्वयंपूर्ण देश राहू शकत नाही. भारताला अनक प्रकारचा कच्चा माल परदेशाहून मागवावा. लागतो. त्यामुळे भारता–तील भांडवल परदेशात रवाना होते. भारतातील शिक्षणपद्धती ही अयोग्य आहे. व म्हणून भारताची बेकारी ही बरीच वर्षे टिकून राहिली आहे.

शेतीसुधारणा–

भारतातील शेतकरी लहान आहेत त्यांना शेती सुधारण्याच्या बाबतीत प्रशिक्षण मिळत नाही त्याच–प्रमाणे त्यांच्यामध्ये शेतीच्या बाबतीत कुशलता नसते. त्यांच्यामध्ये एकप्रकारची दुबळी प्रवृत्ती निर्माण झाली आहे. ते जिद्दीने शेतीतून उत्पादन काढत नाहीत अशा–प्रकारची परिस्थिती ग्रामीण भागात फार मोठ्या प्रमा–णावर आढळून येते. तेथील लोकांना तेथे काम न मिळाल्यामुळे ते शहरी भागाकडे म्हणजे ज्या ठिकाणी कारखाने वगैरे आहेत अशा ठिकाणी मजुरीसाठी जातात पण त्या ठिकाणी अगोदरच मजूर कामावर असतात आणि ते जास्त अनुभवी असल्यामुळे नवीन गेलेल्या लोकांना काम मिळणे फार मुश्किल असते. त्यामुळे देखील बेकारीचे प्रमाण वाढलेले आढळून येते.

सुशिक्षित बेकार–

भारतातील बेकारात सुशिक्षित बेकारांची संख्या देखील वाढत चाललेली आहे. कारण भारतामध्ये कामाचे वाटप करण्याची जी पद्धती आहे ती मुळातच चुकीच्या धोरणावर आधारलेली आहे. लोकांना काम देण्याच्या बाबतीत थोड्याफार प्रमाणात वशिलेबाजी चालते. अशा प्रकारची वशिलेबाजी नष्ट केली पाहिजे कारण त्यामुळे ज लोक ठराविक काम करण्यासाठी अनुभवी व तज्ञ असतात त्यांना काम मिळत नाही आणि ज लोक काम करण्यांसाठी लायक नाहीत त्यांना काम मिळते व त्यांच्या अज्ञानामुळे उत्पादनावर त्याचा अनिष्ट परिणाम होतो व त्यामुळे उत्पादन कमी निघून बेकारी वाढण्यास मदत होते.

उपाययोजना–

भारतातील बेकारी ही एकदम नष्ट होणे कठीण आहे व ती नष्ट करण्याचा भारत सरकारचा बराचसा प्रयत्न चालू आहे पण त्याला अजून तितकेसे यश आले नाही प्रत्येक पंचवार्षिक योजनेत बेकारी नष्ट करण्या–साठी कांहीना काही तरी योजना आखल्या जातात व त्याची अंमलबजावणी थोड्याफार प्रमाणात यशस्वी–पणे पार पाडली जाते.

भारतातील बेकारी कमी करण्यासाठी कांही उपाय आहेत पण ते काटेकोरपणे अंमलात आणले पाहिजेत. त्याच्यातील पहिला उपाय म्हणजे भांडवल योग्य ठिकाणी वापरणे हा होय. भांडवलाचा अपव्यय होता कामा नये. आहे ते भांडवल जास्तीत जास्त कसे उपयोगी पडेल याचा विचार केला पाहिजे. त्याचप्रमाणे करापासून जे उत्पन्न मिळते त्याचा बेकारी कमी कर–ण्याच्या कामी उपयोग केला पाहिजे. त्यामुळेसुद्धा थोड्या फार प्रमाणात बेकारी कमी होईल.

भारताची जी वाढती लोकसंख्या आहे त्याला आळा घातला पाहिजे. त्यासाठी सरकारने कुटुंबनियो–जनासारख्या योजना हाती घेतल्या आहेत पण त्यात म्हणावे तितके यश आले नाही त्याचप्रमाणे आधुनिक पद्धतीने शेती केली पाहिजे म्हणजे शेतीपासून जास्तीत जास्त उत्पन्न मिळून अन्नधान्याच्या बाबतीत भारत स्वयंपूर्ण झाला पाहिजे. म्हणजे बेकारी थोडीफार तरी कमी होईल.

नवी पिढी नवी गरज–

आता जी तरूण पिढी शिकत आहे त्यांना योग्य व परिपूर्ण शिक्षण दिले पाहिजे तसे झाल्यास स्वतःच्या बुद्धीवर ते अनेक उद्योगधंदे निर्माण करतील आणि हजारो लोकांना काम मिळून बेकारीचा प्रश्न आटो–क्यात आणता येईल.

भारतातील लहान शेतकऱ्यांना सरकारने मदत केली पाहिजे की जेणेकरून ते शेतकरी आपली शेती सुधारतील त्यासाठी त्यांना शेतीच्या बाबतीत प्रशिक्षण देण्याची व्यवस्था केली पाहिजे. तसेच परदेशात माल पाठविण्यासाठी कराच्या बाबतीत सवलत दिली पाहिजे त्यामुळे त्यांना भरपूर उत्पादन काढण्यास प्रेरणा मिळेल. अशाप्रकारच्या उपाययोजना जर अंमलात आणल्या तरी देखील भारतातील बेकारी कमी होईल.

卐卐

फोन नं. २५१ घरी २५२

मे. फकरुद्दीन सैफुद्दीन अॅन्ड कंपनी

पो. बॉ. नं. ३१ बारामती जि. पुणें

दि असोसिएटेड सिमेंट कंपनी लि.

दि अल्कली अॅन्ड केमिकल कार्पोरेशन ऑफ इंडिया लि.

इमके मेक्स इंडिया लि. मुंबई

असबेस्टास सिमेंट लि. मुंबई

दि ब्रिटानिया बिस्कीट कंपनी लिमिटेड मुंबई

पॅरी कन्फेक्शनरी लिमिटेड, मद्रास

राकेट अँड कोलमन ऑफ इंडिया लिमिटेड, मुंबई

पॅको इजिनिअरिंग प्रायव्हेट लिमिटेड, कोल्हापूर

फोन नं. ३६९ पो. बॉ. नं. ३७

मुंबईकर कापड दुकान

अधिकृत विक्रेते

० कॅलिको मिल्स ० अहमदाबाद ० लक्ष्मी विष्णू कॉटन मिल्स, सोलापूर
० बॉबे डाईंग ० मुंबई ० बिन्नी मिल्स मद्रास

तसेच

सर्व प्रकारचे कापड व साड्यांसाठी

मे. मोतीचंद फुलचंद शहा (मुंबईकर)

बारामती

M/S. SHAH POPATLAL RUPCHAND, VADUJKAR
Sulphate, Oilcake Merchant, **Baramati** (Poona)

मे. शहा पोपटलाल रुपचंद वडूजकर

पो. बॉ. नं. १० बारामती - जि. पुणे

बी-बियाणे व कीटकनाशक औषधे

मिश्रखताचे अधिकृत एजंट

पेंड, मिक्श्चर व सल्फेटचे व्यापारी

*

शाखा - फलटण (सातारा)

भटकण्यातील आनंद

किसन कुलकर्णी
एम्. कॉम. पार्ट २

"**पा**च मिनटं घरात ठरत नाही बाबा ! सारखा काही ना काही काम काढून भटकत असतो. पायाला काय भोवरा-बिवरा बांधलाय की- काय कोणास ठाउक ! " माझ्यावर वडिलांनी केलेल्या या आरोपाचं मला शुभाशुभ काहीच वाटत नाही. कारण परिस्थितीच तशी आहे; त्यामुळे वाईट वाटण्यासारखं तसं त्यात काहीच नाही. आणि खरोखरच तसं पाहयलं तर पायाला चक्र असल्यासारखं मी सतत भटकतच असतो सकाळपासून-संध्याकाळ-पर्यंत दिवसातल्या १२ तासापैकी (फक्त दोन वेळा जेवण, आंघोळ एक वेळ आणि चहा तोही सकाळी एकदाच) जेमतेम १ ते १॥ तासच माझं घरात वास्तव्य असतं. अभ्यासाला सुद्धा बाहेर मित्राच्या खोलीवर, एखाद्या सार्वजनिक (नगरपालिकेच्या) बागेत किंवा गावाबाहेरच्या गणपतीच्या देवळात असा सर्व वेळ बाहेर भटकंती होत असल्यामुळं घरच्यांनी माझ्याबद्दल वरील प्रकारचे बोलणे हयात अनपेक्षित असे काहीच नाही.

बाहेर भटकत असताना अभ्यासाच्या ओझ्याचं मला काहीच वाटत नाही. ओझं कसलं म्हणा केवळ भुसभुशीत हलकं-फुलकं एक गाठोडं. ! माझ्यासारख्या हुशार विद्यार्थ्याला (आपली आपण करी स्तुती तो एक... ?) त्याच काहीच वाटत नाही, आणि विशेषत: कलाशाखेचा अभ्यास, साहित्य आणि रसिकता त्यात कंटाळवाण ते काय असणार ? त्यामध्ये सायन्सच्या विद्यार्थ्यांसारखं बेडूक धरुन काप, झुरळाच्या मिशा मोज, सापाचे दातच पाड इत्यादि रिकामपणाची कामगिरी नसते. तसेच कॉमर्सच्या विद्यार्थ्यांसारखं चौकोनी चेहरा करुन डोक्यातील आकड्यांची संख्या वाढतच कपाळावरील आठ्यांची संख्या वाढत नाही. त्यामुळं भटकतानाही माझा अभ्यास चालूच असतो

परमेश्वरानं म्हणे व्यक्तिचे मरण कशात असतं हे अचूकपणे हेरलेले असतं. जसं पुराणात सांगितलेल्या कथेत म्हणतात की, जटायुच मरण त्याच्या पंखात होत; तसंच माझंहि मरण माझ्या भटकण्यात आहे असंच मला वाटतं. कारण माझ फिरणं किंवा भटकणं बंद झाल तर मला मेल्याहून मेल्यासारखं वाटेल. कारण भटकण्यात जो मला एक अपूर्व आनंद मिळतो. तो केवळ शब्दाने सांगता येणार नाही भटकण्यातील आनंद काही औरच !

तापल्या तव्यासारखं चटके देणारे ऊन असो किंवा अंगाला झोंबणारा गार वारा असो किंवा वेगाने धावणारा सुसाट वारा असो, पाठीवर किंवा समोरुन तोंडावर चाबकाचे फटकारे ओढणारा पाऊस असो किंवा दातावर दात आपटताहेत आणि सारं शरीर थंडीनं गारठून जाऊन तुपासारखं आळून बसेल की काय इतपत भीती वाटणारी थंडी असो, माझं फिरणं किंवा भटकणं अशाहि परिस्थितीत चालूच असते. कधी मित्रांच्या समवेत घोळक्याने गप्पा मारीत, तर कधी एकटाच वेड्यासारखा मी दूर-दूर भटकत असतो. माझे मित्र मला घरुन निघतानाच वॉर्निंग देतात, " ए ! तू फार फार लांब जातोस बाबा फिरायला, आपण नाही

इतक्या लांब येणार, तुला जायचं असेल तर तू एकटा जा ! " मित्रांच्या या गोड तक्रारीवरुन मी ऐकटाच भटकत असतो. पावसात फिरण्यात तर फारच मजा ! नुकताच जोराचा पाऊस पडून गेला आहे, आंघोळ केलेले ओले रस्ते आणि इमारती सूर्याच्या उन्हाने अंग कोरडं करु पाहताहेत, रस्त्यावर पाणी पाणी झाले आहे. रस्त्यावरील खड्ड्यांत जागोजागी पाणी साठून राहिलंय (कारण आमची कार्यदक्ष नगरपालिका !) अशा वेळी मीहि एकटाच लेंगा सावरीत एक एक पाऊल दक्षतेने टाकीत असतो. पलिकडून कॉलेजमधल्या मुलींचा घोळका. घोटयापर्यंत पातळे वर करीत एकमेकींच्या खांद्यावर हात टाकीत, कुठे शेजारणीचा दंड पकडीत, सावळी पुढे सरकत असते. इतक्यात मधूनच एक फियाट आवाज देत क्षणार्धात जोरात निघून जाते आणि पोरींच्या घोळक्यातून आवाज उठतात,

"ई ऽ ऽ ऽ ई शी ऽ ऽ ऽ शी हं नॉन्सेन्स, इडियट काही मॅनर्स आहेत की नाहीत, मूर्ख लेकाचा ऽ ऽ"

'अग पण अल्के कुणाला शिव्या देतेस, कोण होतं पाहिलं का ऽ ऽ ऽ हं नाहीतर पंचाईत ऽ ऽ'

'अग आपला कॉलेज जी. एस्. अजय सोहनी होता तो !'

'अय्या ऽ ऽ अल्के, मला वाटतं म च्या सगळ्या शिव्या खोटया दिसतात !'

विरोधाभास ऽ ऽ कॉन्ट्रास्ट वगैरे बारीक-पिचके-मोठे आणि भसाड्या आवाजाचे संमिश्र स्वर कानावर पडून वातावरण बदलतं. आणि मग मीहि एक तिरपा कटाक्ष टाकून पुढे सरकतो.

अगदी गावाबाहेर असलेल्या उद्यानात येतो. सर्वत्र हिरव्यागार झिलईवर आकाशाच्या निळाईची मोहिनी पडलेली असते; आणि मनंही तिथंच रेंगाळतं बागेत प्रेमळ जोडपी कुठं लटकेच कानाशी कान लावून (बहुदा) भांडत असताना दिसतात, तर कुठं वृद्ध पती-पत्नी आयुष्याचे सांगाती होऊन कृतकृत्य झालेले असतात. त्यांचे पैलतीराकडे लागलेले डोळे कुठंतरी शून्यांत पाहात, परत विचारांच्या भोवऱ्यांत सापडलेले दिसतात. आणि ते डोळे तसेच भोवऱ्यांत फिरताना दिसतात अन् मग वाटतं इथं थांबूच नये ! पुढे कुठे लहान मुले घसरगुंडी-झोका खेळताना दिसतात. बहुधा भावी आयुष्यात आनंदाच्या हिंदोळ्यावर असताना क्षणिक सुख-दुःखाच्या येणाऱ्या क्षणांना हसतपणे सामोरे जाण्याची ही घसरगुंडी असावी, असेच वाटते. !

बागेतून बाहेर पडून मी गावाबाहेरच्या रस्त्याला येतो. आणि तसाच पुढे चालत राहतो कितीवेळ, कुठपर्यंत, कशासाठी कांहीही माहित नसते, ठरवलेले नसते. नुसता भटकत राहतो आणि बरोबर विचारही धावू लागतात. गावाबाहेर आल्यावर सर्वत्र शांतता दिसू लागते. हळू हळू रस्ता निर्मनुष्य होऊन दिवसाबरोबर तोही रेंगाळत राहतो. झाडांच्या चुकार आणि चटोर सावल्या रस्त्याच्या पायाशी तिथंच घोटाळत राहतात. मधेच कुठेतरी एखादी जुनी भव्य दगडी इमारत पारोशा स्त्री सारखी उभी असते. काही वेळेला आभाळाला गळती लागलेलीच असते. एखाद्या पांढऱ्या शुभ्र साडीवर निळे-काळे शाईचे डाग पडावेत त्याप्रमाणे आकाशांत काळे-निळे ढग जमू लागलेले दिसतात. आणि मग मीही दूर-कुठेतरी बुडणाऱ्या त्या सोन्याच्या गोळ्याचे रविराजाचे अखेरचे दर्शन डोळे भरुन घेऊन परतीच्या दिशेने पाऊल टाकतो.

आता बराच उशीर झालेला असतो. म्हणून मी झपाझपा पावलं टाकीत, रस्ता आणि इमारती मागे टाकीत घर जवळ करीत असतो. सारा गाव शांत झोपलेला दिसतो नगरपालिकेचे दिवे एखाद्या पहारेकऱ्याप्रमाणे डोळे वटारुन पाहताहेत असा भास होतो. हाच तो मघाचा गांधी-चौक. दोन तासापूर्वी एखाद्या पाण्याचा पाईप फुटून त्यातून पाण्याचा लोंढा बाहेर यावा त्याप्रमाणे इथे रस्त्यावर माणसांचा लोंढा दिसत होता आणि आता तो अगदी निर्जीव-अचेतन देहासारखा पडून राहिला आहे.

थोड्याच अंतरावरुन घराकडे वळून जाताना कानावर कचेरीतील टोल येऊन आदळतात एक.. दोन... तीन.... आठ.... नऊ ! नऊ वाजतात. भटकताना वेळेचं भानच राहत नाही; आणि मग घरातील वडील-मंडळीच्या धाकानं पटकन् एक अक्षरही न बोलता मी घाईनं जेवण आटोपतो आणि शतपावली करुन बिछान्यावर अंग टाकून देतो आणि पुन्हा बाहेर भटकायला जातो.... शरीराने नव्हे मनाने ! आणि मग रात्रीच्या राज्यात मनातील विचारांचे भटकणे सुरू होते एका वेगळ्याच आनंदात...!!!

●●●

मनाच्या दैनिक कोलांट्या

दिलीप लोणकर
एस्. वाय. बी. कॉम्

समजा तुम्ही रस्त्याने चाललांत मग एखादवेळेस चुकून किंवा मुद्दाम एखाद्याला किंवा एखादीला धक्का लागतोच की ? आमचंही असंच झालं. आम्ही रस्त्यानं आपलं महत्वाच्या कामाकरीता चाललो असतांना आमचाही धक्का एका बाईला लागला. (अर्थात चुकूनच बरं का !) सर्वसामान्य प्रथेप्रमाणे त्या बाईनं रागानं पाहिलं असता आम्ही आपलं 'सॉरी' म्हणून मोकळे झालो. सॉरी म्हटल्यानंतर आता सर्व मिटायला हवं होतं नाही का ? पण ती बाई कसली खोचट ? ती तेथेच थांबली आणि म्हणाली, "मिस्टर ! हा धक्के मारण्याचा तुमचा दुसरा प्रयत्न आहे. अहो शिंगं असलेली जनावरं सुद्धा वाटेनं नीट चालतात. आणि वर सॉरी म्हणताय ? काय आहे काय ? जनाची राहिली मनाची तरी लाज असावी ना जिवाला ?' बाई ताड ताड निघून गेली.

आम्हीही आपलं तोंड बारीक करून आजपासून कुणाला धक्के मारायचं नाही असं ठरवून पुढं निघालो. पण आमच्या डोक्यात त्या बाईच्या बोलण्याचं म्हणजे, 'जनाची राहिली मनाची तरी लाज असावी.' याविषयी विचार चालू होते. म्हणजे मनालासुद्धा लाज असते म्हणायची ? छे ? छे ? ? हे कसं शक्य आहे. लाज ही तर गालावर असते. आणि मराठीतल्या कुणा गीतकारानं गाणंही लिहिलंय, "गाली तुझ्या गं कशी लाज आली ?"

पण ते कांहीही असो. मनाबद्दल आमची उत्सुकता एवढी शिगेला जाऊन पोहोचली की शरीरात मन असतं तरी कुठं ? याचा ठाव ठिकाणा लावायचाच असं आम्ही ठरवलं ! साहजिकच मनाचा शोध सुरू झाला.

सर्वांगावरील अवयवावरून आम्ही एक वेळ डोळे फिरवून पाहिले. पण थोबाडावर डोळे मिशाखाली ओठ, बिटल्सखाली कान याशिवाय कांहीच हाताला लागलं नाही. मन कांही केल्या सापडेना. अखेरीस शेवटी म्हटलं, पाचवी ते अकरावी शरीरशास्त्र विषय शिकत आलो होतो तेव्हा एखाद्या तरी पुस्तकात मनाविषयी उल्लेख असावा सर्व पुस्तके इकडून तिकडून आणून कांही विकत घेऊन चाळून पाहिली, पण मन आणि त्याची कार्ये किंवा मन नावाचा सेपरेट टॉपिक आणि त्याची कार्ये किंवा मन नावाचा सेपरेट टॉपिक आम्हाला कोठे सापडला नाही. पुस्तकवाले सुद्धा चावट लेकाचे ! पुस्तकांत मनुष्याच्या शरीरातील सर्व अवयव दाखवतील पण मनाचा मात्र कोठे उल्लेख करणार

नाहीत. आता तुम्हीच पाहा ना ? मेंदू, हृदय, फुफ्फुस, कवटी, बरगड्या हे सर्व अवयव ते मनुष्याच्या त्या चित्रात दाखवतील पण मन मात्र कोठे दाखवणार नाहीत.

खूप विचार केला मन म्हणजे काय भानगड आहे ? ते मनुष्याच्या शरीरांत असतं का ? असेल तर त्याचा उल्लेख शरीरशास्त्रात का नाही ? पुन्हा विचार बदलला म्हटलं, मन हा शरीराचा एक अश्लील भाग असावा त्यामुळे ते दाखवलं नसेल. पण लगेच एका फेमस मराठी चित्रपटातलं गाणं आठवलं, " काय ग सखू तुझ्या मनात येतं .... " साहजिकच मनाच्या अश्लीलतेबद्दल ज्या भावना होत्या त्या दूर झाल्या.

एक दिवस असाच रस्त्याने चाललो होतो. डोक्यात अर्थात मनाबद्दल विचार होते. चालता चालता समोर टेलिफोन बूथ दिसला. साहजिकच रूस्तुम सोहराब नगरवाला अंगात संचारायला वेळ लागला नाही. टेलीफोन बूथजवळ गेलो, डिरेक्टरीवरुन डोळे फिरवले. मेडिकल कॉलेजचा नंबर एकाकी नजरेस पडला कोण आनंद झाला म्हणून विचारता ? झटदिशी रिंग फिरविली. .

" हॅऽऽऽ ल्लो, कोण बोलतंय ? " ... मी

" मी प्राध्यापक पानसरे आपण ? "

" मी ... मी ... जाऊ द्या ! सर माणसाचं मन कोठे असतं हो ? "

" काय म्हणालात ? " प्रोफेसरांचा रागीट आवाज.

" नाही ! मी म्हटलं माणसाचं मन शरीरात असतं तरी कुठं ? "

" हाऊ नॉनसेन्स ? " . . मी टाणकन उडी मारली तोंडातून जीभ बाहेर काढली. (नव्हे निघाली) खरंच मन हा अवयव अश्लील तर नसावा ? पुन्हा आवाज आला, " कुठल्या वर्गात आहात आपण ?

मी थोडासा विचार केला. माझा दोनशे रुपड्या पगार म्हणजे मध्यम वर्गियातच मोडत होता. मी उत्तरलो " मी ... मी मध्यम वर्गात आहे ! "

फोन दाणकन ठेवण्याचा आवाज आला. तितक्याच जोरानं अर्थात आम्हीही आपटला. (सरकारी मालमत्ता).

त्यानंतर बऱ्याच दिवसानंतर आम्हाला एका मित्राकडून गुप्त बातमी कळली की, मन म्हणजे शरीरातील एक गुप्त अवयव आहे. त्याला स्थान असं नसतं. ते कधी इथे असते तर कधी तिथे ! प्रत्येक माणसाला दोन मने असतात. मनाला इंग्रजीत 'माईंड' म्हणतात आणि हिंदीत दिल !

तेव्हापासून मी माझ्या मनाबद्दल सारखाच विचार करीत असतो. आजपर्यंत आमच्या मनानं इतक्या कांही कोलांटच्या उड्या मारल्या आहेत की, एखाद्या पक्षातील कोणा कार्यकर्त्यांनीही मारल्या नसतील. पक्षातील कार्यकर्त्यावरून मंत्री आठवला. खरंच देवांनी यांना तरी दोन मने देऊ नयेत. मंत्र्याना तर नसावीतच. कारण तसं असेल तर ते आपलं मन कसे स्थिर करू शकणार ? उद्घाटनाला गेले असतांना 'खात्याचे' विचार मनात कशाला ?

पुरुषाप्रमाणं स्त्रियानाही मन असतं, पण ते अदृश्य असतं म्हणून तर बरं असतं. नाहीतर तोंडाला पावडर, नाकाला मुरणी, कानाला ईअररिंग्ज, डोळ्याला काजळ, ओठाला लिपस्टिक याप्रमाणेच मनालाही कोणत्यातरी सौंदर्य प्रसाधनाची गरज पडली असती. हो ! आणि एक सांगायचं राहिलंच की, सिनेतारका राखी आपल्या डोळ्यावर, मुमताज नाकावर, जया भादुरी ओठावर तसं मन हेही एखाद्या तरी नटीची स्पेशालीटी होऊन बसली असती. शिवाय हल्लीच्या मुलींनीही आपल्या सुंदर मनाबद्दल भाव मारला असता !

पण एक मात्र वाईट झालं असतं. मुलीचं नाकच आखूड आहे, कुठे डोळेच बारीक आहेत, तर कुठे ओठच बरोबर नाहीत असे म्हणणारे महाभाग नवरेही आपण पाहतो. मन जर शरीरावर असते तर केवढी पंचाईत झाली असती. मुलीचे मन चांगले नाही तेव्हा ही मुलगी आपल्याला पसंत नाही. असे अनेक नव-नवरे म्हणाले असते. जाऊ द्या. मन चांगले नाही म्हणून मुलगी नाकारली असं अद्यापर्यंतच्या लग्नांच्या इतिहासांत तरी ऐकिवात नाही.

प्रेयसीचे मन हा एक स्वतंत्र चर्चेचा विषय आहे. प्रेयसीच्या दिलाची (मनाची म्हणण्यापेक्षा दिलाची म्हणू) चोरी करणे म्हणजे कठीण काम. पण यातूनही सहीसलामत चोरी करुन सक्सेसफूल झालेलेही आहेत. (नशीब इंडियन पीनल कोड मध्ये त्या चोरीबद्दल तरी कांही कायदा नाही. नाहीतर किती जणांना दररोज कोर्टात खेचावं लागलं असतं कुणास ठाऊक ?) पण प्रेमांत सक्सेसफूल झाल्यानंतर त्यानांही कळून चूकलेलं असतं की खरोखर आपण 'फूल' झालो.

प्रियकरांना प्रेयसीचे दिल जर सहजासहजी चोरता आले असते तर त्यांना इतका खटाटोप करावाच लागला नसता. सरळ सरळ जाऊन तिच्या दिलाचो मागणी (वधू–वराची करतात तशी) करता आली असती. पण ते तरी कुठे शक्य आहे ? तिच्या मनात काय असतं हे तरी कुठं ओळखता येत असतं ? मग तिच्या मागे फिरुन " दिल दे दिल ले यही मुहब्बत है " असं म्हणावच लागलं नसतं. उघड उघड जर असं दिल देता येत असतं तर न जाणो काय काय भानगडी घडल्या असत्या. प्रत्येकानं आपलं दिलं काढून वाटेवर ठेवलं असतं ! चला तेवढंच उचललं कोणी तर उचललं (नाहीतर पायाखाली तुडवून दिलाचे हजारो तुकडे तरी केलेच असते)

मनाच्या बाबतीत मराठीत एक म्हण आहे. 'ऐकावे जनाचे करावे मनाचे' पण आम्हाला वाटतयं ही म्हण साफ चुकीची आहे. असं जर असतं तर, आज " कॉपी करु नको " असे म्हातारे कोतारे लोक सांगत असतांना आम्ही परीक्षेत कॉपी करुन दोन तीन वर्षे रस्टीकेट का झालो असतो ? मटक्याचा आकडा लागत नसतांना लावून कंगाल का बनलो असतो ? अमुक तमकीच्या नादी लागू नकोस असे बहुजन सांगत असतांना तिच्या नादी लागून दिला ऐवजी गाल का रंगवून घेतले असते ? असे हे मनाचे ऐकून 'मनाने' वागल्याचे परिणाम. म्हणजे मनसुद्धा कधी कधी धोका देतं म्हणायचं ?

त्याचप्रमाणं मराठीत दुसरी एक म्हण मनाच्या बाबतीतच आहे, " मनी वसे ते स्वप्नी दिसे " म्हणजे स्वप्नात उत्पन्न होणाऱ्या चित्राचं मन हे एक कोठारच म्हणायला हरकत नाही. पण प्रत्यक्षात जरी मिळालं नाही तरी स्वप्नात तरी मन सुख देऊन जातं एवढं मात्र खरं ! आता हेच पाहा ना ? समजा आपण एखादं लॉटरीचं तिकीट एक रुपाया वाया घालवून काढलेलं असतं. लॉटरीचा निकाल लागायला अर्थात बराच अवधी असतो. तोपर्यंत आपण मनात मात्र नाना तऱ्हेची सुखद चित्रे रंगवतो. मोटार घेण्यापासून ते बंगला बांधण्यापर्यंत ! " शेवटी लॉटरी लागत नाही हे बाजूलाच पण लॉटरी लागेपर्यंत तरी मन सुखद दिलासा देऊन जातं.

त्याचप्रमाणं एखादवेळेस सहज एकांतात बसलं असतांना आपण मंत्री आहोत इथपासून ते सिनेनटी स्वप्नात येऊन ... . . जाऊ द्या ! इथपर्यंत चित्रे रंगवली जातातच की !

कित्येक माणसं एखाद्या व्यक्तीचं वर्णन करतांना नेहमी म्हणतात, " तो ... तो ना ? फार मोठ्या मनाचा माणूस आहे " ... म्हणजे देवसुद्धा लहान मोठं मन देऊत वशिलेबाजी करतोच म्हणायचं की ? त्याचप्रमाणे हल्लीच्या तरुण तुर्कातही गप्पाच्या ओघात विषय निघतो अरे यार ती ना ? फार " फ्री माईन्डेड " आहे मग आम्ही म्हणतो शंभरात एखाद्याच मुलीला 'फ्री माईन्ड' देण्यापेक्षा सर्वच मुलींना 'फ्री माईन्ड' देऊन टाकायचं देवानं ! काय बिघडतंय त्यांत !

काळे वर्तुळ

गजानन भिडे
एस्. वाय्. बी. ए.

अजूनही मी त्याच केसचा विचार करीत होतो. विकृत वर्तन करणाऱ्या अशा कित्येक लोकांच्या केसेस मी हाताळल्या होत्या. पण ही केस काही निराळी होती. एका तरुणाची. तो तरुण मला खरोखरच विचित्र वाटला. गूढ वाटला. 'विश्वात अशा प्रकारची किती तरी गूढं आहेत, त्यांचा अद्याप शोध लागलेला नाही,' असे माझे स्नेही इन्स्पेक्टर गोरे म्हणाले होते. त्याची प्रचिती मला येत होती.

त्या दिवशी संध्याकाळचे सहा वाजून गेले होते. नुकताच पाऊस पडून गेला होता, सगळीकडे अंधारुन आलं होतं. काळ्या ढगात अजूनही विजा चमकतच होत्या. मी ट्यूबच्या प्रकाशात पुस्तक वाचीत बसलो होतो. त्याचवेळी पंचवीस ते तीस या वयाचा एक तरुण केबिनचं दार उघडून आत आला. तो घाबरला होता हे त्याच्या चेहेऱ्यावरून स्पष्ट दिसत होतं. मी खुणेसाठी कागदाचा कपटा पानामध्ये घालून पुस्तक मिटवून ठेवले, नि त्यास म्हणालो "बसा." तो समोरच्या खुर्चीवर बसला.

टेबलावरची वही जवळ ओढली, पेन उघडला आणि पेशंटस्‌ना विचारण्यात येणारा पहिला प्रश्न मी त्याला विचारला –

'नाव काय आपलं ?'

'सदानंद गोडसे." त्यानं उत्तर दिलं. मी नाव लिहून घेतलं.

'वय'

'अठ्ठावीस'

'मॅरिड ?'

'ऑफ कोर्स'

'चाइल्ड ?' मी विचारले.

'सध्या एकच.' त्यानं सांगितलं.

'बर आता गोडसे हे सांगा आपण असे घाबरलेले का दिसता ?" विषयाला मी हात घातला.

'डॉक्टर, मला काही होतय, ते भास आहेत, स्वप्न आहेत, कि सत्य आहे हेच समजत नाही."

'म्हणजे एग्झॅक्ट काय होतंय ?' माझा प्रश्न. त्यानं सुरुवात केली,

'ऑफिसात बसलो असताना एकदम डोळे मिटतात. समोर एक मोठं काळ वर्तुळ निर्माण होतं. त्या वर्तुळातून एक तरुण स्त्री, पुरुषाबरोबर येते. ती माझ्याकडे बोट दाखविते आणि बरोबरच्या पुरुषास सांगते, तो पहा नीच. यानंच मला फसवून दुसरीशी लग्न केलं. तो पुरुष चिडतो, म्हणतो, पहातोच त्याच्याकडं. म्हणत तो खिशातून पिस्तूल काढतो. त्यावेळी मी ओरडतो, तो मी नव्हे, तो मी नव्हे. त्याच्या पिस्तुलातून गोळी बाहेर पडण्यापूर्वीच – ऑफिसचा शिपाई मला जागा करतो, साहेब तुम्ही ओरडलात. त्यावेळी मी भानावर येतो तेव्हा डॉक्टर, तो पुढे म्हणाला– 'माझा नक्कीच खून होणार आहे, खून, खून, पोलिस.' त्याने आपला हात फोनकडे नेला. पण त्याला थांबवित मी म्हणालो–

'गोडसे, हा भास आहे, निव्वळ भास.'

'हा सत्य भास आहे.' गोडसे म्हणाला.

'बर असू देत सत्याभास. पण मला कांही प्रश्नांची उत्तरे द्या.'

'विचारा !'

'लग्नापूर्वी आपली अशी काही भानगड होती काय ?'

'नाही. मी अशा भानगडीत कधी पडलोच नाही.' त्याने स्पष्ट उत्तर दिले.

'लग्न झाल्यावर काही ?'

'छे! डॉक्टर, मला एवढी सुंदर बायको असताना कशाला काय करू !'

'आपल्याला आठवत नसेल कदाचित, कुणाला तरी लग्नाचं वचन दिलं असेल ?'

'No, no तसं होणार नाही.' त्याचं ठाम उत्तर.

'मग हे नक्कीच भास म्हणावे लागतील.' माझी निश्चीती झाली.

'हे भास थांबले पाहिजेत, Please डॉक्टर Please' गोडसे.

'पाहू प्रयत्न करीन' मी.

मी असं म्हणल्यानंतर समाधानाची एक अस्पष्ट रेषा त्याच्या चेहेऱ्यावर उमटली. नंतर गोडसे निघून गेला.

पुढे दोन दिवसांनी एक तरूण स्त्री आली. आत, आल्या आल्याच अपराधी स्वरात ओरडली, 'डॉक्टर डॉक्टर माझ्या नवऱ्याने खून केलाय, माझ्या नवऱ्याने खून केलाय.' मी तिच्याकडे शांतपणे पाहिल नि म्हटलं– 'बसा तुम्ही अगोदर.' तेव्हा ती खुर्चीवर बसली. नेहमीचा प्रश्न मी विचारला–

'नाव काय तुमचं ?'

'सौ. शुभदा राणे'

'वय ?'

'बावीस.'

'हे सांगा मिसेस राणे, आत्ता तुम्ही का ओरडलात ?'

'कारण माझ्या पतीच्या हातून खून झालाय !', एकदम तिनं सांगितलं.

'कुणाचा ?' मी आश्चर्यानं विचारलं.

'एका तरूणाचा.' या उत्तरानंतर का कुणास ठाऊक माझ्या अंतःचक्षूसमोर त्या गोडसेचा चेहरा उभा राहिला. क्षणभर मी सुद्धा गप्प राहिलो. पण पुन्हा मी विचारलं–

'खून कधी झालाय ?'

'काल.'

'पण हा खून तुमच्याच पतिनी केलाय याला पुरावा काय ?' मी पोलिस इन्स्पेक्टरच्या आविर्भावात विचारलं.

'मी प्रत्यक्ष पाहिलं' मिसेस राणेचं उत्तर.

'कस काय ?' मी

तसं तिनं सुरुवात केली.

'काल दुपारी मी झोपले होते. तेव्हा मला एक स्वप्न पडलं. मी आणि माझे पती गणेश कॉलनीत फिरायला गेलो होतो. समोर एक तरूण दिसला. एकदम मी यांना म्हणाले 'त्यानेच मला फसवून दुसरीशी लग्न केलं.' तेव्हा ते चिडले आणि खिशातून पिस्तुल काढले नि दुसऱ्याच क्षणाला गोळी झाडली. तो खाली पडला नि त्याच्या भोवती एक काळे वतुळ निर्माण झाले. ते वर्तुळ छोटे छोटे होत गेले, अन् त्याचा मृत देह पण.'

'हे स्वप्न आहे असं तुम्ही म्हणता.'

'होय.'

'मग स्वप्न खरी असतात असं कुणी सांगितलं तुम्हाला ?'

'डॉक्टर, हे दिवा स्वप्न आहे.'

'नाही मिसेस राणे, माझ्यावर विश्वास ठेवा.'

'फारतर गणेश कॉलनीत चौकशी करा.' राणे

'चौकशी करेन पण मला तसे वाटत नाही.'– मी.

'मला तसं वाटतंय ना, बरं मी येते,' म्हणत ती केबिनच्या बाहेर पडली.

ती गेल्यावर मी विचार करायला लागलो. त्या गोडसेच्या वर्णनातील स्त्री हीच असावी. अन् या तरूणीच्या वर्णनातील तरूण गोडसेच असावा. दोन्हीत बरेच साम्य. पण हे कस शक्य आहे. असं असू शकतं का ? हे भास असतील का ? को स्वप्न ? पण दोन व्यक्तींना सारखेच भास कसे होतील ? यात वास्तवता असेल का ? गोडसे वेडा म्हणावा तर ती तरूणी वेडीच म्हणावी लागेल. छे ! मी उलट सुलट विचार केला. एक कल्पना आली नि फोन जवळ ओढला, रिसिव्हर हातात घेऊन नंबर फिरविला—

'एस्, मी गाडगीळ बोलतोय.'

'मी इन्स्पेक्टर गोरे.'

'अच्छा, हे पहा इन्स्पेक्टर, काल गणेश कॉलनीत एखादा खून झालाय का ?' मी शंका सांगितली.

'खून ? छे हो, एवढीशी गणेश कॉलनी तिथे कुठला खून ? आणि झालाच तर आम्हाला लगेच समजतं.'

'बरं, बरं Thanks मी रिसिव्हर ठेवून दिला.

नतर दोन-तीन दिवसांनी एक फोन आला.

'हॅलो, कोण बोलतयं ? ' मी विचारलं.

'आबासाहेब गाडगीळ आपणच ना ? ' पलिकडून प्रश्न.

'होय, मीच. पण आपण ? '

'मी मिसेस गोडसे !' त्या स्त्रीनं सांगितलं.

'म्हणजे परवा माझ्याकडे आलेले सदानंद गोडसे यांच्या पत्नी का ? '

'होय.'

'काय काम आहे ? '

'डॉक्टर, लवकर इकडे या. हे कसेतरी करतायत. ओरडतायत्, बरळतायत्. टिळकरोड 'स्मृती' बिल्डींगमध्ये वरचा मजला आमचाच.'

'बर, मी निघतोच.' म्हणून मी रिसिव्हर ठेवून दिला.

मी दहा पंधरा मिनिटातच तिथे जाऊन पोहोचलो. सदानंद गोडसे कॉटवर झोपला होता. अजुनही बडबड चालू होतीच. 'माझा खून होतोय, तो पहा, पोलीस... तेच तेच काळे वर्तुळ... हे काळे वर्तुळ माझा काळ आहे.'

'गोडसे, अहो गोडसे' मी त्याला जागे करीत होतो.

'मी तो नव्हे, नाही मी कुणाला फसविले नाही.' पूर्ण जागे झाल्यानंतर गोडसेने डोळे उघडले.

'कोण डॉक्टर का ? '

'होय मीच.'

'डॉक्टर, आत्ता मला काय झालं होतं ?'

'तुम्ही ओरडत होतात !'

'बघा डॉक्टर, यावेळी माझे मला सुद्धा काही कळत नाही' तो असह्य होत म्हणाला.

'हे पहा तुम्हाला पूर्ण विश्रांतीची जरूर आहे. आठ दिवस रजा काढून जरा बाहेर गावी जावून या. नंतर पाहू काय करायचे ते.' मी सल्ला दिला.

'बर येतोच हिंडून जरा बाहेरगावी.' चहा घेतल्यानंतर मी निरोप घेतला.

आठ-दहा दिवसांच्या अवधित काहीच घडलं नाही. गोडसे तर गावालाच गेला होता. परत ती स्त्री पण आली नव्हती. मला वाटलं, संपले हे भास. वाटलं संपली ही स्वप्नं. होतं असं कधी कधी. स्वप्नात घडणाऱ्या गोष्टींचा जबरदस्त पगडा मनावर बसतो आणि त्या घटना वास्तव वाटू लागतात. या दोन केसेस अशाच होत्या. पण माझ्या कल्पनांना गोडसेने धक्का दिला.

पुन्हा तो केबिनमध्ये आला. त्या दिवशी गुरूवार होता. बाहेर स्वच्छ ऊन पडलं होतं. मी ताजा पेपर वाचीत बसलो होतो. तेवढ्यात तो घाबऱ्या घाबऱ्या आत आला. मला विलक्षण आश्चर्य वाटलं.

'काहो काय झालं ? ' मी विचारलं.

'डॉक्टर, उगाच बाहेर गेलो असं वाटायला लागलं.'

'का ? '

'बाहेर तर फार त्रास झाला धड झोप येत नव्हती.' आता मी पुरा थक्क झालो तो पुढे म्हणाला—

'ते काळे वर्तुळ, तीच दोघं.. तेच पिस्तुल... अन् त्यानं मारलेली गोळी.'

मी काहीच बोललो नाही. तोच पुढे बोलला.

'डॉक्टर हे काही विचित्रच आहे. मला लक्षण ठीक दिसत नाही. जीवाचं काही बरं वाईट होईल असं वाटतंय.'

'धीर धरा गोडसे. काही दिवसांनी हे संपेल' मी म्हणालो.

'नाही संपणार डॉक्टर.'

'पण माझ्यावर विश्वास ठेवा.' मी त्याला विश्वासात घेण्याचा प्रयत्न केला.

'नाही नाही, ते पहा काळे वर्तुळ आले... आले,' त्यानं केबिनच्या खिडकीकडे बोट दाखविले. खिडकीत काहीच नव्हते. पांढरा लख्ख प्रकाश काचेवर पडला होता त्याला काय दिसत होते कुणास ठाऊक. नंतर तो बराच वेळ तसाच बडबडत राहिला. आता तर तो जागेपणी बडबडत होता मी याचा विचार करायला लागलो. नि त्याच्या या रहस्यात बुडून गेलो

तो केव्हाच तरी निघून गेला होता... आणि अजूनही मी विचारच करतोय काय असेल हे ?

With best compliments from–

SWASTIK LABORATORY & INDUSTRIAL CHEMICALS PVT. LTD.

SLIC

Office
176/7, Sadashiv Peth
Poona - 411030
Phone - 56110

Factory
29, Hadapsar Industrial
Estate, Poona - 411030
Phone - 7175

Telegram - LABCHEM

Manufacturers of – Laboratory & Industrial Chemicals.

With best compliments from–

SHRI KRISHNA RESTAURANT

Lodging & Restaurant
BARAMATI

☎ 260

नयनरम्य रंग व मनमोहक डिझाईन्सच्या
नित्य नूतन फॅशन्सच्या तयार
कपडयांचा खजिना !

★ राजेंद्र ड्रेसेस ★

फर्म–
मेसर्स शांतीलाल मगनलाल मेहता
'कृषिराज' मिश्रखताचे कारखानदार

स्टेशन रोड, बारामती जि. पुणे

☎ ३५६

आपल्या जीवनातील आनंदाचे क्षण
फोटोच्या चौकटीत टिपून ठेवण्यासाठी
बारामती इंदापूर भागात अग्रेसर ठरलेला

पटवा फोटो स्टुडिओ

वालचंदनगर

प्रोप्रा.– उज्वल पटवा

WITH BEST COMPLIMENTS FROM

TILAK
SPORTS

DECCAN GYMKHANA POONA-4

Branches– Hubli & Sholapur

Factory – Swargate, POONA - 9

फोन ४९० घरचा ४९१

मे. महाराष्ट्र सीडस्
सप्लायर्स

सिनेमा रोड, बारामती

बियाणे * मिश्रखते

पीकसंरक्षक औषधे

नॅशनल सीडस् कार्पोरेशनचे अधिकृत विक्रेते

भारतातील लोकशाही नियोजनाचे यश–

एम. बी. मुलाणी
टी. वाय्. बी. ए.

महाविद्यालयातील नियोजन मंडळातर्फे घेतलेल्या 'भारतातील लोकशाही नियोजनाचे यश' या निबंधस्पर्धेत प्रथम पारितोषिक - पात्र निबंधाचा सारांश देत आहोत.

भारत हा खंडप्राय देश आहे. अशा खंडप्राय देशाची लोकसंख्या दिवसेंदिवस वाढत जात आहे. त्यामुळे भारतापुढे लोकसंख्येमुळे निर्माण होणारे अनेक प्रश्न आ वासून उभे आहेत. शिवाय भारताने स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर लोकशाही राज्य पद्धतीचा स्वीकार केला. स्वातंत्र्यापूर्वी आपणावर इंग्लडचे १५० वर्षे राज्य होते. त्यावेळेस आपणास नियोजनाची आवश्यकता भासली नाही. पण स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर आपण लोकशाही नियोजनाचा स्वीकार केला. तेव्हा प्रथम आपण नियोजन म्हणजे काय याची व्याख्या पाहू. आपल्या नियोजन मंडळाने नियोजनाची पुढील प्रमाणे व्याख्या केलेली आहे. " देशातील साधनसामग्री संघटित करून तिचा जास्तीतजास्त उपयोग करून घेऊन ठरलेली सामाजिक उद्दिष्टे साध्य करण्याकरिता आखण्यात आलेला मार्ग किंवा पद्धती होय. " (" A way of organising and utilising resources to maximum advautages in terms of defined social ends ")

सर्वसामान्यपणे आपणास लोकशाही नियोजन आणि सर्वंकष नियोजन याचा विचार करणे जरुरीचे आहे. प्रामुख्याने रशियात जे नियोजन आहे ते सर्वंकष नियोजन आहे. तर भारतातील नियोजन हे लोकशाही नियोजन आहे. लोकशाही नियोजन हे प्रामुख्याने लोकांच्या स्वयंपूर्ण सहकार्यावर अवलंबून असते. लोकशाही नियोजनाचा पाया सहकार्य हा असतो दुःख, सक्ती इत्यादिकांचा अवलंब लोकशाही नियोजनात केला जात नाही. लोकशाही नियोजनामध्ये प्रगति आणि विकास हा मंदगतीने होत असतो. उलट सर्वंकष नियोजनात लोकांना कोणत्याही प्रकारचे स्थान नसते. सरकार जे सांगेल, जो कायदा करील आणि जे धोरण आखील ते मान्य असो अगर नसो ते जनतेने निमूटपणे स्वीकारलेच पाहिजे अशी सक्ती केली जाते. म्हणजे सर्वंकष नियोजनात फार थोडया वेळात अतिशय मोठी प्रगति केली जाते. परंतु ती लोकांच्या दुःखावर आणि जुलूम जबरदस्तीवर आधारलेली अशी असते.

भारतातील लोकशाही नियोजनाची उद्दिष्टे कोणती आहेत याचा देखील विचार करणे जरुरीचे आहे. तेव्हा लोकशाही नियोजनाची उद्दिष्टचे आपणास खालीलप्रमाणे सांगता येतील–

भारतातील नियोजनाचे प्रमुख उद्दिष्ट म्हणजे जनतेच्या राहणीचा दर्जा उंच पातळीवर नेण्यासाठी आणि जनतेला अधिक समृद्ध आणि विविध प्रकारचे जीवन जगता यावे ह्यासाठी विकासाची प्रक्रिया सुरू करून देणे हे असून त्या दृष्टीने आवश्यक असणाऱ्या काळाची विभागणी पंचवार्षिक योजनात केली असून ह्या प्रत्येक योजनेच्या कालखंडात काही अल्पकालीन

उद्दिष्टचे साध्य करून घेण्याच्या दृष्टीने योजनांची आखणी करण्यात आलेलीआहे. त्या दृष्टीने आपण आतापर्यंत चार पंचवार्षिक योजना पार पाडल्या आहेत. प्रत्येक योजनेत आपली निरनिराळी उद्दिष्टचे होती.

१९५१ पासून आपल्या लोकशाही नियोजनाला सुरुवात झाली. आणि पहिली योजना आखली गेली. त्यावेळी आपण प्रामुख्याने शेती ह्या व्यवसायावर मोठ्या प्रमाणात भर दिला होता. एकूण खर्चापैकी १५% रक्कम ही शेतीवरच खर्च केली होती. तसेच कालवे व पाणी पुरवठ्याच्या सोयीसाठी २९% रक्कम खर्च केली होती त्यामुळे साहजिकच आपणास पहिल्या योजना काळात हवामान आणि पाऊसपाणी शेतीला अनुकूल राहिल्यामुळे आणि शेतीत योग्य त्या सुधारणा झाल्या त्यामुळे साहजिकच आपण पहिल्या योजनेत अन्न–धान्याच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण झालो.

दुसऱ्या योजनेत आपण औद्योगिक विकास घडवून आणण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात भांडवल गुंतवणूक करण्याचे ठरविले. आणि त्यादृष्टीने आपण १९५५–५६ ते १९६०-६१ ह्या काळात औद्योगिक उत्पादनाचा निर्देशांक १३९ पासून १९४ पर्यंत वाढला. व असा हा औद्योगिक विकास मुख्यतः सार्वजनिक क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणावर दिसून आला. दगडी कोळशाच्या उत्पादनात ३८४ लाख टनावरून ५४६ लाख टनापर्यंत वाढ झाली. तसेच दुसऱ्या योजनेत शैक्षणिक क्षेत्रात देखील वाढ झाली तिसऱ्या योजनेत वाहतुकीच्या क्षेत्रात अपेक्षेपेक्षा मोठ्या प्रमाणात यश आले. रस्ते बांधणी, जहाज–निर्मिती, बंदरांचा विकास, हवाई वाहतूक पोष्ट आणि तारखाते ह्यांची प्रगती ह्याबाबतीत अपेक्षेपेक्षा जास्त यश मिळवता आले. अशाप्रकारे तिसऱ्या योजनेच्या काळात उद्योगधंदे, वाहतूक, दळणवळण, शिक्षण आणि आरोग्य ह्या क्षेत्रात प्रगती झाली.

नंतर आपल्या नियोजनाने प्रत्येक वर्षी नियोजन अशा स्वरूपाचा निर्णय घेतला. कारण नियोजन मंडळापुढे अनेक समस्या उभ्या राहिल्या होत्या. त्यासाठी म्हणून वार्षिक योजना आखण्यात आल्या. ह्या तीन योजनांत कमी अधिक प्रमाणांत नुकसानच सहन करावे लागले. एवढेच सांगता येईल की ह्या काळात दरडोई उत्पन्नात २४७.५ रुपयापासून ३१४.४ रुपयांपर्यंत वाढ होऊ लागली. त्यानंतर आपली चौथी पंचवार्षिक योजना १९६९ ते ७४ ह्या कालासाठी आखण्यात आली. चौथ्या योजनेत आपणास किती प्रमाणांत यश आले याचा विचार केल्यास असेच सांगावेसे वाटते की आपली चौथी योजना ही बहुअंशी उद्दिष्टांच्या संदर्भात अपयशीच झालेली आहे. अशाप्रकारे आपण आतापर्यंत आपणास कशाप्रकारे यश मिळाले याचा स्थूलमानाने विचार केलेला आहे. कारण आपणास यशापेक्षा अपयशच अनेक ठिकाणी आले आहे. त्यामुळे अपयशाचा विचार करणे जरुरीचे आहे.

सामान्यपणे आतापर्यंत आपण चार पंचवार्षिक योजना पार पाडल्या असे म्हणता येईल पहिल्या पंचवार्षिक योजनेत आपण शेतीत प्रगती केली असली तरी आपणास इतर ठिकाणी किंवा इतर क्षेत्रात अपयशच आलले आहे. उद्योगधंद्याच्या वाढीकडे पहिल्या योजनेत योग्य तेवढे लक्ष दिले गेले नाही. एकूण खर्चापैकी फक्त ७.९% रक्कम उद्योग धंद्याच्या विकासासाठी खर्च केली. त्यामुळे आपली उद्योगधंद्याच्या बाबतीत प्रगती झाली नाही तसेच योजनाकाळात कर, कर्जे इत्यादी मार्गांनी अपेक्षेइतकी रक्कम जमा झाली नाही. त्यामुळे आपणास चलनव.ढ करावी लागली. तसेच पहिल्या योजनेच्या काळात तुटीचा अर्थ भरणा करावा लागला किंमतवाढ झाली असे पाहवयास मिळते. कोरियाच्या युद्धामुळे सर्वसाधारण निर्देशांक ४०९ पर्यंत वाढला. व पहिल्या योजनेच्या सुरुवातीला ४५७.५ पर्यंत वाढला राहणीमान वाढविण्याचे आणि बेकारी कमी करण्याचे आपले उद्दिष्ट होते पण ते आपण आपल्या नियोजनाद्वारे पूर्ण करू शकलो नाही.

दुसऱ्या पंचवार्षिक योजनेत देखील अपेक्षेप्रमाणे पैसा उभा करता आला नाही. त्यामुळे तुटीचा अर्थभरणा करावा लागला. शिवाय ह्याच काळात आपल्यावर परकीय चलनाचा बोजा वाढला. चलनवाढ झाली. त्यामुळे लोकांचा नियोजनावरचा विश्वास कमी होऊ लागला. १५३ लाख लोकांपैकी फक्त १०० लाख लोकांना रोजगार पुरविता आला. परदेशी हुंडणावळीचा वापर जपून न केल्यामुळे आणि हुंडणावळीच्या बाबत अंदाज चुकल्यामुळे पाच वर्षाच्या काळात पौंडी शिलकीतून २००० कोटी रुपयाचे चलन परकीय चलन हुंडणावळीमधून खर्च करावे लागले. तसेच दुसऱ्या योजनेत २५% एवढी वाढ घडवून आणण्याचे उद्दिष्ट पुढे ठेवले होते परंतु प्रत्यक्षात ती वाढ २०% एवढीच झाली. शेतीकरिता आवश्यक असणारी यंत्रसामुग्री आणि साधनसामुग्री मिळाली नाही त्यामुळे इष्टांकाइतके उत्पादन शेतीमधून मिळालेच नाही.

तिसऱ्या पंचवार्षिक योजनेत राष्ट्रीय उत्पन्न २५% वाढविण्याचे उद्दिष्ट होते. पण ते प्रत्यक्षात १७% वाढले. तसेच शेतीची प्रगती देखील उपेक्षेप्रमाणे झाली नाही. उद्योगधंद्यांची देखिल अपेक्षित असलेली वाढ झाली नाही तसेच ह्या योजनेत परकीय चलनाची टंचाई, गुंतवणुकीत घट आली. निरनिराळ्या उद्योगधंद्यात देखील घटच होत गेली असेच पाहावयास मिळते. वीजनिर्मितीत देखील घट झाली. तिसऱ्या योजनेच्या शेवटी देखील आपण बेकारीचा प्रश्न सोडवू शकलो नाही.

चौथ्या योजनेत देखील अनेक क्षेत्रात आपणास अपयशच आले. योजना काळात राष्ट्रीय उत्पन्नात दरवर्षी ५.५% नी वाढ घटवून आणावयाची होती परंतु गेल्या १८ वर्षांचा अनुभव पाहता राष्ट्रीय उत्पन्न सरासरीने ३–३॥ टक्यांनी वाढले. चौथ्या योजनेत सार्वजनिक क्षेत्र वाढविण्याचे ध्येय होते ते पूर्ण झाले नाही. उलट भांडवलदारांचीच सोय केली.

अशाप्रकारे आतापर्यंत आपणास अनेक ठिकाणी नियोजनामुळे अपयश आले. त्याला कोणती कारणे कारणीभूत झाली असतील त्याचा विचार करणे जरुरीचे आहे. साधारणपणे आपण लोकशाही राज्यपद्धतीचा स्वीकार केला आहे त्यामुळे आपल्या देशात प्रत्येकाला व्यक्तिस्वातंत्र्य दिलेले आहे. त्यामुळे साहजिकच आपल्या देशात अनेक पक्ष आहेत त्यामुळे नियोजनाची अंमलबजावणी करत असताना राजकीय पक्षाला सर्व वर्गांचा विचार करावा लागतो.

१९७१ साली निवडणुका झाल्या. त्यावेळेस आपाल्या काँग्रेस पक्षाचे एवढेच लक्ष्य होते की, आपण आपली सत्ता बळकट करावयाची त्यासाठी आपल्या पंतप्रधानांनी "गरीबी हटाव" या योजनेचा उपयोग केला. त्यामुळे जनतेची दिशाभूल झाली. आणि त्याचा परिणाम असा झाला की काँग्रेस पक्षाने बहुमताने निवडणूक जिंकली पण आजतागायत आपण पह.त आहोत की काँग्रेस पक्ष आपली घोषणा पूर्ण करू शकत नाही.

अर्थशास्त्रज्ञांना मर्यादित स्थान– सर्व निर्णय हे राजकीय पक्षाकडून घेतलेले असतात. आणि राजकीय पक्षातील पुढारी कसे असतात याचा आपणास चांगलाच अनुभव आहे. कारण भारतातील पुढारी हे बुद्धिशून्य असतात, आहेत आणि होते असे म्हटल्यास ते अतिशयोक्ती होणार नाही. त्यांना निवडणूक जिंकण्या पलीकडे काहीही माहीत नसते. अशा व्यक्तिकडून जर नियोजन आखले जात असेल तर ते किती प्रमाणात यशस्वी होईल आणि झाले आहे याची आपणास प्रचीती आलेलीच आहे. तसेच सामाजिक–राजकीय–आर्थिक परिस्थितीचा विचार सरकारने नियोजन करताना केलेला नाही.

तसेच लोकशाहीला काही मर्यादा घातल्या पाहिजेत, तसेच नियोजनात देखील काही थोड्या प्रमाणांत काही नियंत्रणे असणे आवश्यक आहे. तरच आपले लोकशाही नियोजन यशस्वी होईल. मुक्त अर्थव्यवस्था थोड्या प्रमाणात पाहिजे आणि नियंत्रित अर्थव्यवस्था थोड्याफार प्रमाणांत पाहिजे आणि त्यांचा योग्य असा संयोग घालून त्यानुसार नियोजनाची अंमलबजावणी केल्यास आज आपणास जेवढ्या प्रमाणात अपयश आले तेवढ्या तीव्रतेने आपणास अपयश येणार नाही हे निश्चित. कै. धनंजयराव गाडगीळ यानी लोकशाही नियोजन यशस्वी करण्याचा एक मार्ग सुचविला तो म्हणजे 'सहकारी चळवळ'

सारांश आपण आतापर्यंत काही उद्दिष्टचे साध्य करण्याचे ठरविले होते. त्यातील काही साध्य झाली काही नाही. उदा.– समाजवादी समाजरचनेचे उद्दिष्ट आपण साध्य करू शकलो नाही. मात्र सर्वदृष्टीने चाललेले यत्न अभिनंदनीय आहेत यात शंका नाही.

卐卐

मेसर्स अरहतदास हिराचंद शहा

सराफ

मेनरोड, बारामती

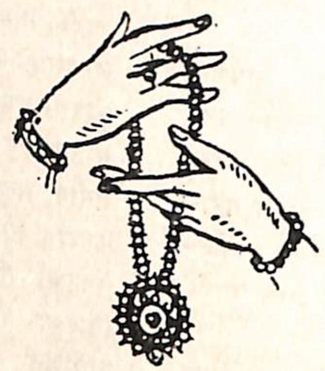

आमच्याकडे शुद्ध चांदीचे व सोन्याचे सर्व प्रकारचे दागिने तयार मिळतील. तसेच ऑर्डर दिल्यास खात्रीशीर तयार करून मिळतील.

खिलते हैं गुल यहाँ..

यशवंत गरगटे

एफ्. वाय्. बीएस्सी.

" खिलते हैं गुल यहाँ। खिलके बिखरनेको ।
मिलते हैं दिल यहाँ। मिलके बिछडनेको ।"

कॉलेजचे गॅदरिंग पहायला मी गेलो होतो. त्या दिवशी हे गाणं वहिनीने गायिले होते खरं तर त्यावेळी ती माझी वहिनी नव्हती. ज्यावेळी 'एकच प्याला' या नाटकातील तिची सिंधूची भूमिका मी पाहिली तेव्हा ठरवलं दादाला अशीच बायको हवी, नव्हे मला अशी वहिनी हवी. वहिनी म्हणजे साक्षात् सौंदर्य, वहिनी म्हणजे जणू ह्या भूतलावरील गान - कोकिळा ! वहिनी म्हणजे दया-क्षमा-शांती ह्यांचा एक समुच्चयच. मला तीच वहिनी हवी होती म्हणून मी हट्ट धरला होता.

अन विलक्षण आश्चर्याचा धक्का मला बसला. तिने स्वतःच मला सांगितले की, मी तुमची वहिनी आहे. 'तुमची वहिनी'. माझा क्षणभर विश्वासच बसेना. खरं आहे; तिने माझ्या मनातली शंका लगेच ओळखली अन् पटकन् मला आपल्या जवळ घेतले नि पुन्हा म्हणाली हो अगदी खर हो तुमची वहिनी आहे. मोठी वहिनी आपल्या आईसारखी असते ना ? मग आपल्या आईजवळ येताना एवढा सकोच कशाला ? वहिनीचे जिव्हाळ्याचे ते शब्द ऐकताच माझ्या मनाचा बांध फुटला नि मी आसवांना वाट करून दिली, मला फार फार दिवसांनी एवढ्या तीव्रतेने आईची आठवण झाली वहिनी सारखं मायेने मला थोपटत होती, कुरवाळत होती, पण मला रडू आवरेना. एका डोळ्यातून दुःखाश्रू नि दुसऱ्या डोळ्यातून आनंदाश्रू बाहेर पडत होते मी आनंदाने अगदी ओरडलोच. 'तू . . तू खरंच माझी माझी आई होणार आहेस वहिनी ! खरंच ! ' तिच्या फक्त डोळ्यांनीच मला काय हवे ते सांगितले. लवकरच माझ्या घरात आई येणार होती. आई! आई!

वहिनी घरात आली घराला घरपण आलं. घरात नवचैतन्य आलं. घरात वसत ऋतु बहरला. अन् मी - मी मात्र आणखी ७–८ वर्षांनी लहान झालो. मी खूप हट्टी बनलो. माझ सारे हट्ट वहिनी शांतपणें पुरवत असे. वहिनीची अन् माझी इतकी गट्टी जमली की वहिनी दादाच्या वाटेला फार वेळ येत नसे. दादा माझ्यावर खूप खूप चिडत असे, रागवत असे. पण पुन्हा वहिनीकडे पहाताच त्याचा राग पार दडी मारून बसे. दिवस असे हसत खेळत पटापट गेले. बघता बघता माझी कॉलेजची २ वर्षे संपली. माझा मेडिकलला नंबर लागला. कोण कौतुक केलं माझं वहिनीने. मी आतां तिच्यापासून दूर जाणार म्हणून तिला खूप वाईट वाटले. आठवड्यातून एक पत्र पाठवायचे मी कबूल केले तेव्हा आमची रडूबाई हसली. डोळे पुसत म्हणते कशी, 'भाऊजी, तुम्ही मोठे झालात तरी मला मात्र लहानच आहात हो.'

मी दादा-वहिनीला सोडून आलो पण मला तिथे अजिबात करमत नसे. वाटायचं -- वाटायचं की

येथून पळत सुटावं नी धावत जाऊन वहिनीच्या मांडीवर डोके ठेवावं. मग ती म्हणेल, 'काय झालं? कुणी तरी चित्तचोर म्हटलेलं दिसतय !' वगैरे.

पण आतां माझ्या समोर ध्येयाचे गाजर होते. माझे ध्येय मला गाठावयाचे होते. माझ्या दादासाठी, माझ्या वहिनीसाठी मी अभ्यासात अधिक वेळ घालवू लागलो. हळूहळू मला अधिक आवड निर्माण होऊ लागली. तस-तसा मी वहिनीला पत्र पाठवेनासा झालो. आताशा वहिनीच्या पत्रातले सूर विरहिणी आळवत असल्याचे माझ्या लक्षात येऊ लागले. नेमकं काय होतंय त्याचा मी अंदाज करू शकत नव्हतो. कारण दादा-वहिनीचा प्रेमविवाह होता. त्यामुळे दादाविषयी काही विचार करताच येत नव्हता. अन् वहिनीबाबत ! वहिनी छें! छे! वहिनी म्हणजे साक्षात् देवी. ती माझी आई! तिच्याविषयी शका घेणेसुद्धा पाप.

मी मुद्दाम वहिनीला भेटण्यासाठी गेलो. २-३ दिवसात काहीतरी घडतय याचा अंदाज मला आला दादा सारखा धुसफुस करी याउलट वहिनी! तिचे सारेच व्यवहार शांतपणे होत होते. वहिनी नेहमीसारखी प्रसन्न हसरी वाटत नव्हती. खळखळून हसत नव्हती, हसवत नव्हती. भाऊजी-भाऊजी करून मला सळो की पळो करत नव्हती. वहिनीकडे पाहून मी फार अगतिक झालो मी दादाशी बोलण्याचा फार फार प्रयत्न केला. पण सारे बाण निष्फळ ठरले. दादा असे का वागतो हे मला समजूच शकले नाही. मी तसाच विषण्ण मन:स्थितीत परतलो मध्यंतरीचा ३-४ वर्षाचा काल असाच लोटला त्याच आगतिकतेने मी आला क्षण घालवत होतो. वहिनी मला पत्र पाठवून धीर देत होती. अन् मी मात्र अधिकाधिक अस्वस्थ होत होतो. वहिनी मला काहीच सांगत नव्हती. काळाची पावलं झपाझप पडत होती. दिवस भराभर जात होते. आता मी खऱ्या अर्थानें डॉक्टर झालो होतो. वहिनीचे आजाराचे निदान मी करू शकेन असा आत्मविश्वास होता. त्या आनंदातच मी वहिनीकडे जाण्याच्या तयारीत होतो. तोच पोस्टमनने मला तार आणून दिली. तार दादाची होती. 'वहिनी सिरियस' असल्याची तार वाचून मी तर हादरलोच. टॅक्सी करून मी लगेच निघालो. मी जाऊन पोहोचलो तेंव्हा फार वेळ झाला असल्याचे माझ्या लक्षात आले. कारण वहिनीने झोपेच्या गोळ्या घेतल्या होत्या. मी फार फार प्रयत्न केले पण वहिनी शुद्धीवर आली ती फक्त मला बघण्यापुरतीच. तिने मला एकदा बघितले, तिचे डोळे किती चमकत होते. खुणेनेच तिने मला कपाटाची किल्ली दाखवली. मी घाईतच कपाट उघडले त्यात बरीच पत्रे अगदी व्यवस्थित ठेवलेली होती. ते बघत असतानाच त्यातून एक सुंदर स्त्रीचा फोटो बाहेर पडला. काय समजायचं ते मी एका क्षणात समजलो. सारा प्रकार माझ्या लक्षात आला. घटस्फोटासाठी वहिनीने अगदी आनंदाने सम्मती दिली होती. दादा दुसरं लग्न करणार होता. माझा माझ्यावरच विश्वास बसेना. मी स्वप्नात आहे की जागा . . . हे सारं खरं कां? वहिनी शांत होती. तिने तिचेच टेप केलेले गाणे ऐकवण्यास मला सांगितले. मी टेपरेकार्डर चालू केला.

खिलते हैं गुल यहाँ खिल के बिखरनेको।
मिलते हैं दिल यहाँ मिल के बिछुडनेको ।।

माझ्या मांडीवर डोके ठेवून वहिनी प्रथमच इतकी शांत झोपली होती. वहिनीची ती चिरनिद्रा होती. आता . . . आता ते डोळे मला घास भरवणार नव्हते. भाऊजी! भाऊजी! अशी प्रेमळ हाक मला देणार नव्हती

वहिनी . . . वहिनी हे तू काय केलंस, का ग तू मला पोरका केलास? आईविना मी आता कुठे जाऊ? कुठे जाऊ?

Gold Medal Winners of the " Trade Fare Acadamy " Award 73-74

देशी, विदेशी औषधे, मोटारचे सामान व टायर ट्यूब्ज, रेडिओ, टेलिव्हिजन्स
ग्रामोफोन रेकॉर्डस् व प्लेअर्स, इलेक्ट्रिक सामान, स्पोर्टस्
घडयाळे मिळण्याचे एकमेव ठिकाण

卐

मेसर्स कोठारी ब्रदर्स

बारामती फोन ३६६, औषध
२२९ इतर

मे. कोठारी मेडिकल स्टोअर्स

१०६, रविवार (फलटण)

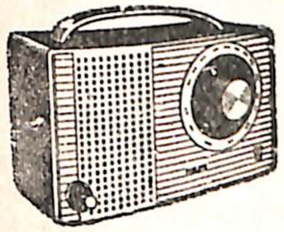

मे. कोठारी इलेक्ट्रॉनिक्स

६४२, नारायण पेठ, पुणे ३०
रेडिओ, टेलिव्हिजन, टेपरेकॉर्डस्, कार रेडिओ व विद्युत् उपकरणांचे
पुण्यातील एकमेव दुरूस्ती तज्ञ

बारामती सहकारी खरेदी विक्री सोसायटी लिमिटेड, बारामती

स्थापना- २७।१।१९६३

ऑडिट वर्ग 'ब'

सन १९७२-७३ चे कार्यकारी मंडळ

१) श्री. भगिरथ श्रीपती पवार, चेअरमन

२) श्री. भिमदेव साधुजी गोफणे संचालक	३) श्री सर्जेराव पांडूरंग घाडगे संचालक
४) " बबनराव शंकरराव जाधव "	५) " वसंतराव परशराम सस्ते "
६) " शंकरराव कृष्णाजी तुपे "	७) " नानासो गणपतराव सस्ते "
८) " बाबूराव सोपानराव गावडे "	९) " गणपतराव गुलाबराव पवार "
१०)" शिवलिंग संगमनाथ हिरेमठ "	११)" खुशालचंद रतनचंद छाजेड "
१२)" धोंडीबा आबाजी सातव "	१३)" शंकर गणेश दाते "
१४)" संभाजी रामचंद्र भोपळे "	श्री. एस्. एल्. वालेकर, मॅनेजर

आधुनिक पद्धतीने
लाकडी घाण्यातून काढलेले
करडईचे शुद्ध व स्वच्छ तेल
मिळण्याचे एकमेव ठिकाण
हरिभाऊ
तुळजाराम
पोटे
सुनील बिल्डिंग
डॉ. एम्. आर्. शहा यांचे दवाखान्यासमोर
बारामती

S. T. No. N 25/A-126
S. T. L. No. N 25/A(L)40

Phones 218 / 331 / 520

मे. ज्योतीचंद भाईचंद सराफ
बारामती - जि. पुणे
M/s. Jyotichand Bhaichand Shroff
Gold & Silver Merchant
BARAMATI
Post Box No. 62

आमची दक्षिण भारताची सहल–

कु. रजनी पवार
एफ्. वाय्. बीएस्सी.

पुंडलीक वरदे हरि विठ्ठल, श्री ज्ञानदेव तुकाराम, गोपाल कृष्ण महाराजकी जय, अशा गजरात ही सहल बारामतीहून पुण्याला निघाली. कुठल्याही प्रकारच्या अडचणी न येता पुण्याहून निघाल्यानंतर कर्नाटक मधील पहिले स्टेशन होटगी येथे प्रथमच पेहरावातला भाषेतला व गावाच्या नावातला फरक जाणवायला लागला.

२ नोव्हेंबर ७३ ला मद्रासच्या भव्य स्टेशनमध्ये आम्ही प्रवेश केला. मद्रास शहरात आणि मुंबई शहरात बरेच साम्य वाटले. तेथील अडयार बॉटॅनिकल गार्डन मध्ये २५० वर्षापूर्वीचा वटवृक्ष आहे. त्याच्या विस्ताराने जवळ जवळ एक फर्लांगाचा परिसर व्यापला आहे. कपालेश्वर मंदिर पाहताना प्रवेशद्वाराची विशिष्ट प्रकारची ठेवण आणि कोरीवकाम महाराष्ट्रातील देवळांपेक्षा खूपच वेगळे आहे. महाराष्ट्रातील देवळांच्या मानाने तिकडची मंदिरे खूपच भव्य आहेत. मद्रासचा मरिना बीच आणि मूर मार्केट खूपच छान आहेत. येथील म्युझियममध्ये मूर्तीकला, चित्रकला, व वनस्पतीचे अनेक नमुने, प्राण्यांचे सांगाडे, निरनिराळ्या देशातील तिकीटे, दगडांचे अनेक नमुने, सर्व प्रकारची वाद्ये अशी पुष्कळ दालने आहेत. भारतातील प्रसिद्ध पुरांमध्ये विष्णुकांची या विष्णुच्या मदिराची गणना केली ज.ते. शिवकांची हे हि शंकराचे प्रसिद्ध मंदिर तेथेच आहे या देवळाच्या आवारात तीन हजार वर्षापूर्वीचे एक आंब्याचे झाड आहे. त्याला दर सात वर्षानंतर पाच फळे येतात व प्रत्येक फळात कडू, गोड, आंबट, तुरट अशा पाच चवी असतात. याच मंदिरात गाभाऱ्यापासून बऱ्याच अंतरावर तीन झरोके आहेत. रथसप्तमीच्या दिवशी सहाला पाच कमी असताना उगवत्या सूर्याचे किरण गाभाऱ्यापर्यंत पोहोचून देवाचे दर्शन घेतात अशी श्रद्धा आहे. विष्णुकांचीच्या देवळातील देव्हारे सोन्याने मढवलेले आहेत. अभिषेकाची पद्धत खूपच वेगळी आहे. हातात नारळ घेऊन पुजाऱ्याला गण, गोत्र वगैरे सांगून नमस्कार करायचा मग पुजारी त्याच्या हातातील भांडे अभिषेक करणाऱ्याच्या डोक्याला लावतो व आत जाऊन देवाला नारळ वाहतो. विष्णुकांचीच्या मंदिरात एका खोलीत छतावर सोन्याची पाल, छोटे पिलू, सूर्य, चंद्र सोन्याने मढवून बनवलेले आहेत. त्यांना स्पर्श करून नमस्कार केला तर पाली मारल्याचे पाप नाहिसे होते.

बाहेरच्या आवारात एक मोठे पाण्याने भरलेले कुंड आहे व त्यात एक मंदिर आहे की ज्याचा फक्त कळस वर दिसतो. त्यामधे विष्णुची मूर्ती एका पेटीत बद करून ठेवलेली आहे. दर चाळीस वर्षांनी ती काढून कुंडाच्याच कडेला असलेल्या एका लग्नमंडपात तिचे लग्न केले जाते. लग्नाचे विधी करण्यासाठी उंच चबुतराहि आहे. या दगडी मंडपातील कोरीव काम फारच सुंदर आहे. सगळ्या देवळांमध्ये भिकाऱ्यांची

झुंबड उडालेली असते.

बंगलोर शहराच्या देखणेपणाची कल्पना कराल तेवढी थोडीच आहे. जाहीरातबाजीचा खूपच छान प्रकार तेथे बघायला मिळतो. बंगलोरमध्ये तयार होणाऱ्या मालाचेच एक प्रदर्शन आहे. त्याच्याच शेजारी टेक्निकल म्युझियम आहे. दोन मजली असलेल्या या म्युझियममध्ये शास्त्रातील अनेक सिद्धान्त समजायला अगदी सोपे करून मांडले आहेत. कॉम्प्युटरसारख्या गुंतागुंतीच्या यंत्राची रचना आणि मूलभूत कल्पना लाईटच्या सहाय्याने समजावून दिलेली आहे. सोने खाणीतून बाहेर काढून कसे शुद्ध करतात हे मॉडेलच्या स्वरूपात मांडले आहे. टेलिफोनचे कार्य कसे चालते हे सुद्धा सोप्या रितीने लाईटस्च्या सहाय्याने समजावून दिलेले आहे. अशा अनेक प्रकारच्या उपयुक्त माहिती– बरोबरच एका खोलीत कोचावर विशिष्ट ठिकाणी बसल्यानंतर आपोआप लाईटस् चालू होऊन म्युझिक लागते. अशा शास्त्रीय सिद्धान्तावर आधारलेल्या गम– तीहि होत्या. बंगलोरच्या आर्ट गॅलरीमधील बरीचसी चित्रे राजे लोकांच्या जीवनावर आधारित आहेत. अनेक प्रकारची शस्त्रे, पेंढा भरलेले पक्षी, प्राणी या म्युझियममध्ये आहेत. बसवण्णगुडी येथे भारतातील सर्वात मोठा नंदी आणि गणपतीचे मंदिर आहे.

म्हैसुर येथील म्हैसुरच्या राजाचा राजवाडा आणि टिपूचा पॅलेस छानच आहे. तिथल्या आर्टगॅलरीत हैदराबादच्या आर्टगॅलरीत आहे तशीच एक स्त्री सम– ईवर आडवा हात धरलेली काढलेली आहे ते चित्र फारच विलोभनीय आहे. खालच्या दालनामध्ये टांग– लेल्या घड्याळात दर तासाच्या ठोक्यांना ऱ्हिदमवर घोडेस्वार व पायदळ परेड करतात. ड्रम वाजव– णारा सेकंद काट्याच्या तालावर ड्रम वाजवतो खूपच गर्दी होते ते पहायला. चंदनाच्या तेलाचा कारखाना आणि सिल्क फॅक्टरीला दिलेली भेट खूपच मनोवेधक झाली. चामुंडी हिलवर असलेले मंदिर बहुतेक पहिले आणि शेवटचेच मंदिर असावे की जिथे आम्ही तिकीट काढले नाही. खाली उतरताना बसवण्णगुडीपेक्षा थोडा– साच लहान असा दुसरा नंदी आम्ही पाहिला. टिपू सुलतानाची कबर, त्याचे शव जिथे सापडले ती जागा म्हैसुरहून एकदीड तासाच्या अंतरावर आहेत. टिपूच्या समरपॅलेसमध्ये त्याच्या जीवनात घडलेल्या महत्वपूर्ण घटना भिंतीवर चित्रित केल्या होत्या. श्रीरंगपट्टण येथील मंदिराला तिकडच्या पद्धती प्रमाणे टोलेजंग गोपुरे आहेत.

वृन्दावन गार्डन मध्ये दिव्यांनी झगमगणारे कारंज्याचे ताटवेच्या ताटवे फुलून राहिले आहेत. कार- ज्यांच्या फुलाऱ्यातून झुलत्या कमानी, तरळते घुमट बांधले गेले आहेत. विश्वेश्वरअय्या डॅमवरून तर हे दृष्य खूपच सुरेख दिसते. लाईटस्ची योजना, कल्पकता वाखाणण्याजोगी आहे. म्हैसूरच्या आसपास हिरवळ असली तरी म्हैसूर राज्याची हद्द संपेपर्यंत प्रदेश रूक्षच आहे.

सभोवताली निलगिरीच्या शिखरांचे उंचवटे असलेल्या खोलगट मैदानात उटकमंड वसलेले आहे. 'क्विन ऑफ हिल स्टेशन्स' समजल्या जाणाऱ्या उटीला जाताना लागणारा संबंध घाट निसर्गसौंदर्याची उधळण करीत होता सुरू, निलगिरीची झाडे दिमाखात उभी होती. तेथल्या सगळ्या सौंदर्यात एक-प्रकारचे मार्दव आहे. उटकमंडची बाग डोंगराच्या उतारावर वसलेली आहे. जागोजाग हिरव्यागार गवताचे गालीचे अंथरलेले त्यातून सुरूच्या जातीची उंच झाडे असून हिरव्यागार शाली पांघरून डुलत होती उटीलेकवर बोटिंग करायची सोय छानच आहे.

त्रिचनापल्ली येथील कावेरी नदीत स्नान करणें फार पवित्र मानले जाते. नदीपासून जवळच असलेले श्री रंगनाथ मंदिर अतिशय भव्य आहे. सात भव्य गोपूर ओलांडून गेल्यानंतर मुख्य मंदिर लागते. चार- पाच गोपूरांच्या आवारात दुकानांची एकच गर्दी दिसते या मंदिराचा कळस सोन्याने मढवलेला आहे. गाभा- ऱ्यांत श्री विष्णूची झोपलेली भव्य मूर्ती आहे. तिचे हातापाय सोन्याने मढवलेले आहेत.

त्रिवेंद्रमपासून कन्याकुमारी येईपर्यंत केरळ संपून तामिळनाडू लागले तरी रस्त्याच्या कडेने असलेली घरांची रांग कुठेच तुटलेली दिसत नाही. रेताड, भुस- भुशीत जमिनीत आपला तोल सावरीत डुलणारे उंच माड झावळ्यांच्या सळसळीने आपले अस्तित्व दाखवून देत रस्त्याच्या कडेने दुतर्फा नजरेचा टप्पा संपेपर्यंत उभे असतात. येथे शेतातून दरवर्षी दोन पिके काढतात. शिवाय तांदूळ भरपूर पिकतो. तरीसुद्धा लोकसंख्येच्या भरमसाठ वाढीमुळे फार मोठे दारिद्र्य दिसून येते.

गांधी मेमोरियलच्या गॅलरीत अनेक प्रवासी सनसेटची वाट पहात असतात. लालसर झळाळी समुद्रा- च्या पाण्यावर पसरवत सूर्यबिंब थोडेसे आकाराने मोठे झाल्यासारखे वाटते आणि सनसेट पूर्ण होतो. जी कुमारी मासेमारीला गेलेल्या आपल्या भावी पतीची वाट पहात अजूनही बसली आहे अशा कन्याकुमारीचे भव्य मंदिरही तिथेच आहे. इकडच्या बऱ्याच देवळांमध्ये पुरूषांना प्रवेश करायला बंदी आहे. चंद्राच्या प्रकाशात समुद्राचा रुपेरी पट्टा न्याहाळत लाटा पायावर आदळू देत उभे राहण्याची मजा अनेक प्रवासी लुटतात. तेथेच सकाळी सूर्योदय बघायला खूप गर्दी होते. ढग खूप असल्यामुळे ढगाच्या आडून सूर्यबिंब अगदी लाजत लाजत वर आल्यासारखा वाटला. विवेकानंद शिला– स्मारकाकडे बोटीने जावे लागते. तेथील शांततेचा परिणाम सगळ्यावरच होतो. ध्यानमंदिरातून तर उठावेसेच वाटत नाही, इतके पवित्र वातावरण असते. विवेकानंदांची भव्य मूर्ती अनंताकडे नजर लावून ध्यान करत आहे असे वाटते

त्रिवेंद्रम येथील प्राणिसंग्रहालय प्रसिद्ध आहे तेथील पद्मनाभम् मंदिरात ठिकठिकाणी दीपमाला पेटवल्यामुळे आगळीच शोभा दिसते एकाच अखंड दगडातून कोरलेल्या मंडपाच्या खांबावर वाजवल्यावर मृदुंग, तबला, केरलवाद्य, व्हायोलिनचे सूर निघत असतात. येथील मत्स्यालय आणि धोकादायक समजल्या जाणाऱ्या त्रिवेंद्रम बीचवर कोळ्यांची मुले सहजपणें पाण्यात प्रवाश्यांना सर्कस करून दाखवतात.

मदुराई यथील जगप्रसिद्ध मीनाक्षी मंदिराचे निरनिराळ्या आकाराचे असंख्य खांब, त्यांच्या न संप- णाऱ्या रांगा आणि इतर अनेक कौशल्यपूर्ण रचना हे वैशिष्ट्य आहे. या देवालयाचा विस्तार अफाट आहे. बांधकामात फारशी संगती दिसत नाही. कोरीव काम आणि छतावरची भौमितिक चित्रे खूपच छान आहेत. दरवर्षी गहूभर गहूभर वाढणारा दगडाचा स्वयंभू गणपती हेही येथील एक वैशिष्ट्य आहे.

दक्षिण भारतातील रामेश्वर अतिभव्य आणि जुने मदिर आहे. गावात स्वच्छतेचा बराच अभाव दिसतो. मदिरात शिवपार्वतीच्या मूर्ती आहेत. रामेश्वर बीचवर स्नान करून मगच भावीक लोक दर्शनाला जातात. तिरुपती बालाजी हे सबंध भारतातील सर्वात श्रीमंत मदिर आहे. तेथील परि– सरात डोक्यावर केस राखलेले लोक क्वचितच दिसतात. एक-दीड मैलाचा रस्ता रांग करण्यासाठी खास तयार केलेला आहे. 'गोविंदा हो गोविंदा' करत रांग मुंगीच्या पावलांनी पुढे सरकत असते. बालाजीची मूर्ती खूपच तजलदार आणि छान दिसते. सोन्या-चांदीचे तांब्याचे काम खूपच आहे. बालाजीला जाताना लाग– णाऱ्या घाटातील नागमोडी वळण अतिशय धोकादायक आहेत. परंतु तितकेच आकर्षकही आहेत.

बालाजीला येणारे भावीक लोक मुक्त हस्ते धन- दान करतात. मनाला प्रसन्नता देणारे वातावरण तेथे दिसते.

भौगोलिक दृष्टचा दक्षिण भारत हा समृद्ध प्रदेश आहे असे वाटते. सर्वसाधारणपणें भाताचे पीक फार मोठ्या प्रमाणावर होते तसेच नारळाचे. उत्पन्नही खूप होते दक्षिण भारताच्या सहलीत प्रवाश्यांना निसर्ग सौंदर्य, श्रद्धेची अनेक मंदिरे तसेच औद्योगिक क्षेत्रे पहावयाला मिळतात शेतीचे उत्पन्न भरपूर असूनदेखील लोकसंख्या वाढीमुळे दारिद्र्याची दाट छाया दिसते.

अशा या संमिश्र अनुभवाचा आनंद लुटून आमच्या दक्षिण-भारताच्या सहलीची पूर्णता १६ नोव्हें. १९७३ रोजी झाली.

मे. विलासचंद माणिकचंद शहा [पंदारकर]
मेनरोड, बारामती
सर्व सुप्रसिद्ध कंपनीच्या इलेक्ट्रिक मोटर्स व पंपसेट्सचे विक्रेते.

With best compliments from–

VYANKATESH
BOOK DEPOT

643, Narayan Peth
Appa Balwant Chowk
POONA - 30

Wtih best compliments from–

M/s. Ashok Stores
Main Road, BARAMATI
(Poona)

卐 BEST QUALITY
卐 SELECTED VARIETY
卐 FAIR PRICE

RELIABLE TRADING COMPANY
128, Mangalwar Peth
Parades' i Wada, POONA-11

Suppliers of–
Scientific Equipments
Fine Chemicals
Charts
Models
Plant Physiology Apparatus

SHINDE
SPORTS
Head Office
458/35, S dashiv Peth, Tilak Road
POONA - 30
☎ 58259
Branch
Near City Police Line, Manik Chowk
Ahmednagar

भारतातील प्रमुख समस्या–

इन्क्लाब जी. शेख
टी. वाय्. बी. ए.

स्वातंत्र्योत्तर भारत–

आज भारताला स्वातंत्र्य मिळून २५ वर्षे पूर्ण होऊन गेली आहेत. स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर सर्व प्रश्न सुटतील अशी अपेक्षा होती व पारतंत्र्यात असताना निर्माण होणारे प्रश्न हे इंग्रजी राजवटीमुळे निर्माण झालेले आहेत आणि ते प्रश्न स्वातंत्र्य मिळाल्याबरोबर तावडतोब सुटतील असे म्हटले जात होते, परंतु स्वातंत्र्य मिळाल्यावरही त्यावेळचे प्रश्न सुटलेले नाहीत किंबहुना अधिक बिकट प्रश्न निर्माण झाले आहेत.

आजची परिस्थिती -

आजची भारताची राजकीय परिस्थिती पाहिली तर आपणाला आज भारतीय राजकारणात नीतिमत्तेचा अभाव दिसून येतो. भारताला स्वातंत्र्य मिळून आणि भारतात लोकशाही स्थापन होऊन बरीच वर्षे जरी झाली असली तरी भारतात अद्यापपर्यंत लोकशाही पाहिजे एवढ्या प्रमाणात रूजलेली नाही. ज्या तऱ्हेने लोकशाही रूजविण्याची आवश्यकता होती आणि आहे, त्याप्रमाणात लोकशाही रूजली गेली नाही. सर्वत्र हक्काविषयी चळवळी निर्माण होत आहेत. परंतु ज्या– प्रमाणात आजचा नागरिक हक्कांची मागणी करतोय त्याच प्रमाणात तो आपल्या कर्तव्याची जाणीव ठेवीत नाही. हक्क मिळविण्यासाठी काही कर्तव्यांची पूर्तताही करावी लागते हे अजून आपल्या नागरिकांना उमजलेले नाही. प्रत्येक ठिकाणी पक्षीय राजकारण खेळले जात आहे. राष्ट्राच्या हितापेक्षा पक्षीय हितच डोळ्यापुढे ठेवले जात आहे, या पक्षीय राजकारणातच संधीसाधु राजकारण सुरू झाले आहे. आपला फायदा होईल तिकडे राजकारण खेळणारे पळतात. स्वतःच्या हिता– साठी आणि सत्तेसाठी धडाधड पक्षांतर करताना आजचे नेते आढळतात. त्याचप्रमाणे निवडणुका लढविताना कित्येक ठिकाणी धार्मिक आणि जातीय भावनांचा सर्रासपणे उपयोग करून घेतला जातो. उदा. मुस्लिमांची मते फुटु नयेत म्हणून त्यांच्यासाठी द्विभार्या प्रतिबंधक कायदा मंजूर होऊ शकत नाही. त्याचप्रमाणे ज्या मतदार संघात ज्या धर्माचे अथवा ज्या जातीचे जास्त मतदार आहेत, तेथे त्याच जाती धर्माचा उमेदवार उभा करणे. इत्यादि गोष्टीतून आज राजकीय पक्ष निवडणुकी लढ– विताना स्वतःचा फायदा आणि हित साधण्यासाठी जाती भावनांचा कसा उपयोग करून घेताहेत हे दिसते.

भाषेचा प्रश्न–

आज भारताला सतत भेडसावणारा दुसरा प्रश्न म्हणजे भाषावाद होय. अजूनही भारतात हिंदी ही पूर्णत्वाने राष्ट्रभाषा बनलेली नाही. दक्षिण भारतीय इंग्रजीला महत्वाचे स्थान देतात. हिंदीचा द्वेष करतात. तर उत्तर भारतीय हिंदीला महत्त्व देतात. त्यामुळे कित्येक वेळा धार्मिक दंगली उसळल्याची उदाहरणे आपण पाहतो. भाषिक राज्य पुनर्रचनेचा प्रश्नही पूर्ण– पणें सोडविण्यात यश आलेले नाही. आतापर्यंत महाराष्ट्र

व म्हैसूर मधील भाषिक सीमावाद रेंगाळत पडला आहे. अगदी अलीकडेच या प्रश्नांचे भेसूर स्वरूप आपणाला पहावयास मिळाले आहे. म्हैसुरी आणि महाराष्ट्रीयन यांच्या दंगली, जाळपोळ, लूटालूट यामुळे तर त्या राज्याचे नुकसान होते. परंतु राष्ट्राचे सर्वात जास्त नुकसान होते. कारण या निदर्शकांचा रोष केंद्रीय खात्यावरच जास्त असतो. रेल्वे, पोस्ट इत्यादींचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान केले जाते. हे नुकसान तर होतेच, परंतु सर्वात महत्त्वाचा तोटा म्हणजे आपआपसात द्वेष भावनेचा जो फैलाव होतो तो राष्ट्राला घातक आहे.

सुशिक्षित बेकार–

भारतात जरी शिक्षणाचा प्रसार झपाट्याने होत असला तरी त्यामुळे अनेक समस्या निर्माण झाल्या आहेत. आज सतत डोळ्यासमोर येणारा प्रश्न म्हणजे सुशिक्षित बेकारांचा प्रश्न हा होय. आज भारतात अनेक इंजिनियर, त्याचप्रमाणे पदवीधर बेकार बनले आहेत. हे तर बेकार आहेतच परन्तु अर्ध्यातून शिक्षण सोडलेले किती बेकार आहेत याचा निश्चित आकडा सांगता येणे कठीण आहे. १९७२ मध्ये सुशिक्षित बेकारांची संख्या ६८·८५ लाख होती व आज त्यात भरच पडलेली आहे. कारण पुरेशा नोकऱ्या देण्यात सरकारला अपयश आलेले आहे. त्यामुळे आजच्या तरूणांच्या मनात निराशेची भावना पसरलेली आहे. आणि ही तरूण पिढी भविष्याविषयी साशंक बनू लागली आहे. आणि त्यामुळे अराजकाला आमंत्रण दिले जात आहे. 'Empty mind is devil's house" ही उक्ती खरी ठरू पाहत आहे.

लोकसंख्येचा प्रश्न–

आज भारताची लोकसंख्या ६० कोटीच्या दरम्यान जाऊन पोहोचली आहे. लोकसंख्या गुणाकाराने तर उत्पादन बेरजेच्या पद्धतीने वाढत आहे, ही लोकसंख्या दर्जाच्या दृष्टीने विचार केल्यास कनिष्ठ दर्जाची आहे. ती श्रेष्ठ दर्जाची नाही त्यामुळे उत्पादनावर तिचा विपरीत परिणाम झालेला दिसून येतो. भारतात आज जी लोकसंख्या आहे त्यातील किती लोक कार्यक्षम आहेत? भारतात आज कित्येक लोक हे राष्ट्राला प्रगतीच्या रस्त्यावरून मागे खेचीत आहेत. ते राष्ट्राच्या प्रगतीच्या दृष्टीने विचार केल्यास कुचकामी ठरणारे असे आहेत. उदा. आज भारतात कित्येक लंगडे, पांगळे, आंधळे, रोगी, महारोगी, म्हातारे असे लोक आहेत ज्यांचा राष्ट्राला उपयोग नाही. उलट राष्ट्राच्या उत्पन्नातील काही भाग हे स्वाहा करताहेत. मग यांना ॲरीस्टॉटलने सांगितल्या प्रमाणे समुद्रात फेकून द्यावयाचे काय? तसे तर करता येणार नाही. आणि जर त्यांना जगवावयाचे असेल तर उत्पादन वाढवावे लागेल.

युध्दे–

भारतावर चीन आणि पाकिस्तान या देशांशी युध्दे खेळण्याची वेळ आली. आणि राष्ट्राच्या आर्थिक यंत्रणेवर प्रचंड बोजा पडला. त्यामुळे आज भारतात महागाईने उच्चांक गाठला आहे. त्यातच भर म्हणजे दरवर्षी कुठे ना कुठे पडणारा सुका किंवा ओला दुष्काळ यामुळे जीवनावश्यक वस्तुंचे भाव भडकले आहेत. या महागाईच्या राक्षसाला या युध्दामुळे आणि दुष्काळामुळे सरकारला अडविता आलेले नाही. विशेष म्हणजे आता असे वाटू लागले आहे की आपल्या देशात एखाद्या वस्तुचे जर एकदा भाव वाढले की ते पुन्हा कमीच होत नाहीत.

उत्पादन–

भारतातील कामगार वर्गाकडे आणि कर्मचारी वर्गाकडे पाहिले तर त्यांच्यात असंतोष निर्माण झाला आहे. वाढलेली महागाई आणि मिळणारे कमी वेतन यांचा कामगार आणि कर्मचारी यांना मेळ घालता येणे अशक्य झाले आहे. त्याच प्रमाणे त्यांच्या कामाच्या स्वरुपात त्यांना मिळणाऱ्या सरकारी किंवा खाजगी सुखसोयी, सवलती अतिशय अपुऱ्या पडू लागल्या आहेत. व त्यामुळे त्यांच्यात असंतोष निर्माण झाला आहे. त्यामुळे ते अधिक हक्कांची, जास्त वेतनाची, काम करण्याच्या मर्यादित वेळेची मागणी करू लागले आहेत. त्यासाठी ते संप, बंद, घेराव, टाळेबंदी, मोर्चे इत्यादी शस्त्रांचा वापर करताना दिसत आहेत. यामुळेही उत्पादनाचा वेग कमी जास्त होतो आहे.

सामाजिक विषमता–

भारत लोकशाही राष्ट्र असूनही अद्याप पर्यंत भारतात सामाजिक समता प्रस्थापित झालेली नाही. भारतात कायदेशीर रित्या समता प्रस्थापित झालेली आहे. परन्तु व्यवहारात अशी समता अद्याप पर्यंत बऱ्याच ठिकाणी दिसत नाही. कित्येक ठिकाणी

अजूनही हरिजनांवर अत्याचार होत आहेत हे आपण पाहतो. हरिजनांना अद्यापपर्यंत सामाजिक समता आणि न्याय मिळालेला नाही व याचाच परिणाम म्हणून दलीत पॅन्थर सारख्या संघटना त्यांच्यात निर्माण होत आहेत.

राष्ट्रीय एकात्मतेची गरज–

तसेच स्वातंत्र्य मिळून २५ वर्षे पूर्ण होऊन गेली तरी अद्याप पर्यंत जनतेच्या मनात राष्ट्रीय एकात्मतेचा अभाव आहे. आज जरी म्हटले जाते की आम्ही राष्ट्रीय आहोत, राष्ट्राचा प्रश्न, म्हणजे साऱ्या जनतेचा प्रश्न, तरी व्यवहारात मात्र तसे दिसत नाही. युध्द प्रसंगी देखील आपल्या नेत्यांना जनतेला जागे करावे लागते. त्यांना प्रसंगाचे महत्त्व पटवून द्यावे लागते. तेव्हा लोक एकत्र येतात. पण हीच जनता राष्ट्राच्या इतर प्रश्नांना मात्र तशी साथ देत नाही उदा. अन्नधान्य प्रश्न बचत योजना इत्यादींना साथ देत नाही. इतकेच नव्हे तर राष्ट्रपतींनी संप किंवा बंद पाळू नका असे आवाहन केले तर तेही पाळीत नाहीत. त्यामुळे राष्ट्रीय भावनेचा फार मोठ्याप्रमाणात प्रसार करणे, ती जनतेच्या मनात रुजविणे आवश्यक होऊन बसले आहे.

या सर्व समस्या पहाता भारताचे भवितव्य काय असेल याबद्दल शंका वाटू लागली आहे. भारतातील सर्वसामान्य जनता इतकी कटाळली आहे की लोकशाही पेक्षा एखाद्या नीतीमान हुकुमशहाची राजवट भारतावर असावी असे लोकांना वाटू लागले आहे. भारतीय लोकशाहीच्या भवितव्याच्या दृष्टीने ही गोष्ट भयसूचक तर नाही ना?

बारामती हार्डवेअर स्टोअर्स

बारामती - जि. पुणे

फर्म ३८९

ऑफिस २३२

फोन : निवास २६२

अधिकृत विक्रेते

१) दि असोसिएटेड सिमेंट कं. लि, मुंबई
२) दि नॅचरल गॅस कं. प्रा. लि. पुणे
एसो गॅस सब एजंट
३) सगा विडेल इंजिनिअर्स प्रा. लि. मुंबई
४) जे. ब्रेसवेल प्रायव्हेट लि., मुंबई
५) स्ट्रीप्लेक्स् इडस्ट्रीज प्रा. लि. न्यू दिल्ली
६) लेकमेक इंजिनियरिंग कार्पोरेशन, पुणे
७) रूपा इंजिनियरिंग कार्पोरेशन, कोल्हापूर
८) अमेरिकन स्प्रिंग ॲण्ड प्रेसिंग वर्क्स प्रा. लि. मुंबई
९) रामु फाऊंड्री, कोईमतुर
१०) क्रॉमटन् ग्रीव्हज लि., पुणे
११) बजाज इलेक्ट्रीकल्स लि., मुंबई
१२) ओरिएंट फॅन्स
१३) क्रिश– टी. व्ही.
१४) बाटलीबॉय ॲण्ड कंपनी प्रायव्हेट लिमिटेड.

होज पाईपस्, रबर बेल्टींग, मशिन टुल्स, ऑईल इंजिन स्पेअर्स, पुलीज, ऑईल पेंटस्
इलेक्ट्रीक फिटींग ॲण्ड ऑटो डिलर्स

M/s. Oswal Fertiliser Corporation

Fertiliser Merchant and Commission Agent.

Post Box No. 80, **BARAMATI** (Dist. Poona)

345

मे. ओसवाल फर्टिलायझर कॉर्पोरेशन

ओसवाल ब्रँड मिश्रखताचे उत्पादक व कमिशन एजंट

पो. बॉ. नं. ८०, **बारामती** (जि. पुणे)

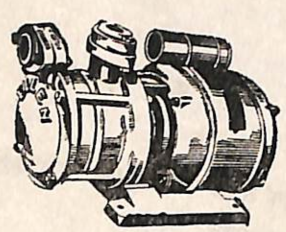

दुकान ३७९
घरी ५५३

मे. ए. के. फखरुद्दीन

जनरल हार्डवेअर मर्चन्ट

बारामती

अधिकृत विक्रेते –

१) इंडिया सिमेंटस् लि मद्रास फॉर शंकर सिमेंट
२) गुडइयर इंडिया लि मुंबई फॉर बेल्टस् अँड होजपाईप्स
३) जॉन बेकर अँड सन्स मुंबई फॉर स्टील फाईल्स
४) न्यू इंडिया इलेक्ट्रिक कार्पोरेशन मुंबई फॉर इलेक्ट्रिक मोटर्स

QUALITY IS OUR CREED

मे. रंगीलदास नारायणदास

बारामती – जि. पुणे

पो. बॉ. नं. ३४

अधिकृत एजंट–

ज्योती लि. बरोडा–युनिबिल्ट पम्प्स, ज्योति कॅलार इमॅन लि. बरोडा.
इलेक्ट्रिक मोटर्स. स्टार्टर्स, डिस्टिब्यूशन बोर्डस्, रॅलि फॅन लि.–टेबल व पॅडस्टल फॅन्स.

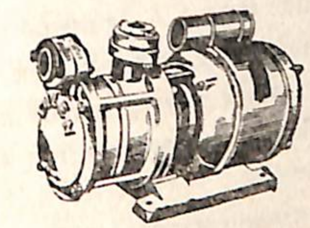

वितरक–

सिल्हानिया अँड लक्ष्मणजी, न्यू दिल्ली, फ्ल्यूरोसेंट ट्यूबा, लॅम्पस वगैरे
सोलापूर जिल्हा, उस्मानाबाद, बारामती व फलटण विभागाकरिता

卐

आमच्याकडे–

इलेक्ट्रिक मोटर्स, स्टार्टर्स, मेन स्विचेस, युनिबिल्ट पंप्स, टेबल फॅन्स, इलेक्ट्रिक इस्त्र्या,
गॅस, लाईटर्स, इलेक्ट्रिक फिटिंग मटेरियल, बॉल बेअरिंग्ज, इले. ट्यूब्ज व बल्ब वगैरे

हजर स्टॉकमधून मिळेल.

: आमचे ग्रंथालय :

सुसज्ज व समृद्ध ग्रंथालय म्हणजे विद्यालयाचा आत्माच, याची जाणीव आम्ही ठेवली आहे. म्हणूनच ज्ञानार्जनास उत्सुक असलेल्या प्रत्येक विद्यार्थी मित्रांसाठी ग्रंथालयीन सेवा अधिकाधिक करून देण्यासाठी आम्ही सदैव प्रयत्नशील आहोत.

ग्रंथ – वाढते वर्ग व अभ्यासक्रम यानुसार या शैक्षणिक वर्षात ३१ डिसेंबर १९७३ पर्यंत रुपये २८१८७–६८ किमतीच्या २२८० ग्रंथांची भर आम्ही ग्रंथालयात टाकली आहे हे उल्लेखनीय आहे. गतवर्षी असलेली १५१८० ही ग्रंथसंख्या आतां १७४६० पर्यंत झाली आहे.

अभ्यासिका :-- जे गरीब विद्यार्थी ग्रंथ विकत घेऊन अभ्यास करू शकत नाहीत, अशा गरजू विद्यार्थ्यांसाठी मूळ इमारतीच्या तीन हॉलमध्ये अभ्यासिकेची व्यवस्था केली आहे. अभ्यासिकेत जवळ जवळ ३०० विद्यार्थ्यांची बसण्याची सोय केली आहे. अभ्यासिका सायंकाळी ५-३० ते रात्री १२-३० पर्यंत उघडी असते. या अभ्यासिकेचा फायदा भरपूर विद्यार्थी घेतात.

पुस्तक निधी :-- विद्यार्थ्यांना अभ्यासासाठी जशी अभ्यासाची सोय करून दिली आहे तशीच गरजू आणि गरीब विद्यार्थ्यांना आवश्यक अशी पाठ्यपुस्तके विनामूल्य वर्षभर घरी वापरण्यासाठी देण्यात आली आहेत. त्याचप्रमाणें यु. जी. सी. बुकबँक, कॉलेज बुकबँक, पंचायत समिती ग्रँट, मित्र-मंडळ बारामती व लायन्स क्लब बारामती या योजनांची पुस्तकेदेखील वर्षभर वापरण्यात देण्यात येतात. यावर्षी १०८७ पाठ्यपुस्तके ४०७ गरजू विद्यार्थ्यांना दिली आहेत.

नियतकालिके :-- आमच्या महाविद्यालयात एकूण २०० नियतकालिके येतात. त्यातील १३६ नियतकालिके आम्ही विकत घेतो त्यास्तव दरवर्षी आम्ही अदाजे ३००० रुपये खर्च करतो. ६४ नियतकालिके आम्हास भेटीदाखल येतात. विद्यार्थी व प्राध्यापक यांना वाचण्यासाठी स्वतंत्र व उत्तम व्यवस्था केली आहे.

वर्तमानपत्रे :-- जगातील घडामोडींची विद्यार्थ्यांना दखल घेता यावी म्हणून दैनदिन १० वर्तमानपत्रे ठेवण्याची देखील स्वतंत्र व्यवस्था करण्यात आली आहे.

मदत .-- महाविद्यालयातील बुकबँकेत अधिक पुस्तकांची भर टाकता यावी. म्हणून पंचायत समिती बारामती व मित्रमंडळ बारामती यांचेकडून आम्हांस अनुक्रमे २००० रु. आणि १०१४ रु मिळाले. त्याबद्दल आम्ही मान्यवर सभासदांचे अत्यंत आभारी आहोत

पुणे विद्यापीठाने आम्हाला युनिव्हर्सिटी लायब्ररी ग्रंट २२८१ रु. देऊन मदत केली आहे. याशिवाय Cosip योजनेखाली ४ पुस्तके दिली आहेत.

यु. एस. एस. लायब्ररी मुंबई. फोरम ऑफ फ्री इंटर प्राइज, ए. डी. श्रॉफ मेमोरियल, नारायण पब्लीशर्स, फडके बुकसेलर्स, सेंटो केंद्रीय निर्देशालय, शिक्षण आणि समाज कल्याण, भारत सरकार यु. जी. सी. ग्रँट कमिशन, माहिती व जनसपर्क महाराष्ट्र शासन मुंबई, पुणे विद्यापीठ, प्रा. डी. जी. पराडपांडे, शिक्षण मंत्रालय महाराष्ट्र सरकार, **श्री. राजाराम कुतवळ गुरूजी, श्री. के. आर.** कुतवळ, श्री. व्ही. वाय. साळुंखे, श्री. व्ही. एस. रानडे यांचेकडून आम्हास ग्रथरूपाने मदत मिळाली आम्ही त्यांचे ऋणी आहोत.

प्रदर्शन :-- पॉप्युलर बुक डेपो व बॉम्बे बुक डेपो मुंबई यांनी दिनांक २७।९।७३ ते २९।९।७३ पर्यन्त तीन दिवसांचे पुस्तकांचे प्रदर्शन भरविले होते.

संकल्प :-- विद्यार्थ्यांना सुलभ व सुखद अभ्यास करता यावा म्हणून महाविद्यालयाने स्वतंत्र ग्रंथालयाच्या इमारतीचा संकल्प हाती घेतला आहे.

मान्यवरांच्या भेटी :-- प्राचार्य डॉ. नाईक प्रा. सौ. सुशीला आठवले, श्री. एस. एम. जोशी, प्रा. अनुराधा पोतदार, प्रा. आर. डी. प्रधान, प्रा. एन. एस. इनामदार, इंजिनियर लोढा साहेब प्रभृतींनी ग्रंथालयास भेट देऊन ग्रंथालयाच्या कारभाराबद्दल व व्यवस्थेबद्दल मुक्त कंठानें प्रशंसा केली. आम्ही त्यांचे सदैव ऋणी आहोत.

ग्रामीण भागातील विद्यार्थी–विद्यार्थिनीचा विकास व्हावा. ज्ञानापासून ते वंचित राहू नयेत म्हणून सतत दिशा दाखविणारे प्राचार्य, विद्यार्थी वर्गाला सतत सहकार्य करणारे प्राध्यापक व तत्पर कर्मचारी आणि महाविद्यालयातील विद्यार्थी–विद्यार्थिनी यांचे मौलिक सहकार्य लाभले. याचा खास उल्लेख करावा लागेल.

प्रा. एस्. आर. नवाथे
प्रा. एस्. जी. बोंद्रे
ग्रंथालय प्रमुख

श्री. सुरेशकुमार एन. पाटील
B.Sc.(Hons.) B. Lib. Sc.
ग्रंथपाल

: वसतिगृह :

महाविद्यालयीन जीवनांत वसतिगृहास फार महत्त्व प्राप्त झालेले आहे. व दिवसेंदिवस वाढत चालले आहे. वसतिगृह म्हणजे फक्त राहण्याची व जेवण्याची सोय केलेली आहे असे ठिकाण नसून वसतिगृह ही सुद्धा एक शिक्षणसंस्थाच आहे. येथे व्यक्तिमत्वाच्या सर्व गुणांचा उत्कर्ष साधला जातो. नवा व एकजिनसी समाज तयार करण्याचे एक सामाजिक कार्य वसतिगृहातून पार पाडले जाते. वसतिगृहामध्ये निरनिराळ्या जातीतील, पंथातील व धर्मातील अनेक विद्यार्थी रहात असतात. त्यांच्यामध्ये आचार-विचारांची देवाण घेवाण होते. सहजीवन व सहशिक्षण ह्यामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये एकतेची भावना निर्माण होते.

आमच्या महाविद्यालयाची स्वतंत्र वसतिगृहाची इमारत हवेशीर व मोकळ्या वातावरणात असल्यामुळे आरोग्याच्या दृष्टीने फारच योग्य आहे. वसतिगृहाची इमारत अतिशय टुमदार व सर्व सोयीनीयुक्त आहे. अहवालवर्षी नव्या वसतीगृहात पहिल्या सत्रात ८४ व दुसऱ्या सत्रात ८१ विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आला. आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या व जास्तीत जास्त गरीब विद्यार्थ्यांना अल्प खर्चात जुन्या वसतीगृहात १५ विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आला.

दरवर्षी प्रमाणे यदा वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांची सभा पहिल्या सत्रात प्राचार्यांच्या अध्यक्षतेखाली घेण्यात आली. त्यावेळी विद्यार्थ्यांनी वसतिगृहासबंधी अनेक सूचना मांडल्या. त्यानंतर प्राचार्यांनी विद्यार्थ्यांना बहुमोल मार्गदर्शन केले.

आमच्या वसतिगृहात राहणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी व विद्यार्थिनींनी गतवर्षी विद्यापीठ परीक्षेत ९८ टक्के निकाल लावून उज्वल यश संपादन केले आहे. हे येथे नमूद करतांना आनंद होतो. आमच्या वसतीगृहातील विद्यार्थ्यांना अध्ययनाप्रमाणेच आंतर महाविद्यालयीन व आंतरविभागीय सामन्यामध्ये भाग घेऊन नैपुण्य मिळविले आहे.

दि १७ फेब्रुवारी १९७४ रोजी वसतिगृह दिन मोठ्या प्रमाणांत व उत्साहात साजरा करण्यात आला. वसतिगृहदिन समारंभास प्रमुख पाहुणे मेजर एन्. एस्. भंडारी हे होते. पारितोषिक वितरण सौ. भंडारी यांच्या हस्ते झाले कु. विजया नाईक व श्री. सुधीर मठ यांना वसतिगृहातील उत्तम विद्यार्थी म्हणून पारितोषिके देण्यात आली. सकाळी फनफेअर, सामुदायिक भोजन, सायंकाळी फनीगेमस् व रात्री विविध करमणूक व दुसऱ्या दिवशी सिनेमा, अशा अनेक विविध कार्यक्रमांनी वसतिगृह दिन भरलेला होता. कोणत्या ना कोणत्या तरी लहान मोठ्या प्रमाणात भाग घेऊन आपल्यातील गुणांचे प्रदर्शन करण्यात वसतिगृहातील विद्यार्थी व विद्यार्थिनीत जणू अहमहिकाच लागली होती.

आमच्या कॉलेजचे प्राचार्य. प्राध्यापक यांनी वेळोवेळी आस्थेने लक्ष घालून मार्गदर्शन केले त्याबद्दल त्यांचे आभारी आहोत. विद्यार्थी व विद्यार्थिनींनी उत्कृष्ट सहकार्य दिले याबद्दल त्यांचेदेखील आभारी आहोत

प्रा. कु. सुरेखा घाटे
सहाय्यक

श्री. अशोक मेहेर
सहाय्यक

श्री. सुरेशकुमार एन्. पाटील
वसतिगृह प्रमुख

With best compliments from

M/s H. M. HAVELIWALA

BARAMATI

युनायटेड होजिअरीचे अधिकृत विक्रेते
सॉक्स, हँकरचीप्स, ब्रेसियर्स यांचे
पायोनियर सेंटर

वर्धमान रेडिमेड स्टोअर्स

★

बारामती
(जि. पुणे)

मे. गालिंदे ब्रदर्स
बारामती

येथे लग्नकार्याकरिता
मंडप व लाऊडस्पीकर्स
योग्य दरात मिळतील

पत्ता
नाझ रेस्टॉरंट, बारामती

फोन ५१५

मे. विजय टायर्स

भिगवण चौक, बारामती (पुणे)

सर्व प्रकारच्या आणि साईजच्या टायर्स, ट्यूब्ज व अॅक्सेसरीज
मिळण्याचे बारामतीतील विश्वासार्ह एकमेव ठिकाण

पदव्युत्तर विभाग

आमच्या महाविद्यालयात पदव्युत्तर विभाग जून १९७० पासून सुरू करण्यात आला. एम्. ए. मराठी, एम्. कॉम्. आणि एम्. ए. अर्थशास्त्र–राज्यशास्त्र (सी. डी. ग्रुप) या विभागांच्या अध्यापनाची सोय करण्यात आली आहे

१९७३–७४ या शैक्षणिक वर्षात पदव्युत्तर विभागासाठी ११० विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. त्यामध्ये एम्. ए. मराठीसाठी ३७, एम्. ए. अर्थशास्त्र-राज्यशास्त्र यासाठी २४ व एम्. कॉम्. साठी ४९ या प्रमाणे विद्यार्थी संख्या होती. गतवर्षी एम्. ए. मराठी या वर्गाचा निकाल १०० टक्के लागला. कु. शालिनी पोतेकर ही विद्यार्थिनी महाविद्यालयात मराठी विभागात पहिली आली. एम्. कॉम्. ला श्री. डी. आर्. कवितके व एम्. ए. सी–डी ग्रुपमध्ये श्री. एन्. बी. भोमे यांनी द्वितीय श्रेणीत यश प्राप्त केले. एम्. कॉम्. चा निकाल ५६ टक्के व एम्. ए. सी–डी ग्रुपचा निकाल २५ टक्के लागला सर्व यशस्वी विद्यार्थ्यांचे आम्ही मनःपूर्वक अभिनंदन करतो.

पदव्युत्तर विभागातील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करण्यासाठी तज्ज्ञ, विद्वान व व्यासंगी प्राध्यापकांची व्याख्याने आयोजित करण्यात आली होती.

पुणे विद्यापीठ मराठी विभागाचे डॉ. मु. श्री. कानडे यांचे ‘मराठी कालिकभेद व मराठीवर झालेल्या अन्य भाषेचा परिणाम’ या विषयावर व्याख्यान झाले. त्याचप्रमाणे पुणे विद्यापीठ राज्यशास्त्र विभागाचे डॉ. एन् आर्. इनामदार व फर्ग्युसन कॉलेजमधील अर्थशास्त्र विभागाचे डॉ. ए. एस्. नाडकर्णी यांनी एम्. ए. (सी–डी ग्रुप) विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

विद्यापीठाच्या वतीने आलेल्या शिफारस मंडळाने महाविद्यालयाच्या ग्रंथालय विभागाची मुक्त कंठाने प्रशंसा केली.

पुणे विद्यापीठाने आमच्या महाविद्यालयाच्या पदव्युत्तर विभागासाठी १९७३–७४ या वर्षात रु २२८१ चे अनुदान दिले. तसेच विद्यापीठ अनुदान मंडळाने (यु जी. सी.) रु. ५००० चे अनुदान दिले. आम्ही त्याबद्दल पुणे विद्यापीठाचे व विद्यापीठ अनुदान मंडळाचे आभारी आहोत.

पदव्युत्तर विभागाची होणारी वाढ व विकास लक्षात घेता या विभागाला स्वतंत्र इमारत व ग्रंथालय यांची अत्यंत निकड आहे. यास्तव आम्ही विद्यापीठ अनुदान मंडळाकडे अनुदानाची मागणी केली आहे.

प्रा. एस् जी. बोंद्रे.
पदव्युत्तर विभाग प्रमुख

●●●

युरेनियमची देणगी

आजच्या या अणुयुगात
युरेनियम ही एक अलौकिक चीज
मानवाला गवसली आहे !
युरेनियमच्या अणुरेणूत असे एक
सर्जनशील सामर्थ्य लपलेले आहे की
भावी काळात
शक्तीचा तुटवडा म्हणून पडणार नाही.

' महाराष्ट्र बँकेची ' मासिक ठेव योजना
म्हणजे एका अर्थी युरेनियमच !

दरमहा नियमित व्याज एका बाजूला
मिळत राहणार आणि मूळ रक्कम
जशीच्या तशी सुरक्षित राहणार !

यासाठी अवघ्या १००० रुपयांच्या रकमेपासून
त्याच्या पटीत ठेव ठेवता येते व मुदतही
किमान २४ महिन्यांची असली तरी चालते.

अधिक माहितीसाठी आजच आमच्या शाखेस
भेट द्या.

बँक ऑफ महाराष्ट्र

हेड ऑफीस : ११७७, बुधवार पेठ, पुणे.- २

हार्दिक शुभेच्छा !

टेरिन, टेरिकॉट
पॅन्ट व मँनिला पिसेस
तसेच- फॅशनेबल साड्यांचे
प्रमुख केन्द्र

बारामती ट्रेडिंग कार्पोरेशन

छाजेड दुकान
मारवाड पेठ, बारामती

फोन नं. २२८

मे. बयाजी लक्ष्मण तिवाटणे

मेनरोड, बारामती (जि. पुणे)

तांबा, पितळ, अॅल्युमिनियम व
स्टेनलेस स्टीलचे व्यापारी

आमचेकडे खात्रीशीर व योग्य भावात
माल मिळेल.

शा. दलीचंद सुरजमल सराफ

मेन रोड, बारामती.

चांदी, रुपे व जर्मन सिल्वरच्या
तयार मालाचे होलसेल व्यापारी

With best compliments from–

Archem Laboratories

Suppliers of fine laboratory chemicals and
Dealers in all kinds of scientinfic requisites
1558, ' Uday kiran, ' Chimanbag Dongre's bldg.
Poona– 411030 (India)

At all stages of Education

You can use with full advantage the
QUALITY SLATED ROLL UP BLACK BOARDS

Specially manufactured by the 'Megh Slate Factory Pvt. Ltd.'
Baramati [Dist. Poona] for the following reasons :–

1) They are handy, portable and hangable anywhere
2) They are writable with chalk and erasable with dusters.
3) They are coated with a special scientific colour which makes their surface non–glossy.
4) They are fitted with strong wooden rollers at the top & the bottom
5) They can serve as indicators, Announcers, Reporters, Recorders, Supplimenters and, what not ?

Megh Slate Factory Private Limited
Post Box No. 24
BARAMATI (Poona) India

With best compliments from :-

RAMSON BROTHERS

Shivaji Road KOLHAPUR.

फोन नं. २८३

घोलप ऑटोमोबाईल्स

आमचेकडे सर्व प्रकारचे ट्रॅक्टर्स, ट्रक्स, जीप्स, मोटारकार्स आणि मोटार सायकल्सचे गॅरन्टेड स्पेअर पार्टस् आणि एक्साईड कंपनीच्या सर्व मोटार बॅटरीज खात्रीशीर मिळतील.

घोलप ऑटो गॅरेज

बारामती (पुणे)

फोन नं. ५१९

आमचेकडे सर्व प्रकारचे ट्रॅक्टर्स, ॲम्बॅसिडर, जीप, फियाट आणि ट्रॅक्टर्सचे रिपेअरिंग काम खात्रीशीर व वक्तशीर केले जाईल.

खेळाच्या मैदानावर

वाय्. आर्. दामोदरे

बी. एल्. शिंदे
नगर ग्रुप कुस्तीमध्ये दुसरा क्रमांक
(५७ किलोखाली)

नगर विभाग– शरीरसौष्ठव– दुसरा क्रमांक
गोळा फेक – दुसरा क्रमांक
हातोडा फेक– दुसरा क्रमांक

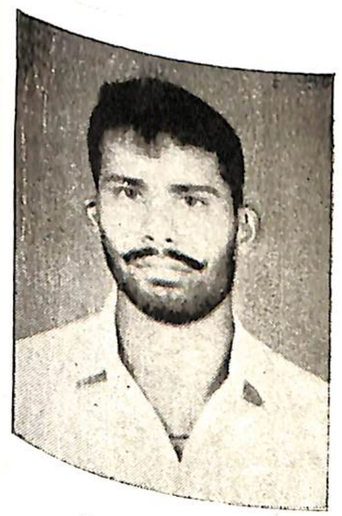

एस्. एम्. जमदाडे
नगर ग्रुप कुस्तीमध्ये तिसरा क्रमांक
(६३ किलोखाली)

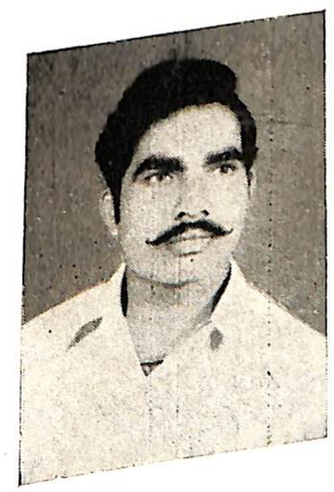

← व्ही. एम्. भोसले
नगर ग्रुपमध्ये कुस्तीमध्ये तिसरा क्रमांक
(७० किलोखाली)

खेळाच्या मैदानावर

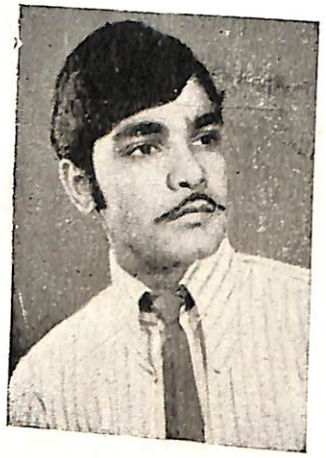

एस्. बी. इंगवले
नगर विभागातर्फे खो-खो साठी निवड

एन्. एस् निकम
नगर विभागातर्फे खो-खो साठी निवड

व्ही. टी. जाधव
नगर विभागातर्फे कबड्डी साठी निवड

बी जी. भोसले →

नगर विभाग भालाफेक– प्रथम
नगर विभाग गोळाफेक– दुसरा
आंतरविभागीय स्पर्धा– हातोडा
फेक व भालाफेक मध्ये– दुसरा
नगर विभाग- कुस्ती क्रमांक तिसरा
[७८ किलो खाली]

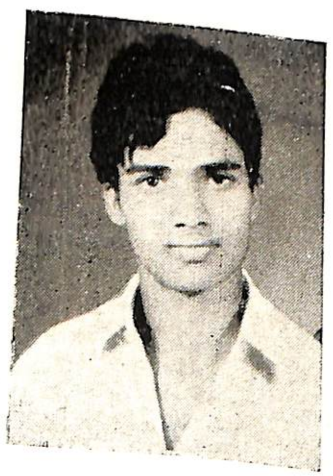

बी. आर शिंदे
नगर विभाग– १५०० मी. मध्ये
दुसरा क्रमांक

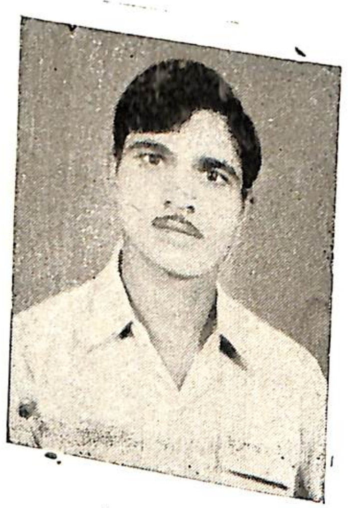

वी. डी. गवळी
नगर विभाग ४०० मी. व ८००
मी. मध्ये दुसरा क्रमांक १५००
मी. मध्ये तिसरा क्रमांक

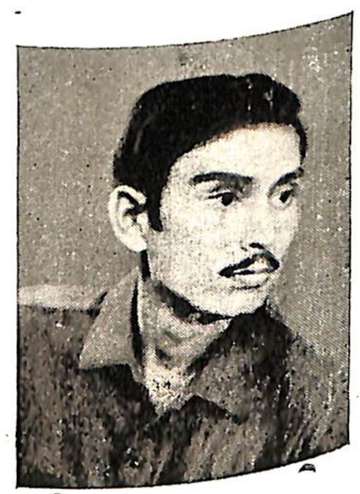

पी. शहा
नगर विभागातर्फे क्रिकेटसाठी
निवड

खेळाच्या मैदानावर

(नगर ग्रुपतर्फे विविध खेळात निवड)

कु. रेखा लोंढे
कबड्डी, खो-खो [कप्तान] व्हॉलीबॉल,
नगर विभाग – उंच उडी व १०० मि.
धावणे २ रा क्रमांक

कु. विजया प्रभुणे
नगर विभाग खो-खो कप्तान

कु. रेखा पेंढारकर
खो-खो

कु. वासंती जाधव →

पुणे विद्यापीठ
कबड्डी संघात निवड

कु. संध्या उपाध्ये
खो-खो, नगर विभाग २०० व ४०० मी.
मध्ये ३ रा क्रमांक

कु. उज्वला हिरेमठ
खो-खो

कु. प्रफुल्ल पवार
कबड्डी व व्हॉलीबॉल

खेळाच्या मैदानावर

१९७३-७४ नगर विभाग आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धा

– विजयी संघ (मुली) –

卐 व्हॉलीबॉल 卐

卐 खोखो 卐

खेळाच्या मैदानावर

का ही क्ष ण चि त्रे

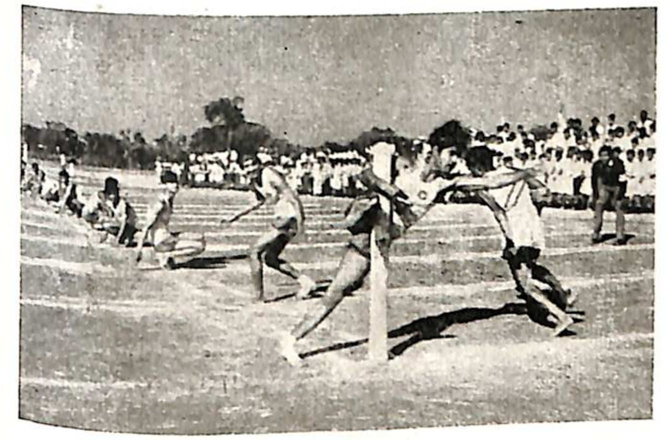

खो-खो

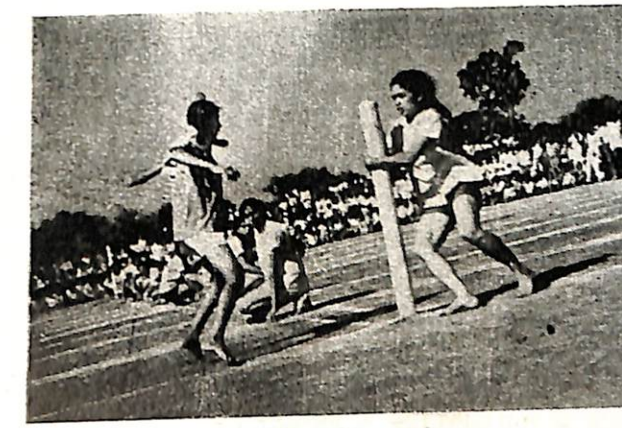

खो-खो

मानवंदना

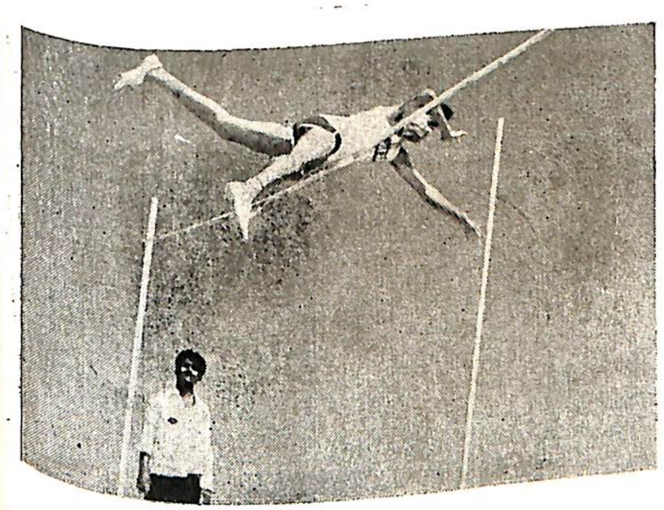

पोल व्हॉल्ट

उंच उडी

खेळाच्या मैदानावर

कु. रोहिणी जोशी
नगर विभाग–व्हॉलीबॉलसाठी निवड

कु. मंजुषा शहा
नगर विभाग–व्हॉलीबॉलसाठी निवड

कु. रजनी पवार
नगर विभाग–हॉलीबॉलसाठी निवड

एम्. एस्. सरोदे
नगरग्रुप १००००मी. धावणे३रा क्रमांक

कु. शकुंतला पेठे
नगरविभाग हॉलीबॉलसाठी निवड

एल् एन्. रकटे
नगरविभाग पोलव्हॉल्टमध्ये ३ रा क्रमांक

←नगरविभाग रिले संघ

खेळाच्या मैदानावर

आंतर महाविद्यालयीन खो-खो व मैदानी स्पर्धा

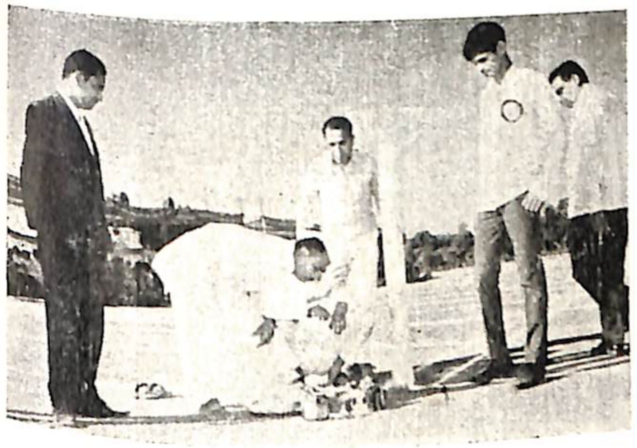

उद्घाटन– श्री. श्रीपालशेठ मुथा उपाध्यक्ष, बारामती नगरपरिषद

भालाफेक– विजयी स्पर्धक

१) बी. जी. भोसले (तुळजाराम चतुरचंद कॉलेज. बारामती)
२) श्री. एल्. एन्. भाबड (संगमनेर)
३) श्री. सुरजितसिंग (अहमदनगर कॉलेज)

पारितोषिक वितरण– प्राचार्य शिवाजीराव भोसले

आंतर विभागीय खो-खो स्पर्धा

पुणे विभाग (मुले-मुली) डॉ. जेजुरीकर ट्राफी स्वीकारतांना प्रमुख पाहुणे श्री. विनोदकुमार गुजर. अध्यक्ष, बारामती नगरपरिषद

एन्. सी. सी.

मा. प्राचार्य व कंपनी कमांडर यांच्या समवेत स्थल सेनेत १९७३ मे–जून मध्ये २१ दिवसांचे शिक्षण पूर्ण केलेले एन्. सी. सी. मधील विद्यार्थी

एन्. एस्. एस्.

सुधीर मठ

कु. सरोज देशपांडे

एन्. के खटके

कु. शालिनी बंडगर

चिंतामणि ए. एस्.

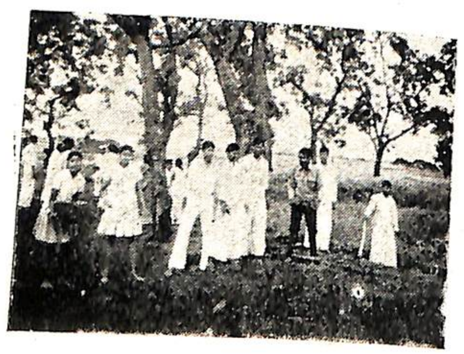

श्रमदान

रिमांड होम मधील भाऊबीज

एन्. सी. सी.

कॅडेट सिनिअर अंडर ऑफिसर ❋ कॅडेट ज्युनिअर अंडर ऑफिसर ❋ कंपनी सार्जंट मेजर

गवळी बी. डी.

स्वामी एम्. एम्.

निकम एन्. एस्.

गलांडे ए. बी.

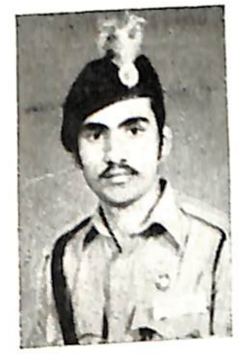

सिकिलकर इ. जी.

★

मा. प्राचार्य व कंपनी कमांडर यांचे समवेत एन् सी सी. मधील सर्व रँक होल्डर्स

विविध कार्यक्रम

दि. १० फेब्रुवारी १९७४– पुणे विद्यापीठ रौप्य महोत्सव

डॉ. ना. र. इनामदार

हॉस्टेल–डे

प्रमुख पाहुणे– मेजर भंडारी व सौ. भंडारी

हरीजन सप्ताहानिमित्त सहभोजन

कविवर्य भा. रा. तांबे जन्मशताब्दी–

डॉ. अनुराधा पोतदार

दे. भ. रत्न.प्पा कुंभार
अध्यक्ष, महाराष्ट्र स्टेट को–ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग
फेडरेशन लि. मुंबई–
यांनी आमच्या संस्थेस अकरा हजार एक [रु. ११,००१]
ची देणगी दिली.

दे. भ. श्री. रत्नाप्पा कुंभार

विद्याप्रतिष्ठानच्या वतीने बांधल्या जाणाऱ्या विद्यार्थी–विद्यार्थिनींच्या वसतिगृहाचे भूमिपूजन–

भूमिपूजन करताना ना. शरद्चंद्र पवार व सौ. प्रतिभाताई पवार

प्रजासत्ताक दिनी प्राचार्य डॉ. गोधा एन्. सी. सी. कॅडेट्सची पाहणी करताना

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ १९७३-७४

प्रा. बी. बी. पाटील
प्राचार्य शिवाजीराव भोसले
यांचे स्वागत करताना

कु. वासंती जाधव पुणे विद्यापीठाच्या अजिंक्य कबड्डी संघात (कानपूर) निवड

जनरल सेक्रेटरी श्री. नंदकुमार निकम
आभार प्रदर्शन करताना

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ १९७३-७४

श्री. व्ही. आर्. नाईक
पी. डी. कॉमर्स
प्रथम वर्ग

कु. आशा भालेराव
एफ्. वाय्. कॉमर्स

श्री. एच्. एस्. तांबे
टी. वाय्. बी. एस्सी.
विशेष प्रावीण्यासह प्रथम वर्ग

पुणे विद्यापीठाच्या १९७३ च्या मार्च-एप्रिल मधील पदवीपूर्व साहित्य, वाणिज्य आणि विज्ञान या वर्गात प्रथमश्रेणी प्राप्त केलेले आमचे विद्यार्थी

खुर्चीवर (डावीकडून) कु. नंदा बणजवाडे, कु जयश्री दोशी, व्ही. आर्. नाईक, प्राचार्य डॉ. गोधा, पी. बी. दुरुगकर, एम्. एन्. गणपुले, कु. सुनीला टाकसाळे.

रांग १ – (डावीकडून) ए. एम् मुल्ला, थेटे पी. एस्, जाधव ए. व्ही, नाळे आर्. के, पी. के. जोशी, ए. पी. काळोखे.

रांग २ – (डावीकडून) बी. बी. तावरे, भोंग बी. पी., शेंडे के. बी, टकले एम्. वाय्, आरेकर जे. एम्.

अनुपस्थित विद्यार्थी–

कु. निर्मला गोवंडे, कु. नीला शहा, कु. उज्ज्वला खरात, राठी एस्. आर्, कलंत्रे डी. डी, कदम एल्. के. वणवे व्ही. एस्, देशपांडे पी. डब्ल्यू.

हिंदी विभाग

'मानस चतुःशताब्दी'के अवसरपर–

रामचरित मानस मानव जीवन का महाकाव्य है। इसके द्वारा गोस्वामीजी ने हमारी आध्यात्मिक और भौतिक समस्याओं को सुलझानेका प्रयत्न किया है। राम, सीता, भरत, दशरथ, कौशल्या, लक्ष्मण, हनुमान आदि के त्याग, प्रेम, सेवा और कर्तव्य-पूर्ण चरित्र हमारे ईर्ष्या द्वेष, वैर-संघर्ष से जर्जरित समाज के लिए अमृतमयी नवीन जीवन-दायिनी औषधि हैं। तुलसी ने मानस की रचना अपने युग की आध्यात्मिक समस्या का समाधान करने के लिए की थी। वह यह है कि ईश्वर साकार है या निराकार ? तुलसी ने यह सिद्ध कर के दिखा दिया कि यह तर्क का विषय नहीं, अनुभव और विश्वास का विषय है। वह निराकार, निर्विकार होते हुए सगुण और साकार भी है। अपने विश्वास और आस्था के बलपर हम उसे इस रूप में अनुभव कर सकते हैं। मनुष्य-जीवन का प्रमुख ध्येय उसीका साक्षात्कार करना है और इसका सुगम उपाय है भक्ति। तुलसी द्वारा प्रस्तुत, यह हमारी आध्यात्मिक समस्या का हल है।

– 'तुलसी रसायन' से

साहित्य-कला की कुछ ऐसी सुष्ठु प्रभावशाली और सुंदर विशेषताएँ हैं जो जीवन के स्थूल यथार्थ से मेल नहीं खातीं। साहित्य में राम और कृष्ण चिरसुंदर अंकित किये जाते हैं, कलाओं में उन के चित्र भी वैसे ही मिलते हैं, पर जीवन में तो वे वैसे नहीं रहे होंगे। साहित्य की अतिशयोक्तियाँ इंद्रधनुष-सी जीवन में स्थूल, अकाल्पनिक, रूखे अस्तित्व को मनोरम बना देती हैं। साहित्य में स्थूल मनुष्य का जीवन ही नहीं, जीवन की वे कामनाएँ जो अनंत जीवन में भी पूरी नहीं हो सकतीं, निहित रहती हैं। जीवन यदि मनुष्यता की अभिव्यक्ति है तो साहित्य में उस अभिव्यक्ति की आशा उत्कंठा भी सम्मिलित है। जीवन यदि संपूर्णता से रहित है तो साहित्य उसके सहित है। तभी तो उसका नाम साहित्य है। तभी तो साहित्य जीवन से अधिक महत्त्वपूर्ण बन गया है।

–आचार्य नंददुलारे वाजपेयी

काव्यपुष्प

बडे होकर ये आखिर क्या बनेंगे ?

ये आवारा, गरीब और ख्वार बच्चे
ये नंगे, भूखे और बीमार बच्चे

ये लावारिस हैं माँ और बापके होते
ये फिरते हैं सरे बाजार रोते
जो वारिस हैं वे ही नजरें चुराये
ये फिर माता पिता किसे बनाये ?

है फुटपाथों की रौनक इनके दमसे
मिट जाते हैं ये दुनियाके गमसे
न इनको परवरिशका कोई सामाँ
न इनको मुंह लगाये कोई इन्साँ

सडे फल ये कहीं खाते मिलेंगे
कहीं यह हाथ फैलाते मिलेंगे
किसी दिलमें नहीं है इनकी इज्जत
हर एकका इनको सूरतसे है नफरत

जहालत इनकी घुट्टी में पडी है
शराफत दूर इनसे हो चुकी है
ये दुनिया भरकी नजरोंमें कमीने
मुसीबत इनपे है बारहों महीने

यूंही कबतक यह नाकारा रहेंगे
बडे होकर ये आखिर क्या बनेंगे ?
इन्हें इस हालतमें किसने किया है ?
दोष इनका नहीं है, समाजका है।

– सलीम मोमीन
एम्. कॉम. पार्ट २

भगवान

हे अजनबी - - - कहाँ हो तुम
तूने दिया - - - सभी को दम
तेरी नाटच शालाके रंगमंच में खेलते हैं हम
खिलाडी हैं हम - - -

युग युग से ये चाल चली है
ऊंचे नीचे पराये - - -
एक को एक लूट के खाये
आगे कुछ न पाये - - -
ऐसी दुनियाको बनाके कहाँ हो बैठे तुम?

कठपुतली का सूत्र धार तू
कैसे चला तेरा खेल - - - ?
सकल चराचर सृष्टि करके तू
कैसे बनाया यह जाल - - -

जिंदगी के सागरमें सफलता कैसे पायेंगे हम
खिलाडी हैं हम - - -

नायक एस्. ए.
एम्. कॉम. पार्ट २

स्वस्त व लेटेस्ट फॅशनच्या कपड्यांचे माहेरघर

सो
सो ना ली
ली

सहकारी फर्म–
धनराज गुलाबचंद गुगळे
बारामती
फोन ३६३

बारामती भागातील जनतेसाठी जेवणाची
उत्तम व्यवस्था असलेले एकच ठिकाण

पूना आदर्श
भोजनालय
स्टेशन रोड, बारामती

- मासिक जेवणाची कुपन्सची सोय
- ऑर्डरप्रमाणे समारंभासाठी जेवणाची सर्व व्यवस्था केली जाईल.

TIME PASSES..QUALITY REMAINS

M/s. Tuljaram Chaturchand Shah

Baramati
Dist. Poona
Phone 330

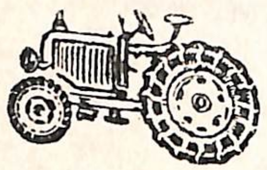

Phaltan
Dist. Satara
Phone 219

Tractor Division
1180, Shivajinagar
Dnyaneshwar Paduka Chowk
POONA-5

FOR QUALITY
KIRLOSKAR
PHILIPS

गोस्वामी तुलसीदासकी रामभक्ति–

विलास बी. जाधव
टी. वाय्. बी. ए.

तुलसीदासकी रचनाके पीछे एकही प्रेरक शक्ति 'भक्ति' थी; इतनाही नहीं बल्कि भक्ति– काल (वि. सं. १४०० से १७००) की सभी रच– नाओंके पीछे यही शक्ति थी। देशमें मुस्लिम साम्राज्य पूर्णतया प्रस्थापित हो जानेपर देशका ध्यान अपने पुरुषार्थ और बलसे हटकर भगवानकी शक्ति और दया दाक्षिण्य की ओर गया। हम शासित थे और मुस्लीम शासक,। ऐसी अवस्थामें देशका वह नैराश्य काल था जिसमें भगवानके सिवा और कोई सहारा दिखाई नहीं देता था। हार की भावनाको भूलनेके लिए क्या इतनी बडी संख्यामें होते हुए भी दासतामें रहने का दुख भूलनेके लिए ईश्वर भक्ति की ओर लोग मुड गये थे। 'भक्तिका इस कालमें जो आंदोलन हुआ वैसा आंदोलन किसी भी कालमें नहीं हुआ' इस प्रकार अब्राहम गियर्सन ने कहा है।

उस समय भक्तिकी अलग अलग शाखाएं थीं। सगुण मार्गी शाखामें १) राममार्गी और २) कृष्णमार्गी शाखाएँ थीं। हर एक शाखाकी भक्तिभावनामें फर्क दिखाई देता है। तुलसी की भक्ति सेव्य सेवक भावकी है। आप राम को मालिक और अपने आपको सेवक मानते थे। तुलसीदासने अपनी रचना द्वारा रामकी जो प्रतिष्ठापना की है वह निश्चयही महान् है। आपके मानस से रामचरितकी जो शील–शक्ति सौंदर्यमयी धारा निकली, उसने जीवनकी प्रत्येक स्थितिके भीतर पहुंचकर भगवानके स्वरूपका प्रतिबिंब झलका दिया। रामचरित की इसी जीवन व्यापकताने तुलसी की वाणी को राजा, रंक, धनी, द्रविड, मूर्ख, पंडित सबके हृदय और कंठमें हमेशा के लिए बसा दिया। कोई भी हिंदू संपत्ति, विपत्ति, घर, वन, रण– क्षेत्र आदि सभी जगह रामको पाता है। गोस्वामीजीने उत्तरके समस्त हिन्दू जीवनको राममय कर दिया। उनके वचनोंमें हृदयकी स्पर्श करनेकी जो शक्ति है वह अन्यत्र दुर्लभ है।

तुलसीदासने रामचरितमानस, कवितावली, गीतावली, विनयपत्रिका, दोहावली आदि १२ ग्रंथ लिखे हैं। लगभग सभी रचनाएँ रामको उद्देश बनाकर लिखी गयी हैं। आप मर्यादापुरुषोत्तम रामके गुण- गायक कवि है। 'रामचरित मानस' महाकाव्य हिन्दी का सर्वश्रेष्ठ ग्रंथ है। उसे वेद–तुल्य मानते हैं। यह मानव जीवनका महाकाव्य है। ईश्वर निराकार, निर्विकार होते हुए भी सगुण और साकार है। अपने विश्वास और आस्था के बलपर हम उसे इस रूपमें अनुभव कर सकते हैं। मनुष्य जीवनका प्रमुख ध्येय उसी का साक्षात्कार करना है और उसका सुगम उपाय है 'भक्ति'। रामचरितमानस भारत में ही नहीं, संसारमें एक प्रसिद्ध ग्रंथ है और उसका अनुवाद दुनि– याकी कई भाषाओंमें हुआ है। इसके द्वारा भारतीय समाजके आदर्श की अबतक रक्षा हुई है, साथ ही प्रेम

और त्याग द्वारा समाज–संगठन का उपदेश मिला है। विश्व साहित्य में इसकी समता करनेवाले ग्रंथ दुर्लभ हैं। सामान्य जन मानसपर इसका ऐसा प्रभाव है जो रामको उससे कभी दूर नहीं कर सकता। डॉ. जे. एस्. मैक्की ने अपने ग्रंथ ' The Ramayana of Tulasidas or The Bible of Northern India ' की भूमिकामें लिखा है– " गोस्वामी तुलसीदासजीके ग्रंथोंसे भक्ति का जो उच्च और विशुद्ध भाव आता है उससे बढकर उच्च भाव और कहीं नहीं दिखलायी देता। "

भारतीय भक्तिका प्रेम मार्ग स्वाभाविक एवं सरल है। विलायती रहस्यवाद, बौद्ध धर्मका अलखियावाद आदिका तुलसीने अस्वीकार किया। जिस प्रकार अन्न और जल संसारमें सबके लिए सुलभ हैं उसी प्रकार भक्तिमार्ग भी है ऐसा उनका मत था।

सूधे मन, सूधे वचन, सूधी सब करतूति ।
तुलसी सूधी सकल विधि रघुबर प्रेम प्रसूति ।।

इस प्रकार मन की, वचन की और कर्मकी सरलता इस मार्गका नित्य लक्षण है। तुलसीने अपनी वाणी अटपटी अथवा रहस्यमयी बनानेका प्रयत्न नहीं किया। अवधि और ब्रज दोनों भाषाओंमें आपने रचना की। मीराकी भक्ति दाम्पत्यभाव की रही है। सूर की सखा भक्ति थी तो सूरकी कवि ईश्वरको पत्नीके रूपमें मानते थे। मगर तुलसी की भक्ति सेव्य–सेवक भावकी है। भारतीय परंपराके अनुसार भक्त अपने उपास्यको बाहर लोक के बीच प्रतिष्ठित करके देखता है, वह अपने हृदयके कोनेमें नहीं। तुलसी राम को वन के बीच दर्शन करते है, हृदयके भीतर नहीं। यहाँ वे कबीरसे अलग विचार रखते हैं। उनका पक्ष है यदि मनुष्यके छोटे अंतःकरणमें ईश्वर दिखाई देता है तो भी अखिल विश्व के बीच अपनी विभूतियोंसे भासित होनेवाला ईश्वर उससे कही पूर्ण और कल्याणकारी है। भक्तिमार्गका सिध्दांत है भगवानको बाहर जगत्मे देखना। ' मन के भीतर देखना ' यह योगमार्गका सिद्धान्त है। उनकी रचनामें दार्शनिकता कम और सीधापन अधिक है।

भक्तिमें बडी भारी शर्त है निष्कामताकी। सच्ची भक्तिमें लेनदेनका भाव नहीं होता। भक्त के लिए भक्तिका आनंदही उसका फल है। वह शक्ति, सौंदर्य और शील के अनंत समुद्रतटपर खडा होकर लहरें लेनेमेंही जीवनका परम फल मानता है। तुलसीको लोकरंजक रूप उतना प्रिय है जितना की चातक को मेघ। रामका यह तथ्य प्रस्तुत पदसे निहित है–

जौ जगदीस तौ अति भलो, जौ महिस तौ भाग।
तुलसी चाहत जनम भरि, राम चरन अनुराग।।

रामही आपका सर्वस्व है। शील के असामान्य उत्कर्षको प्रेम और भक्ति का आलंबन स्थिर करके उन्होंनें सदाचार और भक्ति को अन्योन्याश्रित करके दिखा दिया। उन्होंने रामके शीलका ऐसा विशद और मर्मस्पर्शी चित्रण किया कि मनुष्यका हृदय उनकी ओर आपसे आप आकर्षित हो। भगवानका जो प्रतीक तुलसीदासने लोक के संमुख रखा है, भक्ति का जो प्रकृत आलंबन उन्होंने खडा किया है, उसमें सौंदर्य, शक्ति और शील तीनों विभूतियोंकी पराकाष्टा है। सगुणोपासना के ये तीन सोपान है जिनपर हृदय क्रमशः टिकता हुआ उच्चताकी ओर बढता है। इसी लिए तुलसी की रचना की अपनी एक मर्यादा है। वह लोकनायक काव्य है, लोकरंजन नही। गोस्वामीने रामके अलौकिक सौंदर्यका दर्शन करानेके साथही उनकी अलौकिक शक्तिका साक्षात्कार कराया है। ' लव निमेष परमान जुग, काल जासु को दंडा ' इस अनंत सौंदर्य और शक्ति में शीलकी योजना हो जानेसे भगवानका सगुण रूप पूर्ण हो जाता है।

रामकी ओर प्रेमदृष्टी पडते ही –

प्रभु सप्रेम पछितानि सुहाई।
हरउ भगतमन कै कुटिलाई ।।

मनुष्य पापोंसे विमुख होने लगता है। रामके शील के अंतर्गत ' शरणागत की रक्षा ' को गोस्वामीजीने बहुत प्रधानता दी है। जबतक भक्ति नही है तब तक सदाचारको आप स्थायी नही समजते। मनुष्यके आचरणमें शुद्ध ज्ञान द्वारा वह दृढता नही आ सकती जो भक्ति द्वारा प्राप्त होती है। भक्ति के बिना शील आदि सब गुणोंको निराधार और निरस माना है। ज्ञान बोधवृत्ति और भक्ति रागात्मिक वृत्ति है। तुलसीदासकी रचनामें ज्ञानकी अपेक्षा भक्ति को अधिक महत्त्व दिया गया है।

गोस्वामीजीकी भक्तिका भाव अत्यंत व्यापक है। वह मानव जीवनके सब व्यापारोंतक पहुँचनेवाला था। रामकी लीला के भीतर वे जगतके सारे व्यवहार और सारे व्यवहारोंके भीतर राम की लीला देखते थे। घोर नैराश्य के समय हिंदू जाति ने जिस भक्तिका आश्रय लिया उसी की शक्ति से उसकी रक्षा हुई। अपनी रचनाके द्वारा भक्ति का संदेश दिया और उनके सामने रामका लोकपुरूषोत्तम रूप रखकर मार्ग दिखानेका प्रयत्न किया। समाजमें होनेवाली विषमता दूर करनेका समन्वयवादी काव्य आपने निर्माण किया। तुलसीदासकी रचना आजतक स्फूर्ति देती आयी है और यहाँसे आगे भी वह लोगोंको मार्गदर्शक रहेगी तथा रामचंद्रके रूपकी प्रतिष्ठापना जनमानसके मनपर हमेशा रहेगी।

फोन नं. ४१०
निवडक, उत्तम व स्वस्त किराणा व भुसार माल मिळण्याचे ठिकाण
दोशी नथुराम मोतीचंद
तसेच आमचेकडे उत्तम सुटा चहा, डस्ट, पत्ती व मिक्स्चर मिळते.

॰ तयार कपडे व होजिअरी साठी ॰
卐 पूनम ड्रेसेस 卐
स्टेशन रोड, बारामती

Step in–
RAKA BOOK AGENCY
619, Shanwar Peth, Appa Balawant Chowk, **POONA-2**
FOR
ARTS, SCIENCE, AGRICULTURE, COMMERCE, LAW
MEDICAL, ENGINEERING
BOOKS & GUIDES
We also buy & sell Secondhand Books at Reasonable Rates.

LEUNA SCIENTIFIC CORPORATION
Shrinivas, **ALIBAG** (Kolaba)
A Biological house run by experienced Professors.
We furnish your Laboratory at very moderate rates and with quality goods.
Please contact us for all your requirements.

तसवीर–

सलीम मोमीन
एम्. कॉम्. पार्ट २

आज तो प्रोफेसर आशाने इरादा कर लिया कि वह अशोकको जरूर पाठ सिखा देगी। सारी रात वह सो न सकी थी। न जाने उसने क्या उपाय सोचे थे। आखिर वह इस बातको सोचकर खुश हो गई कि कल सुबह कॉलेज दस बजे खत्म होगा। फिर वह स्टाफ रुम जायगी अशोक भी वहाँ पीछा करता हुआ आएगा। वह उसे मुडकर देखेगी वह हँसेगा . . . बस . . . वही समय होगा उसे सबक सिखानेका और मजा चखानेका।

वह बिलकुल सो गयी थी। लेकिन अशोक एक तसवीर बनकर उसके खयालमें घूमताही रहा। वह दूसरे दिन कॉलेज पहुँची। पहला घंटा उसे फुरसत थी फिर दूसरा–तीसरा घंटा क्लास था। वह स्टाफ रूममें बैठे-बैठे पिछली घटना को सोचती हुई भूत–काल की कडियोंका सिलसिला मिलाने लगी।

अशोकपर उसकी नजर कभी नहीं थी- पूरे तीन महीने तक, इसलिए कि अशोक वर्गमें सबसे पीछे छुपा बैठा रहता। वह न कोई सवाल करता न किसी और से बात ही करता था। इसलिए तीन महीने तक आशा की निगाह उसपर न जा सकी थी लेकिन अेक सुबह–

वह अेक सुबह अंग्रेजी कहानी सुना रही थी कहानीमें अेक लडकी का रोल अजीब था। वह एक अमीर लडकी थी लेकिन उसकी जिंदगीकी कुछ दुर्घटनाओंने उसके दिलमें पुरुषोंसे नफरत की भावना उत्पन्न कर दी थी। उसकी जिंदगीमें सुबहसे शाम तक फिरने और घूमने के सिवा और कुछभी न था। वह पुरुषोंसे सीधे मुंह बात करना भी पसंद न करती थी। उसके विचारमें पुरुष बहुत धोखेबाज मक्कार थे। उनके विचारके साथ साथ उनकी आत्मा भी गंदी थी। इसी लिए वह पुरुषोंसे नफरत करती थी।" उसी समय क्लासमें हँसी दौड गयी। "यह गलत है मैडम–। अशोक कह रहा था।

"क्या गलत है ?"

"यह कि वह पुरुषोंसे नफरत करती थी।" अशोक खडा हो गया था। उसके चेहरेपर अेक अजब सी मुस्कुराहट बिखरी हुआी थी और वह टकटकी लगाये हुअे आशा को घूर रहा था आशा भी थोडी देर गुस्सेसे अशोक को घूरती रही लेकिन थोडी देर बाद वह चौंक पडी अशोक के साथ अब उसकी आँखें भी मुस्कुराने लगी थीं। वह उसकी आँखोंमें आँखें डालकर न देख सकी और घबरासी गयी थी।

"क्यों– ?" उसने अशोकसे सवाल किया।

"इस लिए कि वह लडकी मालदार थी। घूमने जाती थी, कपडे भी अच्छे पहनती थी।" अशोकने कहा।

"हाँ तो फिर ?" आशा अब भी खुदको संभाल न सकी थी। "तो फिर यह बात गलत हो गई कि वह पुरुषोंसे नफरत करती थी। इसलिए कि स्त्री अगर अच्छे कपडे पहनती है तो इसका मतलब यही होता है कि देखनेवाला कोई पुरुष उसे पसंद करे या उसकी खूबसूरती को पसंद करे वरना कोई भी क्यों न हो, कपडोंका शौक नहीं करता।' अशोकने कहा और क्लासके लडके हँसने लगे। यह आशा को भी एक तरहकी चोट थी। आशा भी कुछ इस तरह की स्त्री थी। वह पुरुषों के विरुद्ध बहुत कुछ कहती थी और यह प्रकट करती कि पुरुष नफरत ही के लायक हैं। लेकिन उस कहानी की स्त्री की तरह वह भी अच्छे कपडे पसंद करती थी। अशोक की बातें सुनकर उसे बहुत गुस्सा आया।

"तो क्या ऐसी स्त्रीको हमेशा गंदे कपडोंमें रहना चाहिए जो पुरुषोंसे नफरत करती है ?" उसने सवाल किया।

"नहीं, इसके अतिरिक्त . . .।" अशोक कुछ कहने ही वाला था कि आशाने धमका दिया।

"बैठ जाओ– बैठ जाओ– वक्त बरबाद–मत करो" और– अशोक खामोश मुस्कुराता हुआ बैठ गया। यह मुस्कुराहट भी आशाको जहर सी मालूम हुई। यही पहला वक्त था जब कि वह अशोक को अच्छी तरह देख सकी थी। और उसके बाद वह हर पिरियडमें किसी न किसी तरह अशोकको देखती जो अपने ओठों के साथ साथ आँखोंमें भी हंसी लिए घूरता था। हमेशा वह प्रयत्न करती कि वह अशोक को देखे लेकिन वह हर बार हिम्मत हार जाती। उसे अशोक की आँखोंमें देखने की हिम्मत न होती थी। अकसर वह घबरा भी जाती थी। कभी कभी उसे अपनी कमजोरीपर गुस्सा आता और कभी अशोक पर। यूं तो हर लडके की नजरें पढाते वक्त उसपर जमी हुई रहती थीं लेकिन कोई भी अशोक की सी नजरोंसे न देखता था। और यूं भी आशा पूरे चार सालसे इसी कॉलेजमें पढा रही थी। उसने सैंकडों लडकोंको देखा था। यह कहना गैर जरूरी बात होगी की कॉलेजमें पढने वाले नौजवान लडकों और लडकियोंमें भलाई और बुराई की पहचान कम होती है इसलिए कि खुदको बडे महात्मा समझने लगते हैं, और गंदगी के गढे में चले जाते हैं। लेकिन यह सब गंदगी शिक्षकोंके आगे उछाली नहीं जाती। जो कुछ भी होता है वह पीछे होता है अगर आगे हुआ भी तो कम।

लेकिन अशोक कुछ अजीब इन्सान था। वह प्रोफेसर आशा को कुछ ऐसी निगाहोंसे देखता ही नहीं बल्कि घूरता था, जैसे वह पूरी तरह उसीको दिल दे बैठा हो। यह सोचकर आशाके तन-बदनमें आग लग जाती। इतना ही नहीं वह हर रोज स्टाफ रूम के पास किसी न किसी बहाने से आता और आशा को देख जाता। फिर उसने किसी तरह उसका घर भी देख लिया था। जिस दिन कॉलेजको छुट्टी होती वह उसके मकान के चारों ओर चक्कर लगाता रहता था और जैसे ही वह नजर आती वह वहाँसे लौट आता। जैसे आशा को देखे बगैर किसी दिन भी उसे चैन न मिलता हो। अेक दो दिन की बात हो तो हो। महीनोंसे आशा देख रही थी कि अशोक की आँखोंमें वह अजीब मुस्कुराहट खत्म हो जाय लेकिन अशोक की आँखोंने मुस्कुराना ना छोडा। वह किसी भी हालतमें क्यों न हो आशाको देखते ही मुस्कुराने लगता था। आशा उसकी टीचर थी। वह उसे कह भी नहीं सकती थी कि "मुझे इस तरहसे न देखा करो।" लेकिन जबसे अशोक उसके पीछे स्टाफ रूम तक जाने लगा, वह भडक उठी थी। कई बार उसने गुस्से भरी नजरोंसे अशोक को धमकी भी दी थी। लेकिन धमकी देते हुअे भी वह घबरा जाती थी। न जाने क्या बात थी। वह अशोककी आँखोंमें नजर आनवाली मुस्कुराहट देखकर घबरा जाती थी। फिर भी आशाको यूं पीछे आना भी बुरा मालूम होता था। कॉलेजके और लडके अगर देखेंगे तो क्या खयाल करेंगे ? नहीं अशोक को जबतक सजा न दी जाय वह रास्तेपर नहीं आयेगा। आखिर उसने फैसला करही लिया कि वह किसी न किसी तरह हिम्मतसे काम लेगी और अशोकके मुंहपर अेक बार जरूर थूंक देगी।

अचानक घटी बजने लगी और पहला घंटा खत्म होने का इशारा करती चली गई। आशा चौंककर उठी और बडी हिम्मतके साथ किताबें उठाकर पढाने चली गयी।

कोनेमें हमेशाकी तरह आज भी उसे अशोक और उसकी मुस्कुराती हुई आँखें नजर आयीं। लेकिन वह उनकी परवाह किये बिना पढाती रही। मालूम भी न हो सका कि किस तरह दो पिरियड खत्म हुए और घंटी बज उठी। आशा धीरे-धीरे स्टाफ रूम की तरफ

बढने लगी। उसे मालूम था कि हमेशा की तरह आज अशोक उसके पीछे आ रहा है। वह हिम्मत और गुस्सेसे स्टाफ रूम के पास पहूँचकर वही रुक गयी। अशोक भी रुक गया। आशाने पलटकर देखा। गुस्सेसे आज भी उसी तरह मुस्कुराता हुआ उसे देख रहा था। " अशोक "। आशा की आवाज गुस्से से काँप रही थी। " जी " वही मुस्कुराहट गहरी होकर फैल सी गयी।

" तुम मेरे पीछे पीछे क्यों आते हो ? । " वह गरजी। " आपको . . . . . . आपको देखकर मुझे शांति मिलती है – आनंद होता है। " अशोक अब भी मुस्कुराता बोला। आशाका गुस्सा अेकदम बढ गया।

" शर्म नहीं आती तुझे– कमीने। "

उसने आगे बढकर पूरी हिम्मतसे अशोक के मुंहपर तमाचा मारा। " घरमें माँ-बहन नहीं है क्या कुत्ते ? " आशा काँप रही थी।

" मॅडम " उसने कुछ कहनेकी कोशिश की लेकिन आशा फिर चिल्ला उठी ' तुम यहाँसे जाओ। ' अशोक के चेहरे की मुस्कुराहट चली गयी थी, वह फिर लौट आई और उसने मुस्कुराते कहने की कोशिश की फिर आशाने जोरसे कहा, " तुम जाते हो कि ...। आशाने अपनी चप्पल निकाली थी। " अशोक ने कोई जवाव न दिया। वह अपनी जेव टटोलता रहा और देर से उस ने जेव से अेक तसवीर निकालकर आशा की तरफ फेंक दी। " यह मेरी स्वर्गवासी माँ की तसवीर है। " उसने कहा और अपनी आँखोंसे आँसू पोंछते हुअे मुडकर चला गया। आशा झुक गयी, उसने तसवीर उठाई। फिर जैसेही उसकी नजर तसवीरपर पडी उसकी मुंहसे हलकीसी चीख निकली। तसवीर की पेशानीपर अगर वह छोटासा दाग न होता तो वह आशा ही की तसवीर होती। " अशोक की स्वर्गवासी माँ ? " उसने कहा और आशाकी आँखोंसे आँसू बहने लगे।

卐卐

With best compliments from

Shivalal

Premchand

Lengarekar

BARAMATI (Poona)

सैबरी इलेक्ट्रिक स्टोअर्स, बारामती

अधिकृत विक्रेते : क्रॉम्प्टन ग्रीव्हज लि., मुंबई

(क्रॉम्प्टन, रस्टन कंपनीचे पंपिंग सेट, मोटर्स, स्टार्टर्स, सीलिंग व टेबल पंखे)

स्टॉकिस्ट :– अमेरिकन स्प्रिंग अॅन्ड प्रेसिंग वर्क्स प्रा. लि., मुंबई यांचे

सर्व प्रकारचे स्प्रे पंप डस्टर्स : पॉवरस्प्रेअर्स व त्यांचे सर्व प्रकारचे स्पेअर्स पार्ट

सर्व प्रकारचे इलेक्ट्रिक साहित्य वगैरे

– किफायतशीर भावात मिळेल –

मिळण्याचे ठिकाण :– **सैबरी इलेक्ट्रिक स्टोअर्स**

सैफ चेंबर, सिनेमा रोड, बारामती.

मन लावून अभ्यास करुन

कर्तव्य पार पाडल्यानंतर चांगले मनोरंजन

पाहिजे असेल तर–

दुर्गा चित्रमंदिर, बारामती.

शाम टॉकिज, बारामती.

आपल्या सेवेस सिध्द आहेत.

म्हसवडकर
गुड्स् ट्रान्स्पोर्ट कंपनी
ट्रक ओनर्स अँड ट्रान्स्पोर्ट काँट्रॅक्टर
बारामती (पुणे)

तारेचा पत्ता– 'आग्री'

फोन नं. ३६२

शाखा– ५० अ, भवानी पेठ, पुणे-२

तारेचा पत्ता : 'गोळवाला'

फोन न. २२४५३

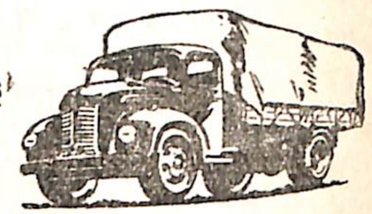

भारतातील सर्व ठिकाणी मालाच्या जलद व व्यवस्थित

वाहतुकीचे विश्वसनीय केंद्र

---

० तयार कपडे

० मच्छरदाण्या

० होजिअरी

मोता
स्टोअर्स
बारामती.

उडपी निर्मल भुवन
सिनेमा रोड, **बारामती.**

जिल्हा पुणे

☎ 469

UDIPI NIRMAL BHUVAN

Cinema Road, BARAMATI

Dist. Poona

फराळाचे ताजे पदार्थ आणि उत्कृष्ट शाकाहारी

जेवण मिळण्याचे एकमेव ठिकाण.

शिंदे फोटो आर्ट स्टुडिओ
फोटो डीलर्स, एन्लार्जमेंट आणि ऑईलपेंट पोर्ट्रेट कलर्स

●

गांधी चौक, बारामती

●

० प्रोप्रायटर ०

के. बी. शिंदे

- फोन -

ऑफिस- ३५०　　घरी- ५५०

प्रकाश गुडस् ट्रान्स्पोर्ट कंपनी
आमच्या येथे भारतात कोठेही लाईट व हेवी मशिनरी यांची वाहतूक केली जाते.

प्रकाश टुरिस्ट सेंटर
लक्झरी कार व टुरिस्ट गाड्या भाड्याने मिळतील.

प्रोप्रायटर

ढवळीकर बंधु, बारामती

हार्दिक शुभेच्छा
✱　　✱

शुद्ध करडईचे तेल

आणि

निर्भेळ दूध

या साठी

✱　　✱

श्री. रामचंद्र काशिनाथ किर्वे

स्टेशन रोड, बारामती

With best compliments from

NUTAN TRIMURTHY MUDRANALAYA

★

नूतन त्रिमूर्ती मुद्रणालय

१३४४, शिवाजीनगर, पुणे ५.

Always Insist On

KANAN DEVAN TEA

Quality Production

K. A. JOSHI
Principal Wholesale Dealer
For Kolhapur & Ratnagiri Dists.
Laxmi Road, P. B. No. 2
KOLHAPUR - 2

Phone No. - 261

Gram - KINGTEA

ENGLISH SECTION

The Functions Of a Teacher.

As matters stand today, many teachers are unable to do the best of which they are capable. For this there are a number of reasons, some more or less accidental, others very deep-seated. To begin with the former most teachers are overworked and are compelled to prepare their pupils for examinations rather than to give them a liberalizing mental training. The people who are not accustomed to teaching - and this includes practicallv all educatioual authorities - have no idea of the expense of spirit that it involves. Clergymen are not expected to preach sermons for several hours every day, but the analogous effort is demanded of teachers. The result is that many of them become harassed and nervous out of touch with recent work in the subjects that they teach, and unable to inspire their students with a sense of the intellectual delights to be obtained from new understanding and new knowledge.

- Bertrand Russell

Religion and Literature

Literary criticism should be completed by criticism from a definate ethical and theological standpoint. In so far as in any age there is common agreement on ethical and theological matters so for can literary criticism be substentive. In ages like our own, in which there is no such common agreement, it is the more necessary for christian readers to scrutinize their reading, especially of workers of imagination, with explicit ethical and theological standards. The 'greatness' of literature cannot be determined solely by literary standards; though we must remember that whether it is literature or not can be determined only by literary standards.

- T. S. Eliot

Frustration among the Students

Vilas B. Jadhav
T. Y. B. A.

The youth world of today is in a profound state of unrest and indiscipline. The students are resorting to violence. Colleges schools and universities are being closed for many days. The chancellor or the principals are being gheraoed. Many a time the libraries and laboratories are being set on fire. Police aid is required for the smooth conduct of examinations. Hardly a day passes when we do not read in the news papers about students' disturbances in one or the other part of the country. It is because of complete disruption of academic Life in our country. All these things take place because of the unrest and the frustration amongst the students, The student of today is not satisfied with the sorry state of tody's Life. When these students do not find any proper scope, their energies find an outlet in violence.

The students of today are completly frustrated, Their situation is like that of a ship without compass. They have not any definite aim. Their purpose of getting education is to get employment any where. No student takes education with a purpose of getting knowledge, He has no respect for his parents. elders or the teachers, He does not study properly, moreover he is always after finding any short cut to get through the examination,

Society's attitude towards the students is also not fair. We must think seriously over the causes of their misbehaviour. First reason to be noted down is that there is a complete disruption of the academic life of our country. The society is completely changed. Every where we see corruption, nepotism, fraud, deception and many other ill-happenings. In every field of service, we see corruption. While getting a job, even of a peon, an influential connection is necessary. While getting every job nepotism and connections are taken into consideration and not the qualifications. So consequenty improper persons are being selected.

A student, coming from a slum area is bound to do certain bad things. The backward people are still treated unjustly. Everywhere we see the morchas, gheraoes, hartal and many other violent deeds being done by certain people to fulfii their demands. The rising prices and scareity of many things aftect ahe students also. They are not mere spectators of the world for they have to play some role in their homes The gap between the ideals and practical life irritates them They do nat find any

ideal being practised in the daily life A person who behaves honestly is bound to be a fool in this wicked world. Russell has pointed out the same thing in following words :-

"The young people are being taught a sort of copy book account of how public affairs are supposed to be conducted, and are carefully shielded from all knowledge as to how in fact they are conducted. When they grow up and find out the truth, the result is too often a complete cynicism in which all public ideals are lost."

While considering the politicians of our country, they are compltely untrue to their ide ls and sogans. They only try to deceive the ignorant people by giving particular slogans. The government's policy is to make the rich richer and the poor poorer. The gap betaween rich and the poor is widening. The politicians instigate the students for their political ends. They use the studente as tools for carrying out their own party policies. But the student community must remain aloof from these politicians and should not fall a prey to their propaganda.

The most important reason of student's frustration is the way in which today's educational affairs are carried out. The education of today is of no practical use for this education can not make the student to stand on his own feet. It does not give any ability to earn his livelihood. A person after getting a degree can not eat the books, There is no guarantee of service or he can't start any private business Here again connections, nepotism are essential. Consequently the poor are neglected. they have to get a petty job somewhere and to live a sorrowful life. Getting admission in medical colleges is difficult. Capitation fee is beyond the means of a poor student. Students who are qualified enough can not get the admission because of their poverty. His genius is wasted.

Many a time educational authorities cannot understand the student's demands and they try to suppress them. But suppression without understanding leads to violence. So in all respects when he does not find any proper scope to his energy, he turns to the illways. He seems to be a square peg in a round hole. He is taught something which he does not find any where in society. In a book published by Unesco it is said ;

" The young people are disappointed at the apparent discrepancy between the society's declared ideals, considered as the foundation on which it is built and the real state of society which does not reflect them."

Teachers are equally responsible for this sorry state of affairs. A large amount of student's frustration can be traced directly or indirectly to incompetent teachers who are not loyal to their profession. It is a revealing fact that a good teacher does not complain of indiscipline in the class. A proper man should be at the proper place.

With the advancement of science we have lost the moral basis and at the same time the influnce of western civilization has affected the student community. The parents are partly responsible for this state of affairs for they play much part in molding the personality of students. It can be said that he himself is less responsible than the external affairs, for his frustration.

o-o-o

Report of Scholarships & Prizes. 1973-74

1) Smt. Kasturbai Walchand Trust Prizes.

		Rs.
Miss. Govande N. S.	P. D. Arts; first	111-00
,, Shah N. M.	,, ,,	,,
Shri. Dongare R. J.	F. Y. B. A; first	,,
,, Kamble A. V.	S. Y. B, A; first	,,
Miss. Deshpande S. D.	T. Y. B. A; first	,,
Shri. Durugkar P. B	P. D. Sc; first	,,
,, Ajotikar U. G.	10th in University at P.P. / B. Sc I.	150-00
,, Gandhale B. K.	S. Y. B. Sc; first	111-00
,, Borate M. S.	T. Y. B. Sc; first	,,
,, Naik V. R.	P. D. Com; first	,,
Miss. Bhalerao A. K.	F. Y. B. Com; first	,,
Shri. Bokil D. G.	S. Y. B. Com; first	,,
,, Chincholkar S. G.	T. Y. B. Com; first	,,
Miss Potekar S. G.	M. A. (Marathi) first	,,
Shri. Kavitake D. R.	M. Com. first	,,

(In addition to this amount a cup and an autobiography of Late Shriman Walchand Hirachand were presented to the students)

2) National Scholarship.

Shri. Deuskar S. J.	P. D. Com.	500-00
,, Lonkar H. V.	P. D. Sc.	,,

3) Govt. Open Merit Scholarship

Shri. Dhole R. B.	P. D. Sc.	300-00

4) Bright and Deserving Student's Scholarship.

Miss. Taksale S. M.	F. Y B. Sc.	450-00

5) Hindi Scholarship.

Miss. Govande N. S.	F. Y. B. A.	500-00

6) Sir R. P. Paranjape Purse Fund Scholarship.

Shri V. Y Salunkhe	T. Y. B. Sc.	50-00

7 Late Shri. H. V. Pataskar Free Student Ship.

Miss Bharati Bhisikar	M. A.	200-00

		Rs.
8) Tuljaram Chaturchand Shah Scholarship.		
Sou. Shah C. J.	T. Y. B. A.	300-00
Shri Shah V. C.	P. D. Com.	"
9) Popatlal Chandanmal Scholarship.		
Shri. Durugkar P. B.	F. Y B. Sc.	101-00
" Naik V. R.	F. Y. B. Com.	100-00
Miss. Shah N. M.	F. Y. B. A.	50-00
" Govande N. S.	F. Y. B. A.	50-00
10) Nagarpalika Scholarship.		
Shri. Dandavate S. M.	T. Y. B. A.	200-00
" Kulkarni S. P.	P. D. Com.	"
Miss. Wagh A. B	P. D. Com.	150-00
" Lonkar M. B.	T. Y. B. A.	100-00
Shri. Belpatre R. G.	M. A.	"
Miss. Kharat U. R.	F Y. B. A.	50-00
Shri. Sant S. B.	S. Y. B. Sc.	"
" Lonkar D. G.	S. Y. B. Com.	"
" Unavane S. D.	S. Y. B. Com.	"
" Dhorage D. G.	T. Y. B. Com.	"
" Gohad A. K.	T. Y. B. Com.	"

In addition to this the following Scholarships and freeships were given to the students.

National Loan Scholarship	31 Students
B. C. Scholarship	148 "
Freedom Fighter Scholarship	26 "
College Merit Scholarship	45 "
E. B. C.	882 "
Govt. Open Merit Freeship	28 "
Primary Teacher's Freeship	29 "
College Freeship	27 "
B. C. Repeaters	7 "

— • —

विविध विभागांचे अहवाल

सन १९७३-७४

जिमखाना विभाग

जिमखान्याच्या कार्यास सर्वसाधारण निवडणुकीनें सुरुवात झाली. ह्या निवडणुका शांतपणे व चुरशीने पार पडल्या. श्री. निकम एन्. एस्. (टी. वाय्. बी. ए.) यांची जनरल सेक्रेटरी म्हणून बहुमताने निवड झाली. पुढील विद्यार्थी निरनिराळ्या विभागासाठी प्रतिनिधी म्हणून निवडून आले.

१	श्री. जमदाडे एस्. एम्.	एस्. वाय्. बी. ए.	इंडियन गेम्स
२	श्री. मठ एस्. आर्.	एस् वाय्. बी. कॉम्.	बॉल गेम्स
३	श्री. दामोदरे वाय्. आर्.	टी. वाय्. बी एस्सी.	ॲथलेटिक्स
४	श्री. भोसले व्ही. एस्.	एस्. वाय्. बी. कॉम्.	नियतकालिक
५	श्री. बांदल एस्. डी.	एस्. वाय्. बी. ए.	वादविवाद
६	श्री. बागवान ए. एच्.	एफ्. वाय्. बी. ए.	लायब्ररी
७	श्री, चव्हाण पी. एस्.	"	सहल
८	कु. संध्या उपाध्ये	"	विद्यार्थिनी प्रतिनिधी
९	कु. कमल देवकाते	टी. वाय्. बी. ए.	"

जिमखाना विभागाच्या कार्यास मदत म्हणून जिमखाना मंडळावर प्रा. श्री. चाफेकर, प्रा. श्री. नवाथे, प्रा. श्री. बी. बी. पाटील, प्रा. श्री. किणिंगे, प्रा. श्री. डी. के. मगदूम, प्रा. श्री. काकडे, श्री. सणगर यांची नेमणूक करण्यात आली. यावर्षी नवीनच आलेले आमचे क्रीडाशिक्षक श्री. मेहेर ए. एस्. यांनी निरनिराळ्या खेळांसाठी खेळाडूंची उत्तम तयारी करून घेतली.

आंतर–महाविद्यालयीन सामने

ह्या वर्षी आमच्या महाविद्यालयाने फुटबॉल, क्रिकेट, कुस्ती, रिंग–टेनिस (मुली), टेबल–टेनिस, कबड्डी (मुले, मुली) व्हालिबॉल (मुले व मुली), खो-खो (मुले व मुली) व मैदानी स्पर्धा ह्या खेळांत भाग घेतला.

अ) व्हालिबॉल (मुली) – ह्या वर्षी प्रथमच आमच्या महाविद्यालयाने अहमदनगर येथे झालेल्या आंतर–महाविद्यालयीन व्हॉलिबॉल (मुली) स्पर्धेत भाग घेऊन अंजिक्यपद संपादिले. ह्याचे श्रेय खालील खेळाडूंना आहे.

१) कुमारी रेखा लोंढे. २) कुमारी रजनी पवार ३) कुमारी प्रफुल्ल पवार ४) कुमारी रोहिणी जोशी ५) कुमारी पेठे ६) कुमारी मंजू शहा.

हडपसर येथे झालेल्या आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी वरील ६ खेळाडूंची नगर–विभागातर्फे निवड करण्यात येऊन कु. रेखा लोंढे हिची नगर विभागाची संघनायिका म्हणून निवड करण्यात आली.

ब) खो खो (मुली ,– आमच्याच महाविद्यालयाच्या क्रिडांगणावर झालेल्या आंतर–महाविद्यालयीन 'खो-खो' (मुली) च्या स्पर्धेमध्ये अंतिम सामन्यात अहमदनगर महाविद्यालयाचा पराभव करुन, आमच्या संघाने प्रथमच विजयश्री खेचून आणली व येथेच होणाऱ्या आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी कु. विजया प्रभुणे, कु. पेंढारकर, कु. उज्ज्वला हिरेमठ, कु. रेखा लोंढे व कु. संध्या उपाध्ये ह्यांची नगर–विभागातर्फे निवड करण्यात येऊन कु. विजया प्रभुणे हिची नगरविभागाच्या संघनायिका म्हणून निवड करण्यात आली. आंतर–विभागीय स्पर्धेत नगर-विभागाने उपविजेतेपद मिळविले.

क) मैदानी स्पर्धा– ह्यातही आमच्या महाविद्यालयाने एकूण गुणसंख्येत द्वितीय क्रमांक मिळविला.

श्री. भोसले बी. जी. ह्यांनी भालाफेकमध्ये पहिला क्रमांक, गोळाफेकमध्ये दुसरा क्रमांक मिळवून आंतर–विभागीय स्पर्धेमध्ये भालाफेक व हातोडा फेक मध्ये दुसरा क्रमांक मिळविला. त्याचप्रमाणे श्री. दामोदरे वाय्. आर., श्री. गवळी बी डी. व श्री. शिंदे बी. आर. ह्यांनी अनुक्रमें हातोडा फेक, ४०० मीटर्स, ८०० मीटर्स व १,५०० मीटर्स ह्यामध्ये दुसरा क्रमांक मिळवून आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी निवड करुन घेतली. त्याचप्रमाणे कु. रेखा लोंढे हिनेसुद्धा उंच-उडी व १०० मीटर्स धावणे ह्यात द्वितीय क्रमांक मिळविला. आणि आंतर–विभागीय स्पर्धेसाठी निवड करुन घेतली.

श्री. गवळी बी. डी. श्री. सरोदे एस्. एम् श्री. रकटे एल्. एन्. ह्यांनी अनुक्रमें १,५०० मीटर्स धावणे' १००० मीटर्स धावणे आणि पोलवॉल्ट् मध्ये तिसरा क्रमांक मिळविला. कु. संध्या उपाध्ये हिनेही २०० मीटर्स व ४०० मीटर्स मध्ये तिसरा क्रमांक संपादिला.

आमच्या ४×१००, मुलींच्या रिले संघाने, तसेच ४×४००, मुलांच्या संघाने तिसरा क्रमांक मिळवून एकंदर गुणसंख्येत भर घातली. ४x१००, मुलींच्या संघात कु. प्रभुणे, कु. चावरे, कु, उपाध्ये व कु. लोंढे व ४X४०० मुलांच्या संघात, श्री. शिंदे, श्री. गवळी, श्री. निकम व श्री. ढवळे हे विद्यार्थी होते.

ड) रिंग-टेनिस (मुली)– जून्नर येथे झालेल्या आंतर महाविद्यालयीन रिंग-टेनिस स्पर्धेमध्ये कु. अलका गांधी, कु. गौरी घारपुरे व कु. पेठे ह्या विद्यार्थिनींनी भाग घेतला कु. अलका गांधी ह्या स्पर्धेत अजिंक्य ठरल्या व आमच्या संघास उप-विजेतेपद मिळऊन देण्यात महत्त्वाची कामगिरी बजाविली.

इ) शरीर-सौष्ठव व वजन उचलणे, ह्या स्पर्धेसाठी आमच्या महाविद्यालयाने प्रथमच भाग घेतला होता. ह्यात श्री. दामोदरे वाय्. आर ह्यांनी शरीर–सौष्ठव मध्ये दुसरा व वजन उचलण्यात प्रथम क्रमांक मिळविला व त्यांची पुणे येथे झालेल्या आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी निवड करण्यात आली.

ई) कबड्डी [मुली], ओतूर येथे झालेल्या आंतर-विभागीय स्पर्धेसाठी कु. वासंती जाधव, कु. रेखा लोंढे, कु. प्रफुल्ल पवार ह्यांची नगर-विभागातर्फे निवड करण्यात आली होती. ह्या स्पर्धेमधून पुणे विद्यापीठाचा 'अखिल भारतीय विद्यापीठ स्पर्धेसाठी' संघ निवडण्यात येऊन, आमच्या महाविद्यालयाच्या कु. वासन्ती जाधव ह्यांची त्यात निवड करण्यात आली. कानपूर येथे झालेल्या आंतर विद्यापीठ स्पर्धेत पुणे-विद्यापीठास अजिंक्य पद मिळविण्यास त्यांनी हातभार लावला.

फ) कुस्ती– संगमनेर येथे झालेल्या ह्या स्पर्धेत श्री. शिंदे, बी एल्. ह्यांनी ५७ किलो वजनाखालील गटात दुसरा क्रमांक मिळविला. त्याचप्रमाणे श्री. भोसले बी. जी. श्री भोसले व्हि. एस. व श्री. जमदाडे एस्. एम्. ह्यांनी अनुक्रमे ७८ किलो, ७० किलो व ६३ किलो वजनाखालील गटात तिसरा क्रमांक मिळविला व त्यांची आंतर विभागीय कुस्ती स्पर्धेसाठी निवड करण्यात आली.

त्याचप्रमाणे श्री. व्हि. टी. जाधव ह्यांची कबड्डी-मध्ये, श्री. एस्. बी. इंगवले व श्री निकम एन्. एस. ह्यांची खोखोमध्ये, श्री. प्रविण शहा ह्यांचा क्रिकेट–मध्ये, नगरविभागातर्फे आंतर-विभागीय स्पर्धेसाठी निवड करण्यात आली होती.

ह्या सर्व खेळाडूंचे हार्दिक अभिनंदन !!

आंतर महाविद्यालयीन व विभागीय खो खो (मुले व मुली) आणि मैदानी स्पर्धा

ह्या वर्षी वरील सामने भरविण्याची मोठी जबाबदारी आमच्या महाविद्यालयाने उचलली होती ह्या स्पर्धेसाठी ४०० मीटर्सचा ६ लेन्सचा स्टँडर्ड ट्रॅक बनविण्यात आला. ह्यासाठी आम्हास माळेगाव, भवानीनगर व सोमेश्वर सहकारी साखर कारखान्यांनी अमोल सहकार्य दिले.

आंतर महाविद्यालयीन खो खो (मुले व मुली) आणि मैदानी स्पर्धेचे सामन ५ डिसेंबर ते ८ डिसेंबर घेण्यात आले. ह्या सामन्यांचे उद्घाटन नगरपरिषदेचे उपाध्यक्ष श्री. श्रीपाल शेठ मुथा ह्यांचे हस्ते होऊन, बक्षिस समारंभ मुधोजी कॉलेज, फलटणचे प्राचार्य श्री. शिवाजीराव भोसले ह्यांचे हस्ते पार पडला. ह्या स्पर्धेतून नगर विभागाचा संघ निवडण्यात आला, आंतर-विभागीय सामने दि. ९ व १० डिसेंबर रोजी घेण्यात आले. ह्या सामन्यांचे उद्घाटन नगर-विभागाचे अध्यक्ष प्राचार्य श्री. भोरे ह्यांचे हस्ते होऊन बक्षिस समारंभ नगरपरिषदेचे अध्यक्ष श्री विनोद–कुमार गुजर ह्यांचे हस्ते पार पडला. ह्या सामन्यामध्ये १,५०० मीटर्स धावणे व ५००० मीटर्स धावण्याचा राजेंद्रसिंग ह्या पुणे विभागाच्या खेळाडूने, १९६५–६६ चा उच्चांक मोडून, स्वतःचा नवीन उच्चांक प्रस्थापित केला. खो खो (मुले–मुली) स्पर्धेत पुणे विभागाचेच दोन्ही संघ अजिंक्य ठरले.

वरील सामने यशस्वीरित्या पार पाडण्यास आमच्या महाविद्यालयाच्या प्राध्यापक वर्गाने, विद्यार्थी प्रतिनिधींनी व विद्यार्थ्यांनी, तसेच विद्यापीठ क्रीडा–मंडळाचे सचिव श्री. दिवेकर ह्यांनी अमोल सहकार्य केले. जिमखाना–विभाग त्यांचा ऋणी आहे.

श्री. मेहेर ए. एस्.
फिजिकल डायरेक्टर

प्रा. आर. एच्. चाफेकर
चेअरमन

वादविवाद व वाङ्मय मंडळ

वादविवाद व वाङ्मय मंडळातर्फे यंदा पुढीलप्रमाणें कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले होते.–

१] लो. टिळक पुण्यतिथी (दि. १–८–१९७३)
व्याख्याते- प्रा. डॉ. सुधाकर भोसले,
मराठी विभाग : पुणे विद्यापीठ.

२] वाचस्पति श्री. विष्णु क्षीरसागर ह्यांचे विद्यार्थ्यांना उद्देशून भाषण (दि. ११–८–१९७३)

३] कॉलेज विद्यार्थ्यांचा आर्केस्ट्रा :
(दि. १५ ऑगस्ट १९७३.)

४] कविवर्य भा. रा तांबे जन्मशताब्दी निमित्त काव्यवाचन : ह्याप्रसंगी विद्यार्थी व प्राध्यापक ह्यांनी कविता वाचल्या व सौ. अनुराधा पोतदार (प्रमुख, मराठी विभाग : स प. महाविद्यालय, पुणे.) ह्यांचे भाषण झाले. त्यांनी आपल्या कवितांचे वाचनही केले. (दि. १८–८–१९७३)

५] म. गांधी जयंती, (दि २ ऑक्टोबर १९७३)
मा. श्री. एस. एम. जोशी, पुणे.

६] वार्षिक स्नेहसमेलनानिमित्त वाद व उत्स्फर्त वक्तृत्व - स्पर्धा, (दि. १८–१–७४) वादासाठी 'आजचा तरुण ध्येयहीन व कर्तव्यभ्रष्ट बनत चालला आहे.' हा विषय देण्यात आला होता व वक्तृत्वासाठी देण्यात येणारा विषय प्रत्येकास त्याच्या भाषणाच्या ५ मि. पूर्वी देण्यात आला होता.

७] मालेगाव जि. नासिक येथील एम. एस. जी. कॉलेजमध्ये होणाऱ्या 'कर्मवीर भ ऊसाहेब हिरे' वाद-स्पर्धेसाठी श्री. ए. आर. राठोड, **एस. वाय-बी ए.** व श्री. एस. व्ही. जायपत्रे, **एस. वाय.-बी. ए. ह्यांना पाठविण्यात आले होते.**

या मंडळाचे प्राध्यापक - **सदस्य** व इतर सर्वांच्या सहकार्याबद्दल आभार.

एस. डी. बांदल
विद्यार्थी-प्रतिनिधी

प्रा. डॉ. कृ. मं. सुर्वे
चेअरमन
वादविवाद व वाङ्मय मंडळ

छात्रसेना

चालू वर्षी जुलै १९७३ पासून छात्रसेनेच्या कामकाजाची सुरुवात करण्यात आली. सुरुवातीस आमच्या महाविद्यालयास फक्त एका छात्रसेनेच्या कंपनीची मंजुरी मिळाली होती. त्यास अनुसरून १४५ विद्यार्थ्यांना प्रथम छात्रसेनेत प्रवेश देण्यात आला. पण त्यानतर लवकरच आणखी एका प्लॅटूनची मंजुरी मिळाली आणि ४७ विद्यार्थ्यांना परत छात्रसेनेत प्रवेश देण्यात आला. अशी आमच्या महाविद्यालयातील छात्र-सैनिकांची संख्या सध्या एकूण १९२ इतकी आहे. जून १९७४ पासून सुरु होणाऱ्या शैक्षणिक वर्षापासून आमच्या महाविद्यालयास छात्रसेनेच्या दोन कंपन्यांना मंजुरी देण्याचे आश्वासन बटालियन प्रमुख मेजर भंडारी साहेब यांनी दिले आहे.

गतवर्षी आमचे एकूण सहा विद्यार्थी 'सी' सर्टिफिकेट परीक्षेस बसले होते, त्यापैकी तीन विद्यार्थी त्या परीक्षेत उत्तीर्ण झाले. 'बी' सर्टिफिकेट परीक्षेस एकूण २५ विद्यार्थी बसले होते. त्यापैकी २० विद्यार्थी उत्तीर्ण झाले. त्याशिवाय आमच्या येथील छात्रसेनेतील चार विद्यार्थ्यांनी एकवीस दिवसाचे लष्करासमवेत चालणारे शिबिर यशस्वीरित्या पूर्ण केले.

महाराष्ट्रातील दुष्काळी परिस्थितीमुळे यावर्षी वार्षिक प्रशिक्षण शिबिर घेण्यात येऊ नये असे सरकारी धोरण ठरले. पण छात्रसैनिकांना छात्रसेनेतील विविध विषयाचे सखोल ज्ञान प्राप्त करून द्यावे या हेतूने डिसेंबर १९७३ मध्ये १२ दिवस खास शिक्षण वर्ग सुरू करण्यात आले होते. त्या खास शिक्षण वर्गाचा ३५ विद्यार्थ्यांनी लाभ करून घेतला.

रविवार दिनांक ९ डिसेंबर १९७३ या दिवशी आमच्या १०९ छात्रसैनिकांना दौंड येथे ३०३ रायफल फायरिंगचा सराव देण्यात आला.

छात्रसेनेच्या या सर्व उपक्रमांना आमचे बटालियन प्रमुख मेजर एन. एस. भंडारीसाहेब आणि महाविद्यालयाचे प्राचार्यसाहेब यांनी वेळोवेळी आवश्यक ते मार्गदर्शन केले. चर्चा व विचारविनिमय करून छात्रसेनेच्या अडीअडचणी समजावून घेतल्या आणि मोठ्या आस्थेवाईकपणें सहकार्य व उत्तेजन दिले. याबद्दल त्यांचे मनःपूर्वक आभार.

बी. डी. गवळी
कॅडेट सिनिअर
अंडर ऑफिसर.

लेफ्टनंट ए. एस्. किणिंगे
कंपनी कमांडर,
'७' कंपनी, '२' महाराष्ट्र
एन. सी. सी. बटालियन

राष्ट्रीय सेवा योजना

गेल्या तीन वर्षापासून आमच्या कॉलेजमधील राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्य बारामतीच्या परिसरात चालू आहे. उच्च शिक्षण घेत असताना स्वावलंबन व सहकार्य यांचे धडे विद्यार्थ्यांना मिळावेत; विद्यार्थ्यांना त्यांच्या सभोवतालच्या समाजाची ओळख व्हावी आणि त्यांना समाजाबरोबर कार्य करण्याची संधी मिळावी, या हेतूने आमच्या राष्ट्रीय सेवा योजना पथकाने खालील कार्यक्रम केले.

१) वृक्षारोपण– जून–जुलै म्हणजे पावसाळ्याचे दिवस ! यावेळचे वातावरण म्हणजे झाडांच्या वाढीस पोषक म्हणूनच प्रत्येक वर्षी आम्ही वनमहोत्सव साजरा करतो. या वर्षीही ७० झाडे कॉलेजच्या पटांगणात लावून वनमहोत्सव साजरा केला.

२) श्रम शिबिर– मौजे जळोची गांव खूपच मागासलेले आहे. या योजनेच्या सुरवातीपासून या गावाची सेवा करण्याची संधी मिळाली आहे. गेली तीन वर्षे गांवकऱ्याच्या व सरपंच श्री महादेव कुदळे यांच्या सहकार्याने या ठिकाणी गावास जोडणारे रस्ते व गावातील जुने रस्ते दुरुस्त करणे ही कार्ये केली आहेत. त्याचबरोबर महादेवाच्या मंदिराची पडलेली भिंत परत बांधण्यास मदत केली, यामुळे ग्रामस्थ व कॉलेजच्या विद्यार्थ्यांत दुवा निर्माण झाला आहे.

३) रिमांड होम चिल्ड्रेन प्रोजेक्ट– हाही कार्यक्रम राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या सुरवातीपासून तेथील प्रोबेशन ऑफिसर व संचालक मंडळ यांच्या सहकार्याने चालू केला आहे. तेथील मुलांना त्यांच्या अभ्यासात मदत करणे, करमणूक करणे इत्यादि कार्यक्रम आयोजित केले जातात. या योजनेतील विद्यार्थिनींनी गावातील नागरिकांकडून रुपये ५१ गोळा करून दिवाळीत भाऊबीजेच्या दिवशी मुलाना खाऊ व फटाके वाटले. प्रोबेशन ऑफिसर श्री. सावन्त यांनी हे कार्यक्रम यशस्वी करण्यास खूप मदत केली.

४) औषध पेढी कार्यक्रम– गावातील बऱ्याच लोकांकडे व डॉक्टरांकडे ज्या औषधांची कार्यशक्ति संपली नाही अशी मौल्यवान औषधे शिल्लक असतात अशी औषधे वाया जाण्यापेक्षा त्यांचा उपयोग समाजातील गरीब लोकांसाठी करावा म्हणून हा कार्यक्रम आमच्या पथकाने हाती घेतला व अदाजे रु. २५० ते रु. ३०० ची औषधे जमा केली व ती योग्य डॉक्टरां मार्फत गरीबांना देण्यांत आली

५) वाचनालय कार्यक्रम– या वर्षी हा कार्यक्रम अत्यंत यशस्वी रीतीने पार पाडला. ३०० पुस्तके व ५० मासिके विद्यार्थ्यांनी गोळा केली व हे छोटे वाचनालय मौजे गुनवडी येथील ग्रामपंचायतीला भेट देण्यांत आले. त्यावेळचे ग्रामस्थ सरपंच श्री. गावडे यांनी रुपये १५१ देणगी म्हणून दिली. व ही रक्कम येथील जुन्या शाळेचे छप्पर करण्यासाठी सरपंचाना परत करण्यांत आली. या वेळी सरपंच, उप सरपंच, श्री. सपकळ साहेब, व येथील शिक्षक वर्ग हजर होता.

६) हरिजन सप्ताह– या निमित्ताने हरिजनवाड्याला भेट व साफसफाई हे कार्यक्रम आयोजित करण्यांत आले होते. व संध्याकाळी गांवातील प्रतिष्ठित नागरिक, सर्व प्राध्यापक वर्ग हरिजन विद्यार्थी व स्टुडंट कौन्सिलचे सर्व विद्यार्थी उपस्थित होते.

७) साफसफाई कार्यक्रम– दिनांक २६ जानेवारी ७४ ला विद्यार्थ्यांनी बारामती येथील आमराई व सर्वोदय कॉलनी येथे साफसफाई हा कार्यक्रम आयोजित केला होता श्री. खटके, श्री. मठ, श्री. चिंतामणी, कु. वंडगर या सर्वांनी पुढाकार घेऊन हा कार्यक्रम अत्यंत यशस्वी करण्यांत मदत केली.

८) स्कूल–कॉलेज कॉम्प्लेक्स– कु. वंडगर, श्री. खटके, श्री. आडगळे व श्री. पिंगळे या विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या परिसरांतील शाळेंत जाऊन मुलांच्या अभ्यासात मदत केली. त्या मुळें बऱ्याच गरीब व होतकरु मुलांचा फायदा झाला.

अशा रीतीने आमच्या राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या पथकाने विधायक कार्य केले आहे.

प्राचार्य डॉ गोधा यांनी वेळोवेळी बहुमोल मार्गदर्शन केले. माझे विद्यार्थी मित्र श्री. खटके, श्री. मठ श्री. चिंतामणी, कु. बंडगर, कु देशपांडे, श्री. रणदिवे व प्राध्यापक मित्रांनी बहुमोल सहकार्य केले. या बद्दल मी सर्वांचा हार्दिक आभारी आहे.

सणगर के. एस्.
कार्यवाह, राष्ट्रीय सेवा योजना

नियोजन मंडळ

या वर्षी नियोजन मंडळाच्या वतीने फर्ग्युसन कॉलेज पुणे येथील नामवंत प्राध्यापक व अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख प्रा डॉ नाडकर्णी यांचे भाषण झाले. त्यांनी आमच्या महाविद्यालयीन विद्यार्थी व प्राध्यापकांना ' नियोजन काळातील बेकारीची समस्या ' हा विषय मौलिक व चिकित्सात्मक पद्धतीने सोप्या शब्दात समजावून दिला. त्या समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी मा. प्राचार्य हे होते.

आमच्या नियोजन मंडळाने यावर्षी एक अभिनव उपक्रम चालू केला आहे. टी. वाय बी. ए. च्या वर्गात शिक्षण घेत असलेल्या काही विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी मासिकातून वेळोवेळी मान्यवर तज्ञांचे लेख प्रसिद्ध होत असतात. त्याचे मराठीत सारांश स्वरूपात भाषान्तर करुन सर्व विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानात भर पडावी म्हणून नोटीस बोर्डाच्या साहयाने सर्व विद्यार्थ्यांना वाचण्यासाठी उपलब्ध केले.

नियोजन मंडळाच्या प्रत्येक कार्याला माननीय प्राचार्यांनी सर्वतोपरी मदत व सहाय्य दिल्याबद्दल त्यांचे आम्ही आभारी आहोत.

प्रा. बोंद्रे एस्. जी
अध्यक्ष
नियोजन मंडळ,

परिमल

दर वर्षाप्रमाणे यंदाही ‘ परिमल ’ हस्तलिखित पत्रिकेचे प्रकाशन नवीन वर्षाच्या सुरवातीसच झाले. विद्यार्थी मित्रांनी आपल्या वेगवेगळया प्रकारच्या लेखांनी, कवितांनी व चित्रांनी ‘ परिमल ’ चे वैशिष्टय कायम ठेवले.

श्री अविनाश भागवत, श्री. अशोक वसंत निरगुडकर श्री. जे. व्ही. खंडागळे व श्री. एन्. जी. घोडे ह्यांची चित्रे उल्लेखनीय होती

परिमलचा गद्य विभाग प्रामुख्याने श्री. डी. जी. लोणकर, श्री. नारायण काशिराम खटके, श्री. विलास बाबूराव जाधव. श्री. श्रीकांत मुरलीधर डोईफोडे. श्री अशोक एस. बनकर. श्री. अरूण व्ही. कांबळे इत्यादि विद्यार्थी मित्रांनी सजविला.

कविता विपुल आल्या. श्री. अनिल गलांडे. श्री. उल्हास दत्तात्रय कवितके श्री. प्रविणचंद्र वा. शहा, श्री. शिन्दे बी. एन, श्री. पपीश ललगुणकर, श्री. बोरावके एस. टी. या कवी मित्रांच्या कविता उल्लेखनीय वाटल्या.

कथा, कविता व लेख यांचा दर्जा बरा आहे. चित्रें उत्कृष्ट आहेत.

‘ परिमल ’ ला सहकार्य देणाऱ्या सर्व विद्यार्थी मित्रांना मन:पूर्वक धन्यवाद !

एस्. व्ही. भोसले
विद्यार्थी प्रतिनिधी

प्रा. व्ही. अे. संगई
प्रमुख संपादक

प्राध्यापक अभ्यास मंडळ

यंदा अभ्यास मंडळातर्फे एकूण दोन अभ्यासपूर्ण व्याख्याने आयोजित करण्यात आली होती.

प्रा. बी. बी. पाटील– गणित विभाग प्रमुख यांचे पहिले व्याख्यान “ आधुनिक गणित व त्याची व्याप्ती ” या विषयावर झाले. गणिताच्या कोणत्याही शाखेचा तसेच शास्त्राचा अभ्यास करण्यासाठी आवश्यक असणाऱ्या सट संकल्पनेच्या विवेचनापासून त्यांनी व्याख्यानाची सुरुवात केली. उच्च माध्यमिक परीक्षेतील गणिताचे महत्त्व व या विषयाचे आकलन विद्यार्थांना व पालकांना आवश्यक असल्याचे विपुल उदाहरणे देऊन स्पष्ट केले.

दुसरे व्याख्यान प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा ह्यांचे “ काळा पैसा ” या विषयावर झाले. काळा पैसा राष्ट्राच्या विकासास कसा विघातक आहे तसेच काळ्या पैशामुळे देशाच्या आर्थिक धोरणावर कसा परिणाम होतो हे त्यांनी उदाहरणासह पटवून सांगितले.

प्रत्येक व्याख्यानानंतर चर्चेच्या वेळी सर्व प्राध्यापक मित्रांनी उत्साहाने भाग घेतला.

प्रा. नी. ग. लोंढे **प्रा. प्र. द. वावरे**
प्रमुख, प्राध्यापक अभ्यास मंडळ

‘ कमवा नि शिका ’ योजना

आमचे महाविद्यालय गेली कित्येक वर्षे ज्ञानाची गंगा अगदी गरिबातला गरीब शेतकरी व कामकरी यांच्या झोपडीपर्यंत पोहोचविण्याचे काम अव्याहतपणे करीत आहे.

आजकाल पैशासाठी कोणाचे शिक्षण अडून राहाता कामा नये ही आमच्या प्राचार्यांची भूमिका आहे. प्रत्येक विद्यार्थ्यानें स्वत:चे शिक्षण स्वत:च्या पायावर उभे राहून केले पाहिजे. म्हणूनच ही योजना महाविद्यालयाच्या स्थापनेपासून सुरु केली आहे.

या वर्षी या योजनेत एकूण ४० विद्यार्थ्यांना काम देण्यांत आले. या योजनेतील मुलेही अत्यंत आपुलकीने काम करीत आहेत व स्वत:चे शिक्षण स्वावलंबनाने पूर्ण करीत आहेत.

विशेषत: आमच्या मा. प्राचार्यांनी या योजनेकडे व योजनेतील मुलांच्याकडे अत्यंत बारकाईने लक्ष दिले. व जास्तीत जास्त गरीब होतकरू विद्यार्थ्यांचा फायदा करून दिला.

आजच्या घडीला काही विद्यार्थी सुरवातीस कसलेही सहाय्य नसताना विद्या संपन्न होऊन बाहेर पडत आहेत. त्यामुळे शिक्षणाचे खरे धोरण स्वावलंबन हे पूर्ण झाल्याचे समाधान लाभत आहे.

प्रा. आप्पासाहेब देसाई
प्रमुख
‘ कमवा नि शिका ’ योजना

सायन्स असोशिएशन

आमच्या महाविद्यालयातील सायन्स असोशिएशनच्या वतीने दरवर्षी नामवंत व्याख्यात्यांची वैज्ञानिक विषयावर व्याख्याने आयोजित करण्यात येतात.

या वर्षी मुंबई येथील प्रा. ना. वा. कोगेकर यांचे ‘ अवकाशभ्रमण आणि चांद्रयात्रा ’ या विषयावर अभ्यासपूर्ण व्याख्यान झाले.

प्रा. व्ही. ए. वकील

सहल विभाग

या वर्षी दक्षिण भारताची सहल आयोजित करण्यात आली होती. दिवाळीच्या सुटीत १ नोव्हें. ७३ ते १६ नोव्हें. ७३ या कालावधीत ही सहल जाऊन आली. त्यात ३६ विद्यार्थी–विद्यार्थिनींनी भाग घेतला होता. या सहलीच्या वेळी डॉ. जे. के. गोधा, प्रा. बी. बी. पाटील, प्रा. ए. एस् विणिगे, प्रा कु. घाटे यांचे बहुमोल सहकार्य आम्हास लाभले.

या शिवाय भोर–भाटघर, खंडाळा, लोणावळा, कार्ले येथील लेणी, महाबळेश्वर येथेही सहली आयोजित करण्यात आल्या होत्या.

या कामी सर्व विद्यार्थी–विद्यार्थिनीचे तसेच प्रा. आर. जे. गांधी, प्रा. एम्. बी. चौधरी, प्रा. जोहरापुरकर, प्रा. पडवीकर यांचे उत्तम सहकार्य लाभले. सर्वांचे आम्ही अत्यंत आभारी आहोत.

प्रताप चव्हाण
विद्यार्थी प्रतिनिधी

प्रा. व्ही. ए. वकील
प्रमुख

विविध गुण–दर्शन

दि. १९ व २० फेब्रुवारी १९७४ ला झालेल्या स्नेहसंमेलन प्रसंगी ‘ विविध गुणदर्शन ’ विभागातर्फे करमणुकीचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला.

पहिल्या दिवशी आर्कैस्ट्रा व वैयक्तिक गायन–
वादन–नृत्य सादर करण्यात आले. सर्वश्री रज्जाक
पठाण, विजय गोसावी, पपिश ललगुणकर, नजमुद्दीन
शेख व कु. रोहिणी दाते ह्यांनी आर्कैस्ट्रा सादर केला.
वैयक्तिक कार्यक्रमात सर्वश्री खरात, येवलेकर, रानडे
अय्यंगार, सालपे, कु. कमल देवकाते ह्यांनी भाग
घेतला. कार्यक्रमाचे शेवटी पी. टी. डायरेक्टर श्री. ए
एस्. मेहेर ह्यांनी सुमारे अठरा विद्यार्थ्यांसह ‘ भांगडा ’
नृत्य प्रस्तुत केले.

दुसरे दिवशी तीन एकांकिका प्रस्तुत करण्यात
आल्या. पैकी The Merchant of Venice मधील
एक दृष्य सादर करण्यात आले.. प्रा. पी. एन्. कुलकर्णी
व प्रा डी. व्ही. तोगले ह्यांनी दिग्दर्शन केले व सर्वश्री
अनिल हवेलीवाला, संपत जायपत्रे, दादासो इंगुले,
सुनील भालेराव, राजेश लके, शिवाजी काळे, शुक्राचार्य
गायकवाड, कु. निर्मला गोवंडे व कु. हसिका जोशी
ह्या विद्यार्थ्यांनी अभिनयाची बाजू सांभाळली. त्या–
नंतर प्रा. कु. सुरेखा घाटे ह्यांनी सौ. लीला फणस–
ळकर लिखित ‘ आळीमिळी गुपचिळी ’ ही एकांकी
सादर केली. ह्या एकांकीत सर्वश्री गजानन भिडे,
अशोक स्वामी, विजय गोसावी, अनिल साबळे अशोक
निरगुडकर, नरेंद्र करंदीकर, कु. जयश्री कुलकर्णी व
कु. कलावती कुलकर्णी ह्या विद्यार्थी कलाकारांनी भाग
घेतला. शेवटी श्री. सतीष आळेकर लिखित ‘ झुलता
पूल ’ ही एकांकिका सादर करण्यात आली. ह्या
एकांकिकेचे दिग्दर्शन श्री. संजीव कोल्हटकर ह्यांनी केले.
कु. सरोज देशपांडे, श्री संजीव कोल्हटकर, श्री. गजानन
भिडे व श्री. अशोक स्वामी ह्या विद्यार्थ्यांनी सदर
एकांकिकेत भाग घेतला. प्रा. प्र. द. वावरे ह्यांनी मार्ग-
दर्शन केले. तिन्ही एकांकींसाठी श्री. शरद जोशी. श्री.
चंद्रगुप्त वाघोलीकर, मॅजि. श्री. घोगरे व श्री. सुशील–
कुमार राणे ह्यांनी बहुमोल सहाय्य केले.

वरील दोन्ही दिवसांच्या कार्यक्रमास मा. प्राचार्य व प्राध्यापक तसेच विद्यार्थी प्रतिनिधींचे सहकार्य लाभले. सर्वांचे हार्दिक आभार.

प्रा. डॉ. कृ. मं. सुर्वे.
चेअरमन
विविध गुणदर्शन–समिती

वार्षिक स्नेहसंमेलन

व

पारितोषिक वितरण समारंभ

या वर्षी शनिवार व रविवार दिनांक १९ आणि २० जानेवारी १९७४ या दिवशी वार्षिक स्नेहसंमेलन साजरे करण्यात आले त्याप्रसंगी फनफेअर, फनीगेम्स, अल्पोपहार, विविध गुणदर्शन, एकांकिका, कलाप्रदर्शन इत्यादि कार्यक्रम आयोजित केले होते. स्नेहसंमेलनाचा पारितोषिक वितरण समारंभ काही अपरिहार्य कारणा–मुळे पुढे ढकलावा लागला होता.

शनिवारी सकाळी ८ ते ११ फनफेअर, फनीगेम्स आणि कलाप्रदर्शनाचा कार्यक्रम आयोजित केला होता. विद्यार्थ्यांनी वरील कार्यक्रमात मोठ्या उत्साहाने भाग घेऊन चांगला प्रतिसाद दिला. त्यादिवशी दुपारी ४ ते ७ विविध गुणदर्शनाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला त्यामध्ये ऑर्केस्ट्रा, भांगडा नृत्य, गाणी, बुलबुल, पेटी–वादन इत्यादि गोष्टी सादर करण्यात आल्या.

रविवारी सकाळी ८-३० ते १०-३० अल्पोप–हाराचा कार्यक्रम आला. त्यानंतर लागलीच माजी विद्यार्थी संघ व महाविद्यालयातील विद्यार्थी संघ यांच्यात खो-खो चा प्रदर्शनीय सामना झाला. सामना संपल्या–नंतर 'फिशपॉंडस' आणि श्री. लोणकर यांनी सादर केलेले बातमीपत्र यांचे वाचन झाले. रविवारी सायंकाळी ५ ते ७·३० 'एकांकिका' कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. त्यामध्ये दोन मराठी एकांकिका व एक इंग्रजी एकांकिका सादर करण्यात आल्या 'विविध गुणदर्शन' आणि 'एकांकिका' हे कार्यक्रम जागेच्या अभावी फक्त आमच्या महाविद्यालयातील नियमित विद्यार्थ्यांच्या–साठीच मर्यादित ठेवण्यात आले होते.

यंदाच्या वार्षिक स्नेहसंमेलनाचा एक विशेष म्हणजे सर्व कार्यक्रमांची आखणी व योजना करणे आणि ते योग्य तऱ्हेने पार पाडणे ही जबाबदारी 'स्टुडंट्स कौन्सिल' मधील सर्व विद्यार्थी प्रतिनिधींनी व स्वयं–सेवकांनी स्वीकारली होती. ही जबाबदारी त्यांनी अतिशय व्यवस्थित रीतीनें पार पाडली. आमच्या महाविद्यालयाचा पारितोषिक वितरण समारंभ दि.५ मार्च १९७४ रोजी फलटण येथील मुधोजी महाविद्यालयाचे प्राचार्य श्री. शिवाजीराव भोसले यांच्या हस्ते झाला. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा आणि सर्व प्राध्यापकांनी आवश्यक तेथे मार्गदर्शन केले.

नंदकुमार निकम
जनरल सेक्रेटरी

प्रा. ए एस्. किणगे
चेअरमन
वार्षिक स्नेहसमेलन

– Reflections on Democracy –

We here highly resolve . . . . that this nation, under God, shall have a new birth of freedom–and that government of the people, by the people, for the people, shall not perish from the earth.

– Abraham Lincoln

I have given the common people sufficient power to assure them of dignity.

– Solon

It is a mistake to suppose that a difference of opinion as to ultimate ideals should prevent Indians from co-operating with one another for gaining a common end . . . . the duty that lies before our politicians is not to seek to eradicate all differences of opinion, but to secure the cooperation of men holding divergent views for the accomplishment of common ends.

– Lokmanya Tilak

कागद टंचाईच्या भीषण झंझावातातही
लोकप्रियतेचे सुकाणू हाती घेऊन
यशोमंदिराकडे अव्याहत
वाटचाल करणारा

ज्योती प्रिंटिंग प्रेस
फलटण (सातारा)

उत्तम कामाची साक्ष म्हणजे हे नियतकालिक
आणि
कमी दामाचा पुरावा? - आपली समक्ष भेटच!

जाहिरातदारांची सूची

जाहिरातदाराचे नांव	पृष्ठ क्रमांक
	मलपृष्ठ क्रमांक
१ सोमेश्वर सहकारी साखर कारखाना	३
२ माळेगांव सहकारी साखर कारखाना	४
	संपादकीय
३ सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया	७
४ मे. पटेल हिरालाल गोविंद	१०
५ निरा कॅनाल्स सोसायटी	१४
६ स्वस्तिक टी कार्पोरेशन	१४
७ अनमोल प्रकाशन, पुणे	१४
	मराठी विभाग
८ मे. छगनलाल निहालचंद मुथा	८
९ मे. व्हरायटी स्टोअर्स	१०
१० मे. फकरुद्दिन सैफुद्दिन आणि कं.	१३
११ मे. मुंबईकर कापड दुकान	१४
१२ मे. शहा पोपटलाल रुपचंद वडूजकर	१४
१३ स्वस्तिक लॅबरोटरी–पुणे	२३
१४ श्रीकृष्ण रेस्टॉरंट	२३
१५ राजेंद्र ड्रेसेस	२४
१६ पटवा फोटो स्टुडिओ–वालचंदनगर	२४
१७ टिळक स्पोर्टस्–पुणे	२४
१८ मे. महाराष्ट्र सीड्स सप्लायर्स	२४
१९ मे अरहतदास हिराचंद शहा	२८
२० मे. कोठारी ब्रदर्स	३१
२१ बारामती ख. वि. सोसायटी	३१
२२ मे हरिभाऊ तुळजाराम पोटे	३२
२३ मे. ज्योतीचद भाईचंद सराफ	३२
२४ मे. विलासचद माणिकचंद शहा	३५
२५ व्यंकटेश बुक डेपो–पुणे	३६
२६ रिलायबल ट्रेडिंग कंपनी–पुणे	३६
२७ मे. अशोक स्टोअर्स	३६
२८ मे. शिंदे स्पोर्टस्–पुणे	३६
२९ मे बारामती हार्डवेअर स्टोअर्स	३९
३० मे. ओसवाल फर्टिलायझर कार्पोरेशन	४०

जाहिरातदाराचे नांव	पृष्ठ क्रमांक
३१ मे. ए. के. फकरुद्दिन	४०
३२ मे. रंगीलदास नारायणदास	४१
३३ मे. एच् एम्. हवेलीवाला	४४
३४ मे वर्धमान रेडिमेड स्टोअर्स	४४
३५ मे. गालिंदे ब्रदर्स	४४
३६ मे. विजय टायर्स	४४
३७ बँक ऑफ महाराष्ट्र	४६
३८ बारामती ट्रेडिंग कार्पोरेशन	४६
३९ मे. बयाजी लक्ष्मण तिवाटणे	४६
४० शा. दलीचंद सुरजमल सराफ	४७
४१ आरकेम लॅबरोटरी–पुणे	४७
४२ मेघ स्लेट फॅक्टरी	४७
४३ रॅमसन ब्रदर्स–कोल्हापूर	४८
४४ मे. घोरुप ऑटोमोबाईल्स	४८
	हिन्दी विभाग
४५ सोनाली	४
४६ पूना आदर्श भोजनालय	४
४७ मे. तुळजाराम चतुरचंद शहा	४
४८ मे. दोशी नथुराम मोतीचंद	७
४९ राका बुक एजन्सी–पुणे	७
५० ल्यूना सायंटिफिक कार्पोरेशन–अलिबाग	७
५१ मे. शिवलाल प्रेमचंद लेंगरेकर	१०
५२ सैबरी इलेक्ट्रिक स्टोअर्स	११
५३ दुर्गा चित्र मंदिर	११
५४ मे. म्हसवडकर गुडस् ट्रान्स्पोर्ट कं.	१२
५५ मे. मोता स्टोअर्स	१२
५६ उडगी निर्मल भुवन	१२
५७ शिंदे फोटो आर्ट स्टुडिओ	१३
५८ प्रकाश गुडस् ट्रान्स्पोर्ट	१३
५९ श्री. रामचंद्र काशिनाथ किर्वे	१३
६० नूतन त्रिमूर्ती मुद्रणालय–पुणे	१४
६१ कानन देवन टी–कोल्हापूर	१४
६२ ज्योती प्रिंटिंग प्रेस–फलटण	विविध अहवाल ९

—— : ——

— सहकारेषु सत्फलाय —

श्री सोमेश्वर सहकारी साखर कारखाना लि., सोमेश्वरनगर

ता. बारामती, जि. पुणे

र. नं. जी. २८१–दिनांक २०–६–६०

फोन नं. ५० व ६२
तारेचा पत्ता : सोमेश्वर
सोमेश्वरनगर पीन ४१२३०६
(PIN)

कार्यक्षेत्र : बारामती व पुरंदर तालुक्यांतील ४७ गावे

(१) दारिद्र्य हटविण्याचे उद्दिष्ट गाठण्यासाठी निरा व्हॅलीतील स्फूर्तिस्थान.
(२) कृषी औद्योगिक विकासाचा केंद्र-बिंदू
(३) आर्थिक उन्नतीबरोबर शैक्षणिक उन्नती व्हावी म्हणून कारखाना साईटवर प्राथमिक शिक्षणापासून महाविद्यालयीन शिक्षणापर्यंतची सोय.
(४) अधिक ऊस उत्पादन वाढीकरिता शेतकऱ्यांच्या उज्ज्वल भवितव्यासाठी कार्यान्वित केलेल्या पाणी पुरवठा योजना.
(५) सभासदांना शेती विकासाकरिता त्याचप्रमाणे ट्रक ट्रॅक्टरसाठी राष्ट्रीयकृत बँकांना हमी देणे.

सहकारातून ग्रामीण जीवनाचा कायापालट करण्याचे कामी कृषी औद्योगिक क्रांतीचे स्वप्न साकार करण्यासाठी सतत प्रयत्नशील.

बा. बु. भोसले	दि. य. राजे निंबाळकर	मु. सा. काकडे (देशमुख)
कार्यकारी संचालक	व्हाईस चेअरमन	चेअरमन

दि माळेगाव सहकारी साखर कारखाना लि.,

: तार : कॉपशुगर शिवनगर

माळेगाव बु० (शिवनगर)
तालुका बारामती, जिल्हा पुणे
(रजिस्टर नंबर जी–२६६ दिनांक २४-२-१९५५)

फोन नंबर ३५७ बारामती

राष्ट्रीय उत्पादनात भर घालण्याकरिता कारखान्याची दररोजची २०००–२५०० मे. टन ऊस गाळण्याची विस्तारवाढ योजना पूर्ण केलेली आहे.

— आमची वैशिष्ट्ये —

(१) शुभ्र व दाणेदार साखरेचे उत्पादन.
(२) परकीय चलन मिळविण्यासाठी सरकारी आदेशानुसार कच्च्या साखरेचे उत्पादन.
(३) ऊस शेतकऱ्यांना त्यांच्या मालाची जास्तीत जास्त किंमत वेळेवर देणे.

—: संचालक मंडळ :—

(१) मा. श्री. वीरसिंह चंद्रसेन जाधवराव	चेअरमन
(२) मा. श्री. बाळासाहेब ऊर्फ खंडेराव पाटीलबुवा गिते	व्हाईस चेअरमन
(३) मा. श्री. विठ्ठलराव दादासाहेब जगताप	संचालक
(४) मा. श्री. नामदेवराव साहेबराव सस्ते	संचालक
(५) मा. श्री. बाबासाहेब गेनबा तावरे	संचालक
(६) मा. श्री. पाटील बंडोबा तावरे	संचालक
(७) मा. श्री. पोपटराव नरहरी तावरे	संचालक
(८) मा. श्री. कमलाकांत तुळशीराम ढवाण	संचालक
(९) मा. श्री. दशरथराव बाळासाहेब खलाटे	संचालक
(१०) मा. श्री. आप्पासाहेब राणबा जगताप	संचालक
(११) मा. श्री. सर्जेराव पांडुरंग घाडगे	संचालक
(१२) मा. श्री. विठ्ठलराव सदाशिवराव देशमुख	संचालक (सोसायट्यांचे प्रतिनिधी)
(१३) मा. जिल्हा उपनिबंधक सहकारी संस्था, पुणे	संचालक (बँकेचे प्रतिनिधी)
(१४) मा. श्री. श्रीकांत भालचंद्र धर्माधिकारी	(रजिस्ट्रार सो. यांचे प्रतिनिधी) कार्यकारी संचालक

प्रकाशक : प्रभारी प्राचार्य, डॉ. जे. के. गोधा, तुळजाराम चतुरचंद कॉलेज, बारामती (पुणे)
मुद्रक : श्री. एम्. टी. शहा, ज्योती प्रिंटींग प्रेस, फलटण, जिल्हा सातारा

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय
बारामती

नियतकालिक

मार्च १९७५

अंक १३ वा

प्रमुख संपादक– प्रा. डॉ. दयाराम पाटील
विद्यार्थी प्रतिनिधी– श्री. अजित गलांडे